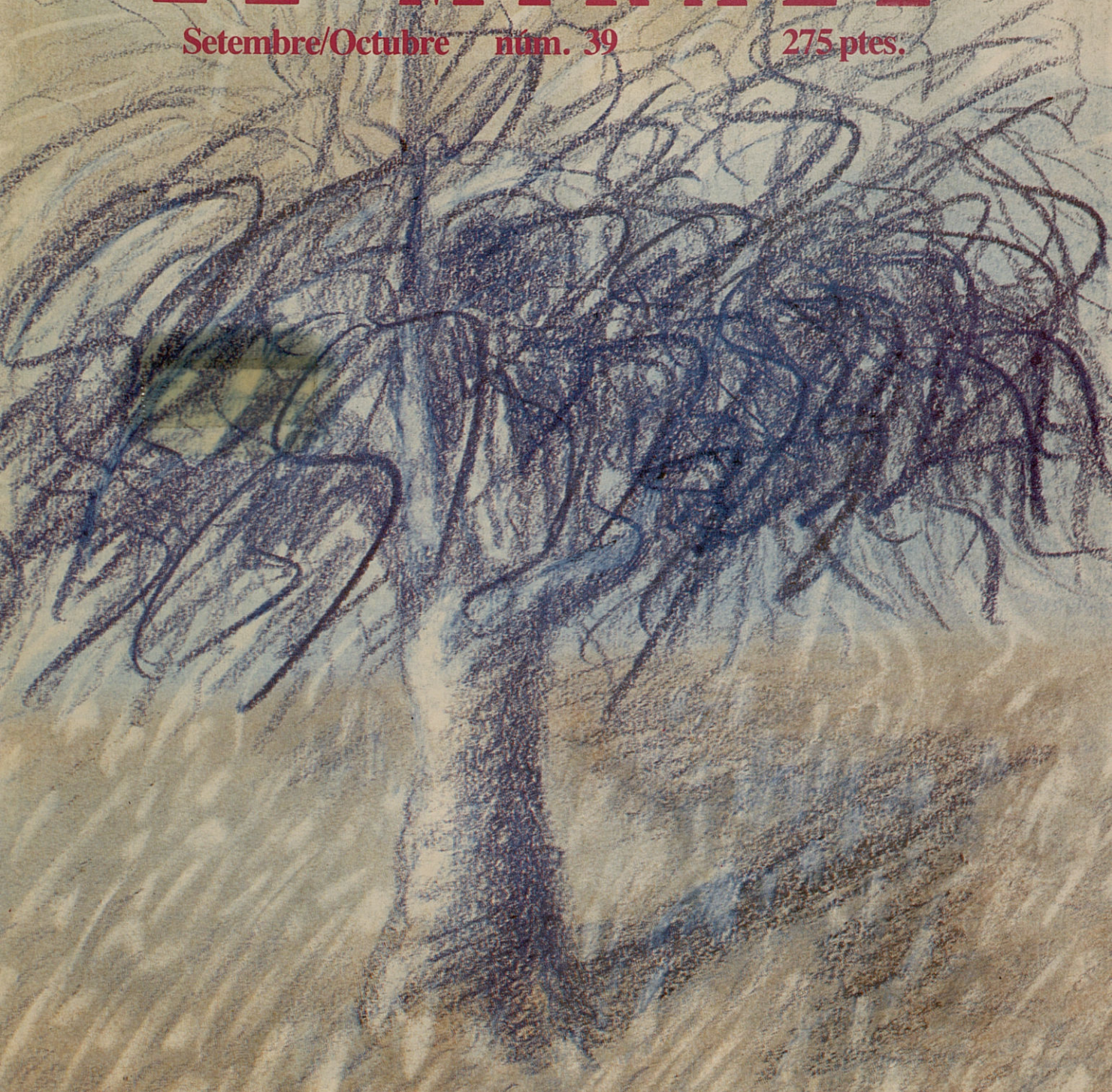

EL MIRALL

Setembre/Octubre núm. 39

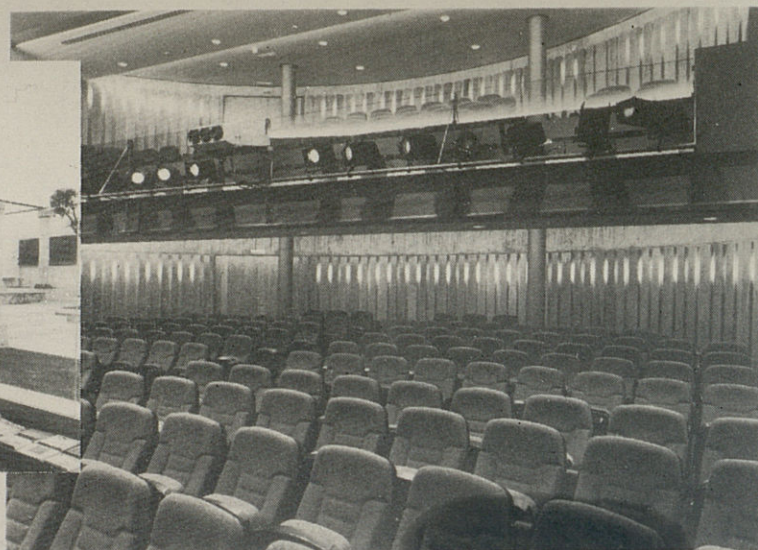
275 ptes.

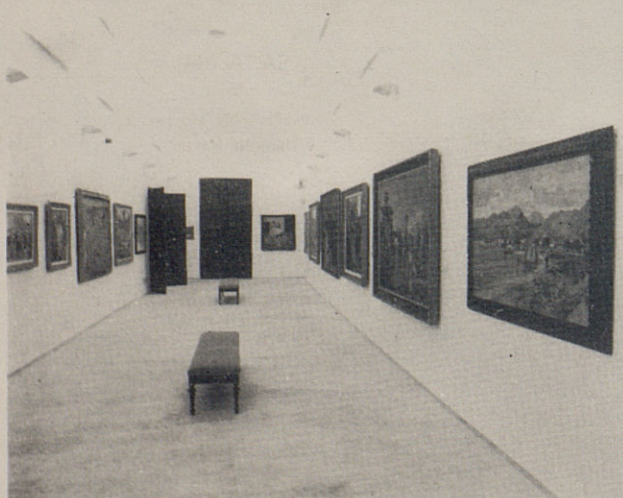
El plànol més antic de Palma

Jaume Santandreu / Anton Carrera / Antònia Tous

El puig de Galatzó

Sa Nostra, per a la millora de la cultura

"SA NOSTRA"
CAIXA DE BALEARS

EL MIRALL

Revista mensual - 275 ptes.

Set./Oct.-1990 - núm. 39

ANY IV

Edita:

OBRA CULTURAL BALEAR

Impremta, 1 - 07001 Palma

Telèfons: (971) 72 32 99 - 71 48 57

Telefax: (971) 71 93 85

Publica:

Associació EL MIRALL

Impremta, 1 - 07001 Palma

Producció, Administració i Publicitat;

Informació i Correspondència

C/ Impremta, 1, Pral. 2a. Tel. 72 59 37

07001 Palma (Mallorca)

Apartat de Correus 179

07080 Palma (Mallorca)

Delegació a Barcelona:

C/ Montcada, 20 (Palau Dalmasas)

08003 - Barcelona

Delegació a València:

C/ Moratín, 15

46001 - València

Director:

Clement Picornell

Cap de Redacció:

Pere Estelrich i Massutí

Secretari de Redacció:

Josep Mª Magrinyà i Brull

Consell de Redacció:

Macià Blázquez i Salom

Francesca Bosch i Capó

Rosa Mª Calafat i Vila

Joan Company i Siquier

Antoni Ginard i Bujosa

Joana Lladó i Ballester

Antoni Marimon i Riutort

Antoni Nadal i Soler

Joan Perelló i Ginard

Antelm Pujol i Fulgencio

Andreu Ramis i Puigros

Pere Rosselló i Bover

Gaspar Valero i Martí

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Coberta d'Antònia Tous per a EL MIRALL.

Fotos:

EL DIA i arxiu EL MIRALL

Maquetació i Fotocomposició:

EL MIRALL i DOCUMENTA BALEAR s. a.

Impressió:

Interior: OMNI S.A. Gremi Ferrers, 42. Polígon de Son Castelló - Palma.

Coberta: Xisco Arts Gràfiques. C/ del Baix Riera, 1-A - Palma. tel. 24 03 86

Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5102891336

4

Sobre Caterina de Rússia, el seu amant Potemkin i el sonat viatge a Crimea: es repeteix o no es repeteix la història?

GUILLEM ROSSELLÓ BORDOY

CRÒNICA D'ART

7

Sofonisba Anguissola: una retratista a l'ombra del misteri

JAUME LLABRÉS MULET

10

El plànol més antic de Palma (1613)

C. PICORNELL / J. M. SEGÚ / A. GINARD / J. MORATA

ENTREVISTA

14

Entrevista amb Jaume Santandreu

JOAN BOVER I SERRA

HIPOTECA DE CABÒRIES

17

Divagacions estiuenques i certes incursions dins el regne de la pardaleria

RAFAEL CRESPI

EDUCACIÓ

18

Primera Trobada de Teatre d'Ensenyament Mitjà

MAGDALENA SERRA CAPÓ

EL FINESTRÓ DE CAN MIR

20

Prada 90: la línia de sortida

JOAN MIR

21

VIè Seminari del Grup Blanquerna.

E. M.

PROJECTE HOME

23

Dansa i rehabilitació

SEBASTIÀ BARCELÓ CASTILLO

L'ULL DE VELLUT

23

Quinze anys

GUIEM DAVIU VICH

OBRA CULTURAL BALEAR

25

L'OCB deplora una actuació de Jeroni Saiz i Javier Coromina

L'OCB homenatja a Mn. Bartomeu Oliver
Servei concertat d'assistència tècnica i Pla de Consolidació Tècnica

SOLC DE LA TERRA

26

Bartomeu Colom Rotger, de Montnàber, ha mort

AGUSTÍ SERRA I SOLER

PAÍS VALENCIÀ

27

Inquisicions

ANTONI ROCA

28

Conversa amb Gabriel Juan Mas

DAVID GINARD FÈRON

ENIGMES DE LA NOSTRA HISTÒRIA

32

Les finestres renaixentistes d'Alcúdia

MIQUEL FERRÀ I MARTORELL

33

Un falcó a la terra d'Ausias March

RAMON CAVALLER

GUAL PERMANENT

34

Cultures interferides
Servei de Biblioteca i Documentació

PERE FONT

TURONS DE CACERA
Edifici Guillem Cifre de Colonya

35

Petits comerços

RAMON TURMEDA

ARTISTES DE LA PART FORANA

36

Antònia Tous, la pintora de gènere i la llar familiar

MIQUEL V. SEBASTIÀ

BÚSTIA

39

"Elogi de l'error" o "Rèplica a la rèplica" (tant se val)

PERE ROSSELLÓ I BOVER

SENSE FRONTERES

41

La temptació d'associar-se al diseg

CARME BENNASSAR

43

Josep Pla: una vida amb incògnites

PERE ROSSELLÓ I BOVER

SA TALAIA

46

I vostè, com ho diu?

BENIGNE PALOS

47

LLIBRES

52

Anton Carrera

MIQUEL LÓPEZ CRESPI

54

Viatge a Suècia. I.- Impressions del nord

JOAN BARCELÓ I COLL

56

Dies de setembre

JEAN SERRA

EDUCACIÓ

61

Quaderns d'Ecologia I: El Sòl

E. LÓPEZ / LL. SANCHIS

EXCURSIONISME

63

Excursió al Puig de Galatzó

GASPAR VALERO I MARTÍ

Sobre Caterina de Rússia, el seu amant Potemkin i el sonat viatge a Crimea: es repeteix o no es repeteix la història?

GUILLEM ROSSELLÓ BORDOY

Diuen les velles cròniques que l'any del Senyor de 1788 la tsarina de totes les Rússies, Caterina II, la Gran, va retre viatge a Crimea, tot passant per Ucraïna per tal de conèixer els seus territoris meridionals i així obrir el camí de Bizanci, un agoserat projecte de reconstrucció de l'Imperi antic, amb el propòsit d'acabar amb la molesta veïnança dels turcs.

El seu ministre Potemkin, favorit i tal volta qualche cosa més, a l'hora de preparar la imperial i reial visita va cuidar d'aixecar, al llarg de la ruta, pobles i més pobles... Volia donar una visió esplendent del poder imperial a la seva madona. Ara bé, dits pobles no eren més que bastiments de fusta, decorats amb paper, ben pintat, figurant cases i més cases. Tot una pura bambolina per satisfer l'ego de l'autòcrata.

Està vist que si en el segle XVIII va néixer la "grandeur" serà segles després quan aquesta "grandeur" assolirà els límits més enlairats a l'hora d'aparentar el que es vol ser i que, per manca de gust, de coneixences o ves a saber per què, no es pot alcançar. Recordem les arquitectures nacional-socialistes del Sr. Hitler, o les grans realitzacions faraòniques del seu col·lega Mussolini o l'arquitectura monestirial del nostre conductor al llarg de quaranta anys. Monestirial per allò del "Monasterio del Aire" aixecat a correuita a la madrilenya plaça de la Moncloa.

Els temps actuals són temps de "grandeur" encara que aquesta nostrada "grandeur" sigui un poc "light", per manca de duros i per manca de finor. A la fi de comptes Potemkin, era Potemkin i Caterina de Rússia, era Caterina la Gran. Les nostres coses són peixetones

i esquifides. Que hi farem!

Per arribar a ser un veritable autòcrata, així com cal, se n'ha de venir de casta, el refrany mallorquí ja ho diu: de porcs i senyors...

Supòs que per celebrar el segon centenari del viatge triomfal de la tsarina Caterina, a les nostres terres es varen desenrotllar, amb fúria, aquelles campanyes de fer net façanes, rentar la cara als edificis, deixar-los lluent i

lambrejants, per tal de convertir els nostres centres històrics en quelcom d'hermós i primfilat. Si les teulades tenen goteres, i les humitats envaïeixen les parets, si no hi ha fonaments en bones condicions és qüestió secundària. El pot de plàstic i la brotxa fan miracles. Si cauen les esglésies i els edificis històrics són malmenats, és qüestió de darrera fila. Pintar façanes és més rendable i positiu. El plàstic

s'escampa bé, molt bé, fins i tot diria que beníssim, i un pot de plàstic abasta per molt.

A causa d'aquesta tendència renovadora enlairada pels "slogans" de *posa't guapa i somriu!*, dins el món de la restauració, monumental s'entén, ha sorgit una tendència especial, desenrotllada amb vertadera passió a la vila de Muro, altre temps venerable vila de Muro, avui tan sols encimentada vila de Muro. Tots sabem que a les seves rodalies hi ha bon pedreny, fàcil de tallar, bo d'escairar i que amb el temps solia agafar un to daurat, quasibé rogenc, tant o més fermós, que el daurat de la pedra de Santanyí o de la pedra de Galdent. Això sí, el pedreny de Muro és feble, l'acció contaminant dels vehicles de motor d'explosió produeix malifetes gairebé irremeiables i el que era rogenc i polit es torna groguenc i polsós, i a passes gegantines es desintegra i es fa malbé.

Aleshores, quina és la solució que han trobat les modernes i fines cervelles per tal de remeiar lo irremeiable i tornar deixar les façanes mureres netes i garrides? No ho diríeu mai!

Repicar els paredats de pedra pica-

da que, segons les normes de la bona construcció, altre temps coneixíem com a paredats de junta fina o paredats de filades. Així, els cops d'ui-xol (perdonau-me, avui ja no hi ha uixols, els mestres de cases empen "alcotanes" o "picoletes") permeten que sigui més fàcil arribar al segon punt de la tècnica que pretenim donar a conèixer.

El segon pas és referir amb ciment llosetí, altrament conegut com a ciment "portland", que té un color grisenc i emmerda aquelles pedres que han estat sotmeses al martiri del repicat. A dir veritat, aquest color grisós no és molt alegre, gairebé diria tètric i no sol agradar a la gent que vol viure a cases netes, lluentes, acollidores, amb trespol de ceràmica polida i fustam de material inoxidable. Aquest referit és, doncs, quelcom desplaent i cal millorar-lo un xic.

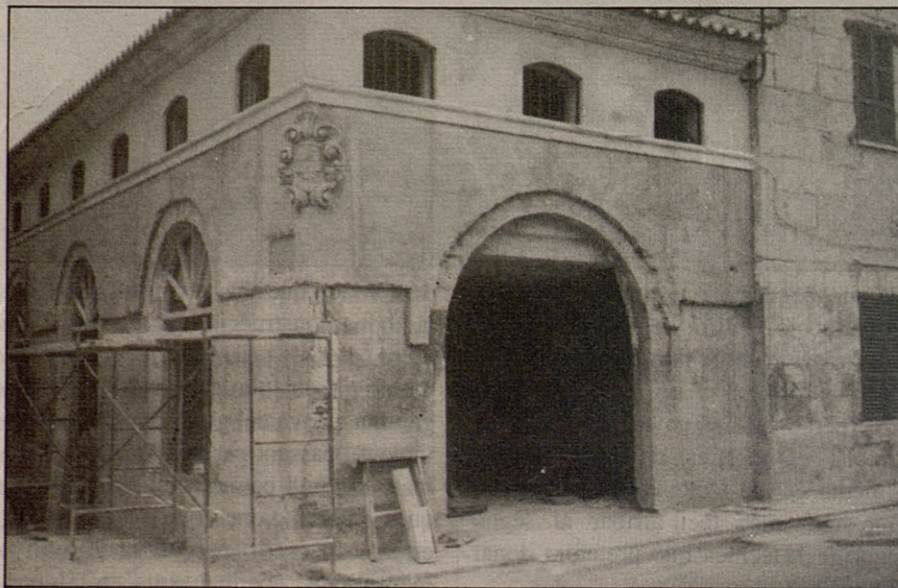
Anem idò a la tercera fase. Avui no és costum eixalbar les parets referides o enlluir-les. És més ràpid emprar la panacea universal: el plàstic, el meravellós plàstic que tot ho tapa... i així amb unes quantes pinzellades d'aquesta matèria moderna, descobrint

demoníac, que ha prostituït l'art de la bona construcció, ja tenim la Seu plena d'ous! Això sí: el plàstic ha d'entrar dins la gamma dels ocres, gamma que va del groc canari al marró violent, passant per una llarga sèrie de matisos amb connotacions escatològiques i fisiològiques que no cal adduir en aquest escrit perquè va dirigit a mentalitats benpensants, totalment allunyades de grolleries i llenguatges d'escambrí.

A dir veritat, una façana així tractada és un poc fada i li manca allò, no sabem bé què, però li manca un toc, un petit detall... Quin detall?

Arribam a la quarta fase... i no vos cregueu que parl de qüestions de ciència ficció. Parl clar i llampan! Aquest és tal vegada un dels grans descobriments de l'art de la bona construcció desenrotllats a la darrera dècada del segle XX. Segle conegut pels seus genocidis, per l'arribada de l'home a la lluna i per les campanyes de millorament de façanes.

Quarta fase: l'artista decideix que la manca del detall està en la pèrdua de l'hermosura que el paredat de filades produïa i aleshores, ginyola en mà,

Abans, durant i després de la "restauració" de la casa del carrer des Peix, a Muro.

amb paciència benedictina es va marcant un fals paredat perquè tot quedés ben garrit.

Altres temps, existia una matèria, que s'acostumava ensenyar a les escoles que preparaven els bons constructors, que tenia un nom estrany i mal de pronunciar: l'ESTEREOTOMIA, o sigui, l'art de traçar les plantilles per tallar la pedra en la forma convenient per utilitzar-la en la construcció. Això ja no existeix i la nova estereotomia aplicada a les façanes encimentades i plastificades té més de "damero maldito" que de prova del bon gust i de l'amor a les tècniques tradicionals.

I així, poc a poc hem arribat al final. Muro, que altres temps va ser un museu de la dita entremaliada estereotomia, és avui un monstreu del ciment llosetí, plastificat i colorejat de grocs merdosos.

Si no ho creis, anau a veure la casa del Carrer del Bisbe Albertí, la façana del Convent de Mínims, i molt aviat podreu veure on arriben els afanyos netejadors a l'antiga peixeteria que, de ser un edifici esplèndid, encara que degradat, s'ha convertit en quelcom de ridícul i indignant que clama al cel i demana justícia... Realment, existeix justícia a l'hora de defensar el nostre Patrimoni Cultural?

Voldria cloure les meves paraules recordant de bell nou el viatge triomfal de la tsarina. Som plenament convençut que la història es repeteix i que de temps en temps les coses rebrotin i, si Potemkin va pintar falses façanes, avui pintam les autèntiques façanes... Per alguna cosa el símbol de dita campanya va emprar el somriure d'un pallaso per donar a conèixer aquest afer... que al parer no és més que una pura, ximple i trista pallassada... pallassada irremeiable perquè el plàstic no és reciclable i el ciment "portland" no admet el noble tractament de l'aixol.

Sic transit gloria mundi! □

Postdata: Com afegitó, voldria fer una profecia: A les hores d'inaugurar la façana millorada, qui tallarà la cinta de colorins?

Sofonisba Anguissola:

Una retratista a l'ombra del misteri

JAUME LLABRÉS MULET

La passada exposició antològica dedicada al pintor Alonso Sánchez Coello i el retrat en la Cort de Felip II, celebrada al museu del Prado durant el mesos de juny i de juliol, ha esdevingut una sorpresa on l'espectador s'ha pogut retrobar amb una pàgina destacada de la Història. L'exposició, documentada amb un catàleg excel·lent¹, ens ha servit per a conèixer el retrat d'època des de les més profundes pinzellades, tant d'etiqueta, de psicologia, de vida i d'indumentària dels retrats, com les d'expressió artística dels pintors vinculats a la Cort madrilenya dels primers Àustries.

Hem conegut, al final, una gran retratista italiana que ha estat reinstaurada per la crítica més recent i amb tots els honors, ens referim a la italiana Sofonisba Anguissola².

A pesar que no hi ha un acord definitiu entre els investigadors³, a Sofonisba se li atribueixen alguns dels retrats més significatius de la Cort de Felip II i la seva quarta esposa, l'Infanta d'Àustria. La parella de retrats reials és de qualitat excepcional i, concretament el del Rei, és un dels millors que s'han fet d'aquell monarca caracteritzat, com tots sabeu, per la seva expressió greu i distant.

La pintora va néixer a Cremona i va venir a Espanya amb el sèquit de la princesa francesa Isabel de Valois, tercera esposa de Felip II amb el qual s'hi havia casat per poders el 27 de juny de 1559.

La jove reina va formar part de la llegenda negra perquè havia estat promesa al príncep Carles, l'hereu de Felip II, mort en estranyes circumstàncies. Però, vist tot des d'una fredor documental, sembla que la llegenda és

Dama del Armíño (Glasgow-Pollock House). Identificada com la *Infanta Catalina Micaela* (després de 1585), la crítica més recent considera aquest retrat com obra de Sofonisba Anguissola. Tradicionalment, la pintura havia estat atribuïda a El Greco.

només això: llegenda. Isabel va ésser de segur l'alegria i una de les esposes més belles de l'auster Rei Felip, el qual, malgrat la seva beateria, era un enamorat de les dones nues --deesses o nimfes-- pintades per Tiziano a les que el monarca denominava, potser hipòcritament, "poesies mitològiques".

D'Isabel de Valois existeix un magnífic retrat de cos sencer fet per Sofonisba, la qual va imprimir a la reina un aire de magestat que supera la rigidesa oficial de la postura i de la vestimenta. Isabel, amb la mà recolzada sobre una columna clàssica, sosté amb els dits un retrat en miniatura del seu espòs alhora que expressa una mirada jove i serena.

Sofonisba admirava la reina i, entre ambdues, tal vegada hi va haver una complicitat amistosa al marge de qual-sevol protocol reial. Aquí podríem trobar el secret de la retratista que, en lloc de reis, reines o infants, retratava persones, algunes molt estimades. Segurament, dins aquest cercle íntim d'estimació també hi entraren les dues filles de la reina, les famoses infantes *Isabel Clara Eugènia* i *Catalina Micaela*.

Un retrat d'Isabel de Valois molt més conegut, és el de mig cos atribuït a Pantoja de la Cruz, que deriva d'un altre fet originalment per Sofonisba. Aquest retrat resulta força interessant perquè ens condueix fins un altre: el de la *Infanta Catalina Micaela* atribuït tradicionalment a Sánchez Coello. El retrat, per cert extraordinari, representa *Catalina Micaela* a l'edat de desset anys amb un enquadrament i una posició molt vinculables al famós retrat de sa mare, obra de Pantoja de la Cruz. Per tant, relacionant ambdues pintures en funció d'una mateixa font --l'obra de Sofonisba--, podem entendre que l'artista italiana va retre homenatge a la reina morta, retratant la filla que més li semblava.

Catalina Micaela va ésser, aleshores, la segona gran model de la pintora de Cremona. Sofonisba va tornar a retratar la infanta quan feia poc temps que s'havia casat amb el duc de Savoia. La Infanta-Duquessa ha estat identificada com la *Dama del Armiño*, abans atribuïda al Greco i que figura actualment en una col·lecció britànica.

Pantoja de la Cruz. Isabel de Valois (c. 1604-08). Museu del Prado (Madrid). La Reina va morir l'any 1568 i el present retrat es considera còpia d'un original de Sofonisba, per cert, bastant documentat.

En aquest retrat, ara atribuït a la pintora, *Catalina Micaela* apareix radiant, cobert el cap amb la toca blanca de casada i abrigada amb un espectacular *bohémio de pieles de lobos cerbales*. Només la mà, en un gest suau, apareix per a subjectar la prenda establint un llenguatge de delicadesa que reforça l'interès del personatge. La dama del segle XVI no ha de menester ni del seu rang, ni de l'etiqueta cortesana, per

proclamar un atractiu misteriós que encara captiva als espectadors del segle XX.

La vida de *Catalina Micaela* fou efímera (1567-1597), morí als trenta anys, després de dotze anys de matrimoni i de deu fills que acabaren amb la seva salut i energia. Sabem que el seu rostre estava picat per la pigota i que els retratistes foren benignes amb ella. Creim, però, en l'art de Sofonisba per-

què la pintora coneixia la infanta des de nina i entenem que la artista persistí en l'admiració per la reina Isabel de Valois, mare de la infanta. El resultat seria, aleshores, la profundització d'un model de bellesa femenina inspirat en la herència genètica.

No debades, la *Dama del Armiño* era descendent de Felip l'Hermós --el seus besavi--, de la bellíssima Isabel de Portugal, esposa de Carles V, i d'Enric II de França i de Catalina de Mèdici, pares d'Isabel de Valois. És gairebé impossible trobar tanta sang europea en una mateixa persona abans de la degeneració endogàmica i definitiva de la Casa d'Austria. Degeneració que fou reforçada pel propi Felip II el qual va celebrar el quart matrimoni amb la seva neboda Anna d'Austria, mare del rei Felip III. Després, la resta de la galeria reial --Felip IV i la seva família-- va ésser retratada magistralment per Velázquez en el segle XVII. Eren uns Austries lletjos i melancònics, d'entre els quals només se salva la bellesa infantil de *Margarita*, l'infanta protagonista de *Las Meninas*. □

NOTES

1. Alonso Sánchez Coello y el retrato en la corte de Felipe II.

Alfonso E. Pérez Sánchez, Stephanie Breuer-Hermann, Juan Miguel Serrera, Carmen Bernis, Fernando Benito Doménech y Carmen Garrido. Museo del Prado, Madrid, junio/julio 1990.

2. KUSCHE, Maria. *Sofonisba Anguissola en España, retratista en la Corte de Felipe II junto a Alonso Sánchez Coello y Jorge de la Rúa*. Archivo Español de Arte, núm. 248, tomo LXII, 1989, pp. 391-420.

3. Basti observar que en el propi catàleg de l'exposició els distints autors no comparteixen les mateixes atribucions.

La Infanta Catalina Micaela (c. 1584). Museu del Prado (Madrid). La investigadora Stephanie Breuer-Herman manté l'atribució tradicional al pintor Sánchez Coello, pel contrari, Carmen Bernis, l'atribueix a Sofonisba Anguissola.

ROLDAN

OFICINES I DESPATXOS S.A.

A la seva disposició en:

- Despatxos Direccionals
- Despatxos i Oficines Generals
- Mampares d'Oficina
- Separacions simples i dobles
- Estanteries Emmagatzematge

- Estanteries Gran Càrrega
- Biblioteques
- Cadires i Taules apilables per a col·lectivitats

Complements: Llums
Cendrers (de peu i sobretaula)
Caixes Fortes, etc.

Eusebi Estada, 68 (carrer del tren de Sóller)
Telèfon 20 98 13

CIUTAT

S'ha localitzat un plànol de Palma de l'any 1613, que es converteix en el més antic dels plànols coneguts de la ciutat, anterior al d'Antoni Garau de 1644. És un document que cartografia l'estat del cinquè recinte de murades i el recorregut del torrent de Sa Riera per l'interior del clos antic, a més d'altres aspectes relacionats amb el projecte de desviació de Sa Riera, que fou el motiu per al qual es confeccionà. L'estudi del plànol apareix publicat a la revista *Treballs de Geografia*, núm. 42 (UIB, Palma).

El plànol més antic de Palma (1613)

CLIMENT PICORNELL/JOANA MARIA SEGUÍ/ANTONI GINARD/JOSEP MORATA

Molts de documents referits a la història local es localitzen als arxius de la Península, amb algunes dificultats d'accés. A principis de l'any 1989, Josep Morata, professor de la Universitat de les Illes Balears, anava a l'*Archivo General de Simancas* (Valladolid) i, entre d'altres documents, consultava directament el plànol de Palma de l'any 1613.

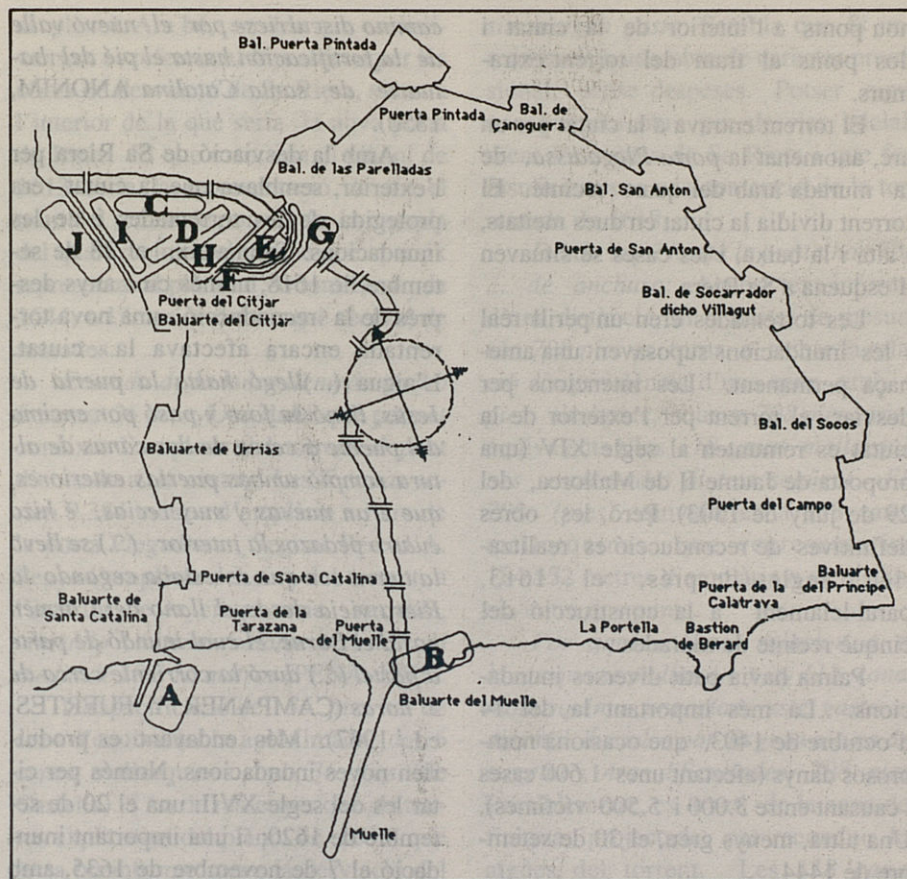
El plànol és un manuscrit, en tinta i colors, de 844 x 777 mms., sense data de realització ni referència d'autor. Al catàleg d'ÁLVAREZ TERÁN (1980) se cita com a *Palma de Mallorca*,

Puerto de. Possiblement, pel fet que la descripció tenguí aquest encapçalament, i el que estigui relacionat al catàleg entre diversos documents del segle XVIII, són elements que no havien permès determinar l'abast real del plànol.

No hi consta la data d'execució, però al dors hi ha la nota *Con carta de don Carlos Coloma de 24 febrero de 1613*. Aquesta carta --ilocalitzada-- és la base per a la datació del plànol el 1613. El remitent de la carta és Carles de Coloma i de Melo (1567-1637) que fou virrei de Mallorca entre el 2 de

setembre de 1611 i el 7 de març de 1617. A més, les obres per desviar el torrent de Sa Riera també es realitzaren el 1613. El projecte de desviació del torrent fou, sens dubte, el motiu fonamental per a l'aixecament del plànol. El gran interès d'aquest plànol de *Circa* 1613 és el fet que, per la seva datació, es converteix en el més antic document cartogràfic de Palma, anterior al plànol d'Antoni Garau de 1644.

El plànol té una escala gràfica que indica el valor de la unitat de mesura: *Escala de canas de mallorca que cada una hase de ocho palmos*. A l'escala

Les portes d'accés a la ciutat i els baluards que apareixen al plànol de 1613.

120 mms. representen 180 canes mallorquines de vuit palms cada una. A partir del valor de 1,564 metres per cana, el total de 120 mm. que representen les 180 canes serien equivalents a 281,52 metres, amb la qual cosa es podria deduir una escala aproximada de 1:2.346. També s'hi representa la *Medida del palmo de mallorca*, el valor de la unitat de mesura de referència, el palm de Mallorca (de 0,1955 metres).

No és un plànol de tota la ciutat. És incomplet, però amb una base topogràfica indubtable. No apareixen els carrers ni altres elements urbans. Sembla fet expressament per tal d'informar del projecte de desviació de Sa Riera per l'exterior del cinquè recinte de murades. Si més no, exclusivament per aquesta raó ja és un document de gran interès.

Els aspectes concrets representats són bàsicament dos: el cinquè recinte de les murades --aleshores en construcció--, i el recorregut del llit del torrent de Sa Riera per l'interior del clos antic de la ciutat. Naturalment, al plànol també hi ha el port, l'espigó del

moll, a baix de l'Almudaina i front a la porta del Moll. La representació cartogràfica del port és molt similar a la del plànol de Palma d'Antoni Garau de 1644.

Una rosa de 16 vents, en colors, amb les lletres N (Nord), S (Sud), L (Llevant) i P (Ponent), centra el plànol.

Les murades

El marc de referència del plànol és el cinquè i darrer recinte de murades --que defineix el perímetre del clos antic de Palma--; unes obres començades el 1551. La determinació per construir el cinquè recinte fortificat, d'estil italià, té relació amb el temor a les invasions (especialment a la segona meitat del segle XVI) i amb les grans despeses que ocasionaven les successives reparacions de les velles i obsoletes murades medievals.

Les obres del nou recinte es concentraren, en principi, en reforçar la defensa de la ciutat per la part de terra. Els treballs s'iniciaren a tot el front de ponent, per l'exterior del quart recinte de la murada àrab medieval, des

del baluard de Sant Pere (o de Santa Catalina) al baluard de Santa Margalida (o de la porta Pintada).

Quant a l'estat del perímetre de les murades, al plànol hi destaca la presència d'un tros de la murada àrab medieval del quart recinte, a la zona de la porta Plegadissa, justament el punt d'entrada a la ciutat del torrent de Sa Riera, on es construïa el nou recinte. Cal ressenyar també l'estat de la façana de la mar de les murades, les obres definitives de la qual es començaren gairebé un segle després, l'any 1715.

Pel que fa a les portes d'accés a la ciutat i als baluards que apareixen al plànol de 1613 són els següents:

Baluarte de Santa Catalina: baluard de Santa Catalina, més conegut com a baluard de Sant Pere, les obres definitives del qual s'acabaren el 1646.

Puerta de Santa Catalina: porta de Santa Catalina, amb el seu pont (que tenia cinc arcs) per damunt del fossat, que seria el nou llit de Sa Riera.

Baluarte de Urrias: la denominació *Urrias* està en relació a Juan de Urrías, virrei de Mallorca entre 1571 i 1575. Potser es tracti d'un nom oficial primitiu o més aviat transitori, ja que el nom definitiu posterior amb què es coneix és el de baluard d'en Moranta, tot agafant el nom de l'hort d'en Moranta per la zona on estava construït.

Baluarte del Citjar: el baluard del Sitjar apareix clarament incomplet; aleshores estava en construcció i va ser acabat el 1670, tot tapant l'antiga porta del Sitjar, de la qual prendria el nom el baluard.

Puerta del Citjar: l'antiga porta del Sitjar --aleshores encara devia estar oberta-- i que seria definitivament tapada pel baluard del sitjar. L'antiga porta del Sitjar seria substituïda en la seva funció per la nova porta de Jesús, situada més al nord.

Bal de las Parelladas: baluard de les Parellades és el nom primitiu del posterior i més conegut baluard de Jesús, que prengué el nom del convent de Jesús situat extramurs.

Bal Puerta Pintada: el baluard de la porta Pintada tancava la porta Pintada, o porta Pintada vella. El baluard de

la porta Pintada i la porta Pintada vella serien després el baluard de Santa Margalida i la porta de Santa Margalida, pel convent de les monges agustines del mateix nom.

Puerta Pintada: porta Pontada vella (o de Santa Margalida) tapada pel baluard.

Bal de Çanoguera: baluard de Zanoguera, nom relacionat amb Fernando de Zanoguera, virrei de Mallorca, mort el 16 de maig de 1606.

Bal San Anto: baluard de Sant Antoni.

Puerta de San Anto: porta de Sant Antoni, amb el seu pont per damunt del fossat.

Bal del Socorrador dicho Villagut: baluard del Socorrador. La denominació Villagut faria referència a Joan de Vilaragut i Sanç, virrei de Mallorca entre 1606 i 1611.

Bal del Socos: el nom de baluard del Socos es deuria a l'església del mateix nom situada entre aquest baluard i el baluard del Socorrador.

Puerta del Campo: porta del Camp, amb el seu pont per damunt del fossat.

Baluarte del Principe: baluard del Príncep, denominació dedicada al rei Felip II.

Puerta de la Calatrava: porta de la Calatrava o porta de la Mar.

Bastion de Berard: bastió de Berard, després conegut com a baluard de Berard.

La Portella: la Portella.

Baluarte del Muelle: baluard del Moll, per a la defensa del port.

Puerta del Muelle: porta del Moll.

Muelle: es refereix a l'espigó del moll, el port de Palma, molt similar al del plànol d'Antoni Garau de 1644.

Puerta de la Tarazana: porta de la Drassana. És interessant observar com el plànol de Palma d'Antoni Garau de 1644 no té forma de porta, encara que sí hi ha l'obertura.

El torrent de Sa Riera i la seva desviació

El plànol representa el llit natural de Sa Riera abans de l'entrada a la ciutat, el punt d'entrada, el seu itinerari per l'interior i la seva sortida a la mar per baix de l'Almudaina i a la part exterior del moll. A més, hi figuren els

nou ponts a l'interior de la ciutat i dos ponts al tram del torrent extramurs.

El torrent entrava a la ciutat per un arc, anomenat la *porta Plegadissa*, de la murada àrab del quart recinte. El torrent dividia la ciutat en dues meitats, l'alta i la baixa, i les cases se situaven d'esquena a Sa Riera.

Les torrentades eren un perill real i les inundacions suposaven una amenaça permanent. Les intencions per desviar el torrent per l'exterior de la ciutat es remunten al segle XIV (una proposta de Jaume II de Mallorca, del 29 de juny de 1303). Però, les obres definitives de reconducció es realitzarien segles després, el 1613, paral·lelament a la construcció del cinquè recinte de murades.

Palma havia patit diverses inundacions. La més important la del 14 d'octubre de 1403, que ocasionà nombrosos danys (afectant unes 1.600 cases i causant entre 3.000 i 5.500 víctimes). Una altra, menys greu, el 30 de setembre de 1444.

A la segona meitat del segle XVI, al començament de les obres del cinquè recinte, Giovanni Battista Calvi projectava el llit del torrent pel fossat de llevant de les noves murades, per desembocar prop del baluard del Príncep; però aquesta opció no es duria a terme. Definitivament, les aigües serien reconduïdes pel fossat de ponent, tot seguint el projecte dels germans Fratin. El fet que el torrent deixàs de passar per l'interior de la ciutat suposa el canvi urbanístic més important de Palma en tota l'edat Moderna.

A partir de 1601 s'havia excavat el fossat de ponent de la nova murada i uns anys després, amb la conformitat del virrei Coloma, es decidia canviar el curs del torrent. El 1613, un any de fam i de poc blat, es dugueren a terme les obres d'excavació per tal de desviar Sa Riera per l'exterior de la ciutat pel nou llit del fossat de la murada de ponent. El nou llit seria conegut com la *Riera nova*, per oposició a la *Riera vella* del llit primitiu.

Les cròniques ofereixen una descripció de les obres: (...) *abrióse un foso muy hondo ... para que el agua, en vez de tomar su primero y ordinario*

camino discurriese por el nuevo valle de la fortificación hasta el pie del baluarte de santa Catalina ANONIM, 1850).

Amb la desviació de Sa Riera per l'exterior, semblava que la ciutat era protegida de les torrentades i de les inundacions. Tanmateix, el 28 de setembre de 1618, només cinc anys després de la reconducció, una nova torrentada encara afectava la ciutat. L'aigua (...) *llegó hasta la puerta de Jesús, llenó su foso y pasó por encima del puente á cerca de dos canas de altura rompió ambas puertas exteriores, que eran nuevas y muy recias, é hizo cuatro pedazos la interior, (...) se llevó la tierra con que se estaba cegando la Riera vieja desde el llano del Cármén hasta el Borne, el cual inundó de parte á parte. (...) duró la corriente cerca de 5 horas* (CAMPANER Y FUERTES, ed. 1967). Més endavant es produïrien noves inundacions. Només per citar les del segle XVII: una el 20 de setembre de 1620; i una important inundació el 7 de novembre de 1635, amb més de 15 morts.

Els textos explicatius

Els textos del plànol de 1613 ajuden a aclarir el conjunt o a matitzar alguns aspectes concrets.

Por aqui entra la riera en la ciudad agora: És l'entrada de Sa Riera a l'interior de la ciutat, per l'arc de la *porta Plegadissa* de la murada àrab del quart recinte.

Desde aqui hasta la punta deste baluarte ay de subida 14 palmos: catorze palms serien equivalents a 2,737 metres; possiblement, esmenta el desnivell, la qual cosa suposaria una dificultat addicional per la necessària excavació.

Este es el lienço que esta comenzado y se a de acabar conque quedara cerrada la ciudad: és una referència a un tram de murada en construcció, que tancaria la ciutat i taparia la vella entrada de Sa Riera i paral·lelament a la qual es feria la desviació del llit. És el tram d'unió entre el baluard del Sitjar i el que seria el nou baluard de Jesús.

Esta es la muralla vieja como esta aora: Una part de l'antiga murada àrab del quart recinte es representa

al plànol. Ara bé, sembla que exclusivament es refereix al tros afectat per les obres de desviació de Sa Riera, situat a l'interior de la que seria la nova porta de Jesús. El que mancava al plànol de 1613 seria la representació de tot el tram del sector de ponent de la murada del quart recinte, el qual sí que apareix representat al plànol d'Antoni Garau de 1644, a l'interior del cinquè recinte de murades.

Entrada de la riera tiene de ancho 6 canas 36 pies: Una dada que permet conèixer l'amplada del torrent al punt d'entrada a la ciutat. Les 6 canas serien 9,384 metres d'amplària a l'arc de la porta Plegadissa. Segons Pere d'A. Peña l'amplària del curs del torrent a l'interior de la ciutat seria variable, *viniedo á tener solamente la latitud media de 10 á 16 metros* (PEÑA, 1891).

L'especificació de 36 pies ha de ser l'equivalència aproximada de 6 canes mallorquines amb 36 pies (de Castella). S'ha de ressenyar que als textos explicatius del plànol de 1613, que seria un informe sobre la desviació del torrent de Sa Riera enviat a la cort, és fa permanent la correspondència aproximada de les mesures mallorquines amb les mesures castellanes. La relació seria que 1 cana mallorquina equivaldria aproximadament a 6 pies.

Un pie (0,2786 metres) era la tercera part d'una vara de Castilla o de Burgos (0,8359 metres). Una cana mallorquina (1,564 metres) seria l'equivalència aproximada de 6 pies (1,6716 metres).

Por aqui se ha de divertir la riera para que discurra por el foso y esto sera

sin nungun gasto: Sembla que és una referència a una obra de caràcter provisional, sense despeses. Potser sigui una primera obra per desviar inicialment les aigües de Sa Riera i que fou insuficient per a la contenció de la torrentada de 1618.

Desde aqui hasta la punta hay 708 ... de anchura: Aquest text informa d'una distància. Si la unitat de mesura són 708 pies es torna a trobar la relació d'equivalència d'una cana amb 6 pies; aleshores, aquests 708 pies serien equivalents a les 118 canas mallorquines esmentades al text següent. Els 708 (pies) equivaldrien a 118 canes mallorquines, que representarien 184,552 metres d'amplària o de distància entre dos punts.

Por aqui se hase relacion a sa Mags que se pedian () ay 118 canas mallorquinas importase este gasto en diez mil ducados por la gran altura del terreno y otras dificultades. 708 pies: Possiblement, es tracti de la zona definitiva projectada per reconduir les aigües del torrent. Les 118 canas mallorquinas són equivalents a 184,552 metres de distància, mentre que els 708 pies equivaldrien aproximadament a les 118 canas mallorquinas, si s'aplica la relació de una cana a 6 pies.

Esta es la espalda que se ha de haser para quitar toda sospecha del daño que podria recibir el puerto --tiene de largo 50 cns y de fondo en la punta cana y media: És un text interessant sobre el que seria un complement de les obres de desviació de Sa Riera, la intenció de construir un

espigó a la nova desembocadura per a la protecció del moll de les avingudes del torrent. Segons el projecte, l'espigó hauria de tenir una longitud de 50 canas (78,20 metres) i una amplària a la punta de cana y media (2,346 metres). L'espigó indicat no apareix al plànol d'Antoni Garau de 1644, per la qual cosa s'ha de crure que finalment no es va construir.

Esta es la salida de la riera de ancho 14 canas: En general, l'amplària del torrent dins la ciutat oscil·laria de 10 a 16 metres. Però, segons Peña, al seu tram final, *á partir de la calle Apuntadores iba ensanchándose paulatinamente en forma de ria en la cual penetraba el mar* (PEÑA, 1891). Ara, amb el plànol de 1613 a la mà, podem saber que l'amplària del torrent a l'antiga sortida a la mar. Les 14 canas són 21,896 metres d'amplària, just a baix de l'Almudaina i cap a la part exterior del moll. □

BIBLIOGRAFIA

- ÁLVAREZ TERÁN, Mª Concepción (1980): *Mapas, planos y dibujos (Años 1503-1805)*. Archivo General de Simancas. Catálogo XXIX. Volumen I. Ministerio de Cultura. Dirección General de Bellas Artes, Archivos y Bibliotecas. Valladolid, 1980.
- ANÓNIM (1850): *Memoria de las inundaciones de la Riera sacada de noticiarios contemporáneos*. Imprenta y Librería de Estévan Trias. 24 pàgs.
- CAMPANER Y FUERTES, Alvaro (ed. 1967): *Cronicón Mayoricense*. 2ª edició. Imprenta Mossèn Alcover. Palma.
- PEÑA, Pedro de A. (1891): *Inundación de la ciudad de Mallorca (Palma) en el año 1403*. "B.S.A.L." (Palma), IV (1891), pp. 151-155.
- PICORNELL, Climent; SEGUÍ, Joana Maria; GINARD, Antoni; MORATA, Josep (1989): *Un plànol de Palma de l'any 1613 (Circa)*. "Treballs de Geografia" (UIB, Palma), 42, 27-34.

Relojería Española

FUNDADA 1885

Calle Colón, 12 — Teléfonos 72 15 63 - 72 43 44
07001 PALMA DE MALLORCA

Ω
OMEGA
AGENCIA OFICIAL

Moments estelars

Entrevista amb Jaume Santandreu

“M’impressiona molt haver de rebaixar la veritat”

JOAN BOVER I SERRA

Jaume Santandreu: "Els mallorquins som un poble acomplexat i trob que ens hem de curar eliminant tabús".

El tòpic aquell d'“aquest home no necessita presentació” no li és aplicable. En Jaume Santandreu, més enllà de la crítica fàcil, necessita esser conegut, potser no més, però sí millor. I això no sempre s'aconsegueix escoltant-lo quan sermoneja damunt la trona o quan amolla qualcuna de les bromes gruixudes a què ens té avesats. Segurament, només s'aconsegueix un dia qualsevol, o molts de dies, si l'acompanyes en les seves tasques diàries. Com que això no

podia esser, ho vàrem intentar asseguts tranquil·lament a una taula, conversant.

--D'ençà de fa deu, quinze, vint anys, no trobes que hi ha una mancança de valors relacionats directament o indirecta amb la religió?

--No; trob que aquests valors només s'han perdut en part. L'home d'avui cerca encara la transcendència, la gent té set d'una dimensió diferent

del materialisme. L'Església o bé no li ha sabut donar una resposta o bé l'ha cercada lluny de la Història. Així s'ha aixecat un mur entre la Història i l'Església, de manera que aquesta no té ponts de comunicació: quina resposta té per a la defensa de la terra, per a l'homosexual, per al divorciat que vol la benedicció de Déu? Ens hem allunyat del poble. Un temps, el capellà que a missa predicava l'infern, l'horabaixa sortia a caçar amb els homes. Aquesta convivència s'ha perdut.

--Quina opinió tens sobre la basílica Nostra Senyora de la Pau, acabada de construir fa poc a la Costa de Marfil, a Boigny?

--M'impressiona molt més que el Papa l'hagi anada a beneir que el fet de la seva construcció. Això darrer pot esser el fruit del complex que té el negre enfront del blanc, com si volguessin convèncer-se que són capaços de fer les mateixes empreses que els blancs. En canvi, l'Església oficial hauria de tenir una postura crítica, que sí va tenir a Nicaragua, amb la teologia de l'alliberament. Encara veig aquell dit assenyalant n'Ernesto Cardenal, agenollat.

--També fa poc, el Vaticà ha criticat el capitalisme i l'ha acusat d'esser “nociu moralment”.

--Tan obertament no l'ha criticat, eh? Si fos una crítica de fets, em semblaria bé, però no podem criticar el sistema i mantenir alhora totes les nostres finances dins el capitalisme. Seria positiu que l'Església fos una veu crítica, però sempre dins el testimoniatge.

--Canviem de tema. Fa nou mesos que vares partir de Ciutat. Com veus Mallorca, de Maria de la Salut estant?

--No només ha canviat la meua impressió sinó que, no vull dir que estigui empegueït de no haver viscut abans aquesta situació, però crec que Mallorca està molt marginada. Els pobles, com a tals, pateixen; han quedat abandonats i desassistits. És molt fort haver de parlar encara d'instal·lar l'aigua i el clavegueram, de problemes d'assistència mèdica... A Maria de la Salut, hi han fet una piscina i no tenen aigua, així que l'han de tragar amb camionades. Això sí, la inauguració degué quedar molt llúida. I després els volem "salvar" des de Ciutat. Els deim si han de vendre o no Mondragó o Montblanc sense entendre exactament com és el problema.

--Com veus el futur del nacionalisme illenc?

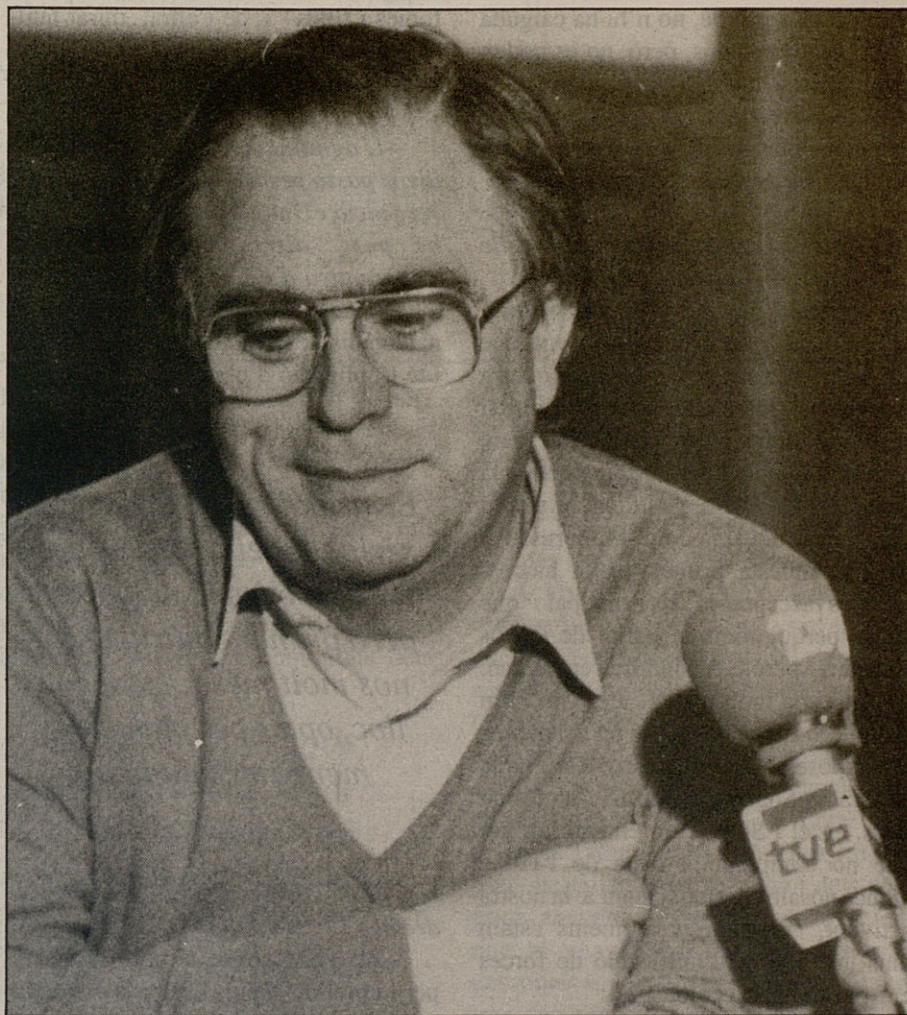
--Crec que seria un dels camins per fer consciència de poble, però primer caldria unir-nos molt més i, en segon lloc, optar per plantejaments més radicals. M'impressiona molt haver de rebaixar la veritat perquè la gent et pugui votar. Això no ens ha duit enlloc. Tanmateix ens han votat els quinze mil de sempre i això ens ha costat haver-nos privat de poder dir la veritat. El nacionalisme ha de tenir un plantejament molt més obert en assumptes tan clars com la independència o la catalanitat, sobretot si vol la joventut. Si no, ens contradeim.

--La força nacionalista hauria de partir dels pobles, doncs?

--Si els pobles tenguessin consciència, sí.

--No en tenen més que a Ciutat?

--Segons de què: s'afirmen més com a mallorquins enfront dels forasters i pens que això és positiu. El tema lingüístic també el tenen molt més clar. En canvi, ara que parlàvem d'Església, el Full Dominical va començar bé, però aquest estiu hi ha hagut dies que el vuitanta per cent era en castellà. Sempre hi ha qualcú disposat a fer un nou Decret de Nova Planta. Entren subreptíciament i quan te'n tems,

"Francesc Obrador ha jugat amb tres o quatre pilotes --el sindicat, l'Església, el partit (PSOE)-- i sempre n'ha tengut dues enlaire."

ja ho tens en castellà. Això passa molt menys en els pobles petits. Per altra banda, el castellà continua essent signe de la radicalitat espanyolista. Les famílies benestants encara parlen en castellà i d'això, els forasters no en tenen la culpa. Mentrestant, nosaltres no podem parlar al poble de segons quins temes, com ara la catalanitat. És tabú, com abans ho era esser xueta. Som un poble acomplexat i trob que ens hem de curar eliminant tabús.

--Capellà i membre fundador d'Esquerra Republicana de Catalunya a Balears. És difícil fer-ho compatible?

--No. La política com a ciència i camp de confrontament d'idees és essencial a la persona, és una dimensió humana. Si hi ha una dimensió transcendent, n'hi ha d'haver també una de política. Ara, jo no m'he trobat mai amb una política que em donàs poder,

al contrari, sempre me n'ha llevat. Sempre he estat dins partits de causes perdudes. Tothom ha d'estar ficat en política. De tota manera, només tens problemes quan estàs dins una política d'esquerreres forta; amb les dretes no en tens cap mai. Les monges de la Puresa aconsellen votar el Partit Popular i no passa res. Quan parlen d'Església de Mallorca, pareix que només parlen dels pobres capellans dels pobles, però Església són també els jesuïtes, els franciscans, la Salle, les monges del Sagrat Cor, són cents i cents de col·legis i aquests fan i desfan. Això s'oblida sovint.

--En Francesc Obrador sí que té poder.

--Fins ara ha estat un prestigitor. Ha jugat amb tres o quatre pilotes --el sindicat, l'Església, el partit-- i sempre n'ha tengut dues enlaire. De mo-

ment, li ha sortit bé, no n'hi ha caiguda cap. Les excepcions, però, no es poden posar com a model. Un capellà ha de tenir les seves idees i la gent, independentment que militi o no en un partit polític, l'ha de veure definit.

--Gairebé no en senten parlar, de l'Esquerra Republicana illenca.

--Només per haver-nos constituït, ja vàrem tenir un paper important, que va esser afirmar-nos com a Esquerra Republicana de Catalunya. És a dir, si realment creim en la Catalunya gran, hem de començar per dir que no som la delegació d'ERC a Mallorca. En som una secció local, com Mollerussa o Berga. Aquesta primera passa ha costat més acceptar-la al Principat que aquí, perquè molt de parlar de Països Catalans, però... A Mallorca ens diuen: "és que sou molt pocs". Però no, som sis mil. Si creim que no hi ha fronteres, no en posem. És com si diguéssim a la Federació Socialista Balear: "sou molt pocs, en el PSOE"; no entendrien per què no comptam la resta de l'Estat. Doncs nosaltres igual. Quant a la nostra activitat, en aquests moments estam dins un procés d'unificació de forces enfront de les eleccions.

--Us hi presentau?

--No ho sabem encara. Fina ara, la nostra presència ha estat positiva perquè coses com "independència" o "llengua catalana" s'ha dit més i s'ha començat a assumir el nacionalisme d'una manera més normal. Quin ha d'esser el paper futur d'ERC? D'una banda, la unificació --cal deixar a part

fòbies i filies-- i, de l'altra, mirar també que el nacionalisme s'obri a plantejaments més radicals.

--L'aglutinació del nacionalisme illenc passa per un partit del tipus Convergència i Unió o Unió Mallorquina o bé per altres com el PSM o l'alternativa d'ERC?

--Només hi ha una alternativa al nacionalisme mallorquí, que és el PSM, i té l'obligació d'obrir-se.

EL NACIONALISME CREC QUE seria un dels camins per fer consciència de poble, però primer caldria unir-nos molt més i, en segon lloc, optar per plantejaments més radicals

--Com captar, doncs, l'electorat de dretes?

--El PSM també té part de dretes, per l'amor de Déu! Les tesis comunistes ja han passat. Tornam al principi: no crec que si es rebaixa, el PSM tenguí un vot més. Aquí, el partit nacionalista és el PSM: només hi ha aquest i s'ha d'obrir cap a l'esquerra més que cap a la dreta.

--Podríem pensar, així, en pactes entre PSM i ERC?

--Jo crec que seria enriquidor. I si

importa, cap a la dreta també. Si hi hagués possibilitats amb en Gori Mir o... per què no? Això sí, deixant les fites ben clares, perquè el nacionalisme ja està ben definit. No crec que el PSM s'empodris si tengués una tendència cap a l'esquerra més forta i, si calia, una cap a la dreta. Aquest ofici d'aglutinar és la missió que hauria de tenir el PSM i ho pot aconseguir. Tant de bo que sentissin aquesta crida: tots els nacionalistes ho agrairíem moltíssim.

--No has pensat mai que la gent per ventura t'escolta o et llegeix amb una mica de morbositat, tal volta esperant "quina la dirà en Santandreu"?

--No ho havia pensat mai, però mira, l'Església, en aquest sentit, és molt més oberta. No crec que ningú digui dels partits el que jo dic de l'Església. En política, tot d'una et fan fora. Les excomunionis religioses d'un temps s'han actualitzat en el camp polític, quan tothom hauria de saber que la veritat no pot fer mal. Tanmateix, tot això de les declaracions no és més que un paper de la comèdia. A mi m'ha tocat fer això. De vegades pareix que esperen la crítica, l'insult, la frase... Arriba a esser com una creu. Però si volen això, cal assumir-ho. Jo puc sortir a l'escenari o no sortir, però si surt, volen que faci de Jaume Santandreu. I és normal. Si en Lluís Llach deixàs de cantar allò que canta i deixàs de dir aquelles frases, jo tampoc no l'aniria a veure. □

FAJAS REINA

José Tous Ferrer, 1 - Tel. (971) 71 6033
07002 Palma de Mallorca

dona
corseteria

J. Masdeu

Colón, 20 - Tel. (971) 71 65 58
07001 Palma de Mallorca

Divagacions estiuenques i certes incursions dins el regne de la pardaleria

RAFAEL CRESPI

És un tòpic, però fa calor --potser quan els devots lectors libin aquest article, ja hagi refrescat. Com cada any, aquest estiu fa més calor que mai; és una constatació absoluta, no cal mirar estadístiques, tothom hi està d'acord.

Allà on sembla que no hi ha tanta d'unanimitat és en la qüestió de la crisi turística. Fa anys --potser és una cosa congènita-- que la gent es queixa: "enguany vénen més magres", "no gasten gens", "només cerquen baratures", "no donen cap propina", però la infraestructura turística ha seguit devorant la terra, al lloc més inhòspit hi ha nascut un complex hotelier...

Ara, estadístiques en mà --recorrem que avui en dia són les portadores de diagnòstics infal·libles, les estadístiques-- sembla que la cosa va de veres. Però hi ha veus per a tots els gustos: des de la gent catastrofista que diu que entre tots han mort la gallina dels ous d'or, fins a gent més moderada que, tot admetent de forma intrínseca que n'hi ha de crisi, s'esforça a dir que no n'hi ha: és més, diuen que no ho hem de dir, perquè llavors la gent del centre d'Europa s'ho creurà, i si ara en ve poca després en vendrà menys, perquè a ningú no li agrada anar a llocs de crèpits, a ningú no li agrada apuntar-se a causes perdudes...

Entre aquests darrers s'hi troba Gabriel Cañellas, que a més ha dit ben clar, sobretot ara que està a punt d'enfrontar-se a una tercera legislatura, que si durant anys ens han expoliat els diners que el turisme ha produït, ara que les coses no van tan bé convendria que el govern central ens en tornàs uns quants per poder fer la reconversió així com pertoca i sense traumes.

La llàstima és que a l'Honorable President només li piqui la mosca turística, perquè si li picàs la mosca de la

llengua per ventura seria un bon normalitzador --o per dir-ho en termes més moderns i que es veu que ja té assumits--, un bon reconvertidor. Segurament no seria tan optimista com n'Aina Moll que manté a tort i a dret que mai la situació no ens havia estat tan favorable, però tampoc no seria tan alarmista i catastrofista com molts dels

LA LLÀSTIMA ÉS QUE A l'Honorable President només li piqui la mosca turística, perquè si li picàs la mosca de la llengua per ventura seria un bon normalitzador

oracles salvadors que tant abunden a la nostra terra. I, si ha fet el raonament intel·lectual per al turisme, no li seria gens difícil, en anar a Madrid, --jo, si hi havia d'anar, duria un ciri a Santa Rita perquè En Felipe em rebés-- dirlos també que si durant 40 anys ens expoliaren la llengua per contribuir als mites de "la unidad de destino" i "la unidad de la Patria" i ara ho segueixen fent amb novells mites com "la solidaridad entre los pueblos de España" o "la modernidad y la vocación occidentalista", és ben hora que contribueixin a millorar la nostra llengua, no amb promeses, sinó amb realitats, amb diners, no per a cursets o per pagar quatre adhesius amb un eslògan monacal --això forma part d'un projecte de país immaculat-- sinó amb "peles" perquè la seva presència pública sigui habitual, útil, que la gent

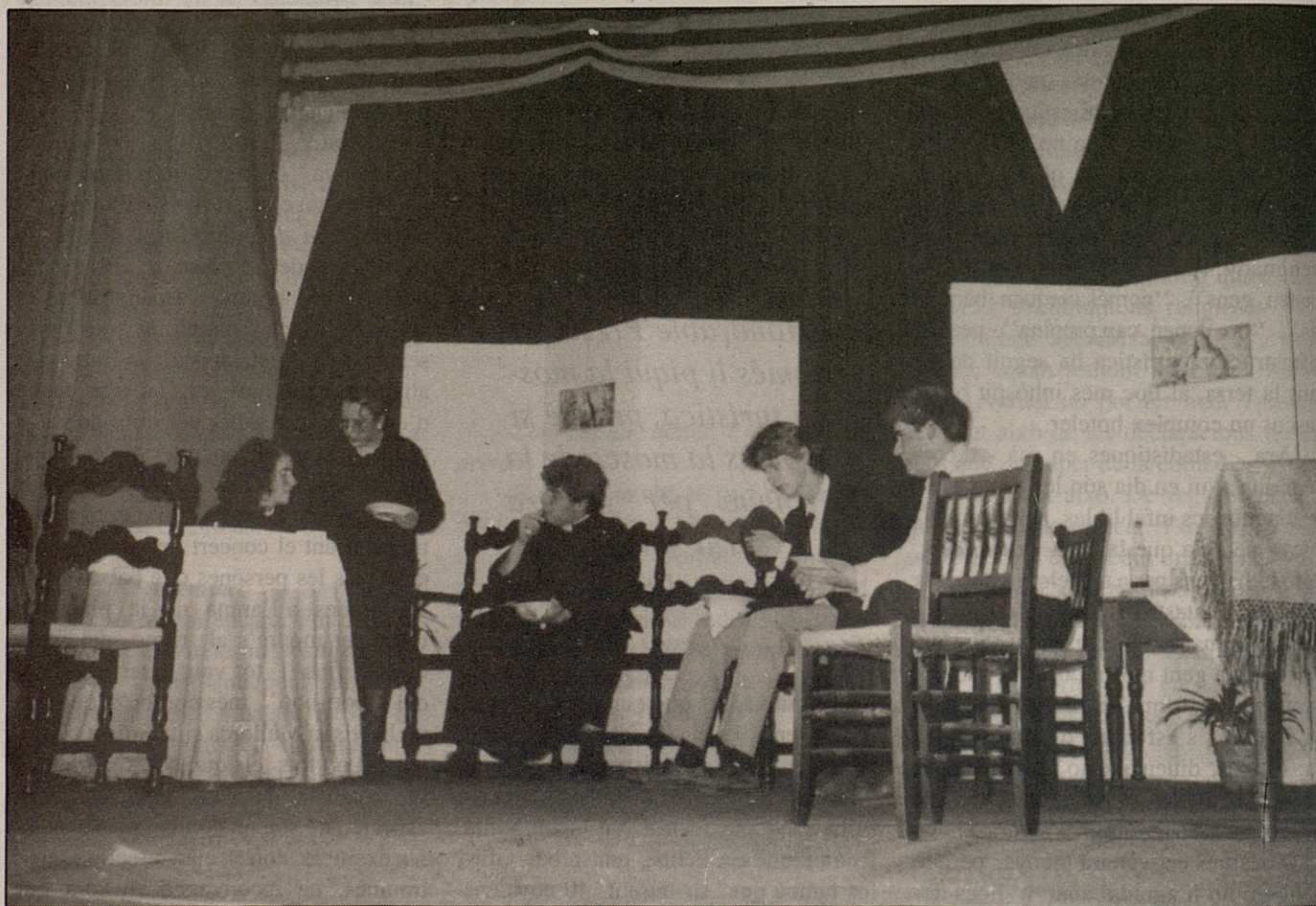
estigui contenta d'usar-la, que el català no es vegi com una cabòria exclusiva de quatre maniàtics --gent fa gent, he dit més amunt. Oferir una reconversió lingüística atractiva i sense traumes encara és possible.

Acabaré amb una anècdota il·lustrativa. Aquest estiu vaig anar a Alcúdia a un concert rock. Hi tornava a actuar *Sopa de Cabra*, aquesta vegada de teloners de *La Granja*. Els gasetillers de la premsa espanyola de la comarca d'Inca notaren la meva presència de "catalanista". Entre exalumnes i alumnes vaig fer una mena d'enquesta per saber per quin dels dos grups anaven al concert, molts deien que hi anaven per *La Granja* i que desconeixien els *Sopa*. Així com anava transcorrent el concert del grup gironí eren més les persones que baixaven de les grades a l'arena de la plaça de toros per moure's al ritme del rock català, fins i tot vaig esser testimoni del "boti-boti" més nombrós que mai no he vist a Mallorca si tenim en compte que no tots els que botaven eren de la "capelleta" i que els *Sopa*, en aquest aspecte, no són un conjunt provocador. Un exemple, doncs, clar, efectiu i sense traumes, de reconversió rockera que ens fa creure que l'altra reconversió és possible i que si no es produeix no és per por a les reaccions, ni per por a perdre vots, sinó més aviat perquè no hi ha cap mena de voluntat perquè es produeixi. I això, malgrat que no ho cregui, Sr. Cañellas, és tan important com la reconversió turística. □

P.S. Esperem --optimistes com som-- que d'aquí uns anys, la meua presència a un concert de rock no hagi d'esser singularitzada com a "catalanista" i molt menys que ho hagi d'esser en espanyol.

Primera Trobada de Teatre d'Ensenyament Mitjà en Llengua Catalana*

MAGDALENA SERRA CAPÓ

"Aigües Encantades". Mixt núm. 7, Palma.

La idea era molt bona: ajuntar i intercanviar experiències de diferents grups de teatre, amb integrants de 15 a 19 anys i amb problemes similars (manca d'experiència -molts dels qui hi participaven era la primera vegada que pujaven damunt un escenari-, manca de lloc digne on fer els assajos, falta de mitjans, dificultats d'expressió oral i corporal...).

El santuari de Lluç va ser on, aquest any, els dies 27 i 28 d'abril, va tenir

lloc el Primer Encontre. S'havia previst la presència de cinc grups, però aquests són els que, finalment, participaren en la primera edició:

El GRUP CARÀTULA, de l'Institut Berenguer d'Anoia, d'Inca, que posà en escena l'obra **La Pau (retorna a Ate-nas)**, del valencià Rodolf Sirera.

El GRUP XICARANDANA, de l'Institut Guillem Sagrera, de Palma, que reepresentà **Exercicis d'estil**.

El GRUP ALBA, de l'Institut Mixt

núm. 7 (Futur Medina Mayurca), de Palma, que escenificà l'obra de Joan Puig i Ferrater, **Aigües Encantades**.

Es pretenia que cada grup mostràs la seva feina i, a la vegada, que veiés la dels altres. No es volia fer una mostra competitiva. Cada un dels grups treballà obres molt distintes, i la posada en escena i els resultats foren també molt diferents.

El que va importar, però, va ser que els mateixos integrants dels grups de

"La pau (retorna a Atenes)". Berenguer d'Anoia, Inca.

teatre valorassin els resultats.

Al vespre hi hagué temps per a l'esplai: una vetlada musical amenitzada pel grup mallorquí *Estepes* que, per cert, va tenir molt d'èxit entre els joves actors; renou, música, gresca nocturna i altres herbes.

Inconvenients? El capítol del finançament de les Jornades. Despatxos, visites i entrevistes per aconseguir que, finalment, tres entitats (Ajuntament de Palma, Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear i el Consell Insular de Mallorca) concedissin una subvenció que resultà insuficient perquè cada al.lot hi pogués participar gratuïtament. És aquest tot l'interès que desperta el foment del teatre entre els joves als nostres polítics?. Això és molt còmode. La majoria d'iniciatives sorgeixen des del poble, en aquest cas d'un grup de professors

interessats en aquests assumptes, i què fan des de dalt? Ah sí, una vegada tot organitzat exigeixen o suggereixen la inclusió al programa de l'anagrama de l'entitat.

En tants d'anys, volem dir que a qualcú que treballi en aquests organismes li ha passat pel cap organitzar actes d'aquest estil? O cursats d'expressió corporal? O tallers de teatre o de vocalització? O obrir la secció d'art dramàtic del Conservatori de Palma que està tancada des de fa anys? A ningú?

Vet aquí, per si algú les vol tenir en consideració, les conclusions a què s'arribà els dies de les jornades:

-Ha estat una experiència molt positiva i seria desitjable que tingués continuïtat en el futur.

-S'ha proposat que als matins no hi hagués funcions teatrals sinó que es dedicassin a tallers (d'expressió, tèc-

niques d'improvisació, mímica, vocalització..).

-Tothom coincidí a demanar l'ampliació de les jornades --tres o quatre dies-- per tal de tenir més temps per realitzar més activitats.

-També es va apuntar la idea que seria molt interessant i enriquidor realitzar una activitat teatral conjunta entre tots els participants a les Jornades. □

** Repetim la publicació d'aquest article perquè les males passades que proporciona la tècnica informàtica va fer-lo aparèixer de forma tan deficiente, en el MIRALL-38, que no s'entenia. Amb aquesta nova publicació i les actuals il·lustracions que completen les de l'edició anterior, confiam proporcionar la informació correcta als nostres lectors i fer que l'autora es reconegui en el text. E.M.*

Prada 90: la línia de sortida

JOAN MIR

Partim cap al Conflent el professor Gonçal López, el nacionalista Caseta i un servidor al volant.

En arribar a Prada trobam molta més gent que els altres anys i el caos consegüent: el professor Gonçal i jo hem de compartir, la primera nit, un escàs llit de matrimoni (cosa que em produeix l'enorme perjudici moral de comprovar que també som capaç de roncar).

El primer dia ja constatarem l'èxit del curs sobre corsarisme i contraban que la nostra Universitat ha organitzat. El president de l'UCE, doctor Casassas, ens felicita per l'encert. El professor Gonçal López Nadal serà, a partir d'ara, tal com l'ha batejat n'Alegret, el corsari Nadal o el contrabandista López. Llàstima de la seva estada massa curta, però se'n duu al Congrés de Lovaina, gravats al cervell, els dos millors paisatges de la UCE, el perfil del Canigó i el mar dels immensos ulls de na Marieta.

Vertiginós el degoteig de cursos, espectacles i homenatges. El *Tirant lo Blanc* i els països de l'est, analitzats de tots els costats. Ivan Dainis, president del Front Nacional Letó, diu que els russos se'n tornaran a ca seva; cap problema. N'Huguet gosa treure Catalunya del paquet de regions europees amb futur i la col·loca a la línia de sortida de les nacions emergents (lituans, txecs, eslovacs, letons...). I la processó, mai tan ben dit, que anava per dins: l'aigua de Prada ens recorda que allà és terra de missió i ens fa anar més llatins que una caixa de carro (i en Jaumet Vallbona, Déu meu! fet un llàtzer) però amb la moral alta.

I en Fabregat, que exerceix de sicari ignorant, ens treu la llisteta de paraules impertinents, i jo que m'exalt, i el pobre Miquel Cardell que m'ha pres per corresponsal i m'ha d'aguantar la

Mallorquins a Prada 90.

recatòlica en directe per Ràdio Nacional. I en Vicent A. Estellés que ens fa plorar i riure perquè a sa mare, a Barcelona, tothom li parlava valencià. I n'Antonieta Rado a l'ombra del guia Guia, i na Catalina que espipella dia i nit, i na Magdaleneta que ha trasplantat a Prada la placidesa del Rivetó, i na Joana que vol i dol, i mestre Antoni de ses Artigues que convida a muscat, i el cinema de l'est que permet reparar forces, i en Mateu Morro que amb dos dies més serà, per ventura, batle de Santa Maria, i en Sebastià que balla al so que toquen i allà toca ecologia, i n'Aina Moll que, al Conflent, ves per on, li surt parlar en barceloní fresc pescat de l'hora i... un horabaixa que me full de

l'assemblea de professors i alumnes (enguany no som ben bé cap de les dues coses) i me'n vaig a rabejar-me --nimes incloses-- a la platja de Cotlliure.

I la tomba de Pompeu Fabra, i el campanar de Molitx que toca hores amb el Cant dels Ocells, i el bust de Pau Casals.

I els adéus o fins l'any que ve.

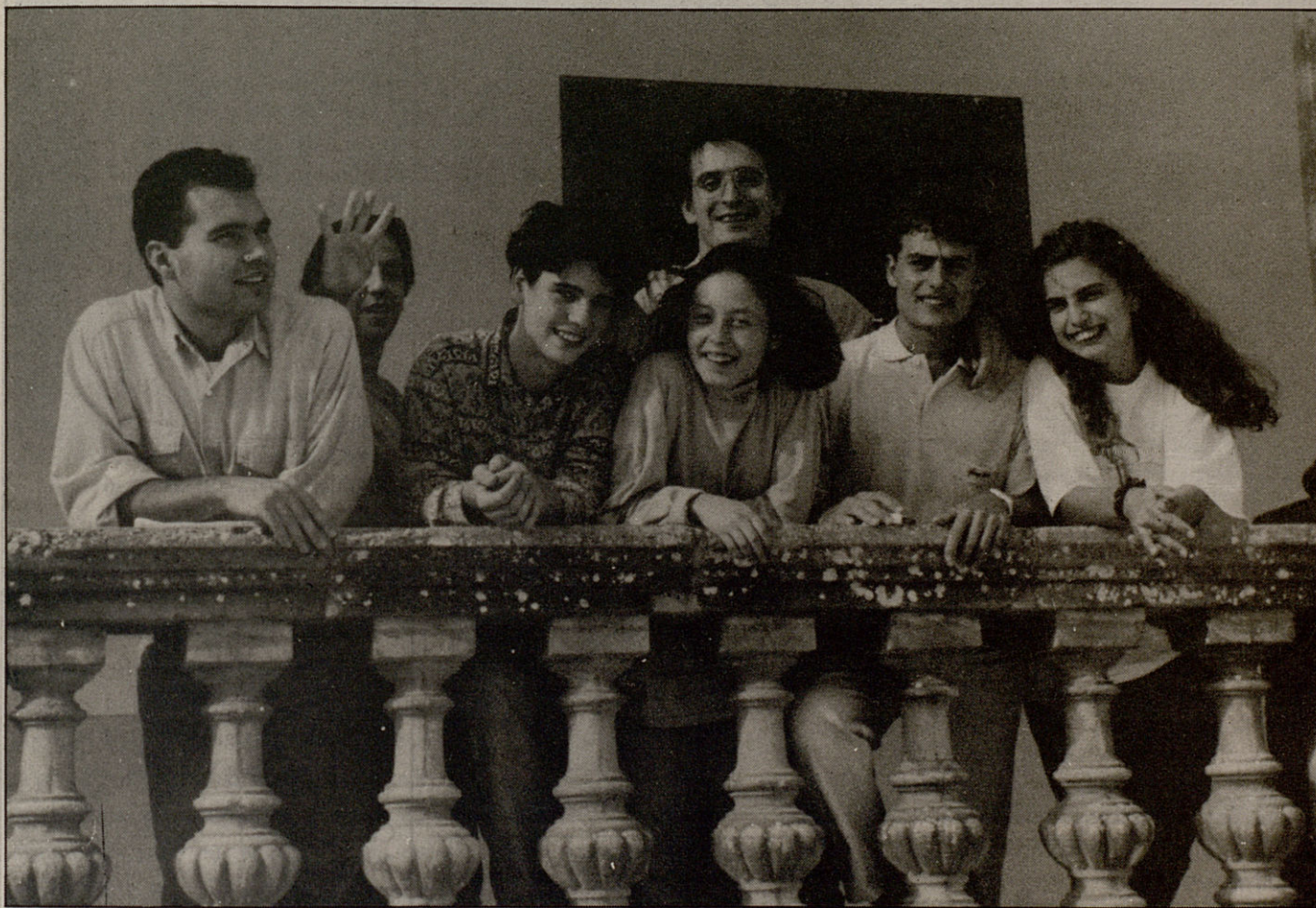
I la tornada amb parada i refresc a can Francesc Vicenç i la deliciosa Françoise (bilingüe: català/parisenc), que té més força que el destí.

I a Barcelona sopar de negocis amb n'Angel Colom: l'endemà s'entrevista amb l'ambaixador de l'Iraq per mirar de repatriar els catalans retinguts. Les vacances, sens dubte, s'han acabat. □

VIè Seminari del Grup Blanquerna

El pas cap al futur

E. M.

Grup de valencians i mallorquins al Blanquerna-90 (Foto Francesc Gascó).

Les ponències que enguany es desenvoluparen en el seminari del Grup Blanquerna la darrera setmana de setembre, a Lluc, varen tenir el comú denominador de "EL PAS CAP AL FUTUR" i tractaren temes de sociologia, història, identitat nacional, llengua, la nova configuració d'Europa, el pensament a la societat de finals de segle, la política condicionada per la societat civil...

L'encontre va tenir la mateixa bona acollida que els cinc anys precedents i es va veure favoregut pel fet que els ponents de fora Mallorca i dos mallor-

quins visquessin gairebé tots els dies amb el grup, de manera que les respectives intervencions no coincidiren en cap concepte ni detall i que, fins i tot, pogueren modificar-se i reforçar-se entre si.

En els seminaris anteriors els ponents ja s'havien manifestat co-partípeps de l'ambient i l'esperit que dominen Lluc els dies del Blanquerna, però enguany Àngel Castiñeira, Salvador Cardús, Joan Fc. Mira i les seves esposes, així com Mn. Josep M. Ballarín, foren excel·lents col·laboradors i amics.

Ara que el combustible va tan car, els joves i els no tan joves reberen a bon preu la mesura d'energia que els ha de permetre el ritme de compromís, constància, entusiasme i sentit ètic que proposa Blanquerna i que els reclama el país.

Tal com es va dir en el moment de valorar el que havia estat l'encontre, cal que Blanquerna segueixi essent un grup d'estudi i reflexió, que continuï aportant criteris de formació personal que insistesquin en el coneixement de la realitat nacional i que s'arrisqui a formular pautes d'actitud.

Menjars

Se serviren	250 berenars
Se serviren	474 dinars
Se serviren	385 sopars

Llocs de procedència:

1 Andratx	10
2 Cala Rajada	1
3 Campos	3
4 Felanitx	2
5 Inca	2
6 Llubí	4
7 Manacor	7
8 Maria de la Salut	7
9 Montuïri	1
10 Palma	47
11 Palmanyola	1
12 Petra	1
13 Pòrtol	3
14 Santanyí	2
15 S'Aranjassa	1
16 S'Arenal	1
17 Sa Pobla	8
18 St. Llorenç des Cardassar	19
19 Sóller	6
20 Son Carrió	1
21 Son Ferriol	2
22 Son Sardina	1
Total	129

País Valencià:

23 Benaixama	1
24 La Pobla Llarga	1
25 Tavernes de la Valldigna	1

Catalunya:

26 Barcelona	6
27 Berga	1
28 Girona	1
29 La Canya	1
30 Montcada i Reixac	1
31 Vilanova i La Geltrú	1
Total	143

Inscripcions

Dones	70	
Homes	73	143

Estudis

Estudiants BUP i FP	21	
Estudiants COU	19	
1er. i 2n. de Facultat	21	
3r, 4t, 5è de Facultat	33	
Professors d'Institut	13	
Mestres d'EGB	9	
Professions diverses	20	
Sense manifestar professió	7	143

Edats

15/16 anys	14	
17/19 anys	35	
20/21 anys	26	

22/23 anys	20
24/25 anys	11
Més de 25 anys	21
Més de 30 anys	5
Més de 40 anys	5
Més de 50 anys	5
	143

Assistència anterior

Assisteixen per 1a. vegada	61
Assisteixen per 2a. vegada	32
Assisteixen per 3a. vegada	10
Assisteixen per 4a. vegada	5
Assisteixen per 5a. vegada	11
Assisteixen per 6a. vegada	13
No consta	11
D'aquest total d'Inscrits, no assisteixen:	-13
	130

Assistència dels Ponents:

4 dies: Gabriel Ensenyat
4 dies: Josep M. Llompart
4 dies: Josep A. Grimalt
4 dies: Mn. Josep M. Ballarín
4 dies: Angel Castiñeira
3 dies: Salvador Cardús
2 dies: Joan Fc. Mira
1 dia: Josep M. Coll

PROJECTE HOME

Dansa i rehabilitació

SEBASTIÀ BARCELÓ CASTILLO

En els locals del Projecte Home en el barri del Terreno de Palma, des de juliol té lloc l'experiència que presentam. Es tracta d'un curset d'iniciació a la dansa dirigit a les persones acollides al programa de rehabilitació. Dues vegades a la setmana el grup de participants segueix les classes que dirigeix la professora Clara Albons de Peacock que acaba de retornar de Londres on durant tres anys ha seguit cursos en institucions com la Stella Mann del màxim prestigi en aquest art. Els exercicis estan orientats a prendre consciència del propi cos, al control del gest, a l'aprenentatge de moviments i a l'expressió lúdica i artística. Però, a més, es poden considerar un seguit de beneficis indirectes:

- Aportació d'estímul alternatiu a la droga.
- Promoció de la capacitat d'esforç, de l'autodisciplina i de la responsabilitat personal.
- Adquisició d'experiència per part de la professora derivada de l'en-

senyança a un grup diferent.

--Observacions interessants per a la teoria de la rehabilitació.

La filosofia d'aquesta activitat és que els professionals poden aportar una ajuda valuosa en la recerca de solucions als problemes socials, com és la drogodependència, i al mateix temps beneficiar-se de l'experiència adquirida en la nova situació. També el científic o el teòric pot observar, avaluar i orientar la pràctica.

El curset respon a una iniciativa del Grup Currículum per a la Pau, amb el patrocini del Departament de Filologia Hispànica de la Universitat i es duu a terme gràcies a la generosa col·laboració de la professora Clara Albons de Peacock que també prepara l'obertura d'una escola de dansa en els locals de la Guarderia Ropit de la barriada d'Es Fortí. □

Sebastià Barceló Castillo és membre de "Currículum per a la Pau".

L'ULL DE VELLUT

Quinze anys

GUILLEM DAVIU VICH

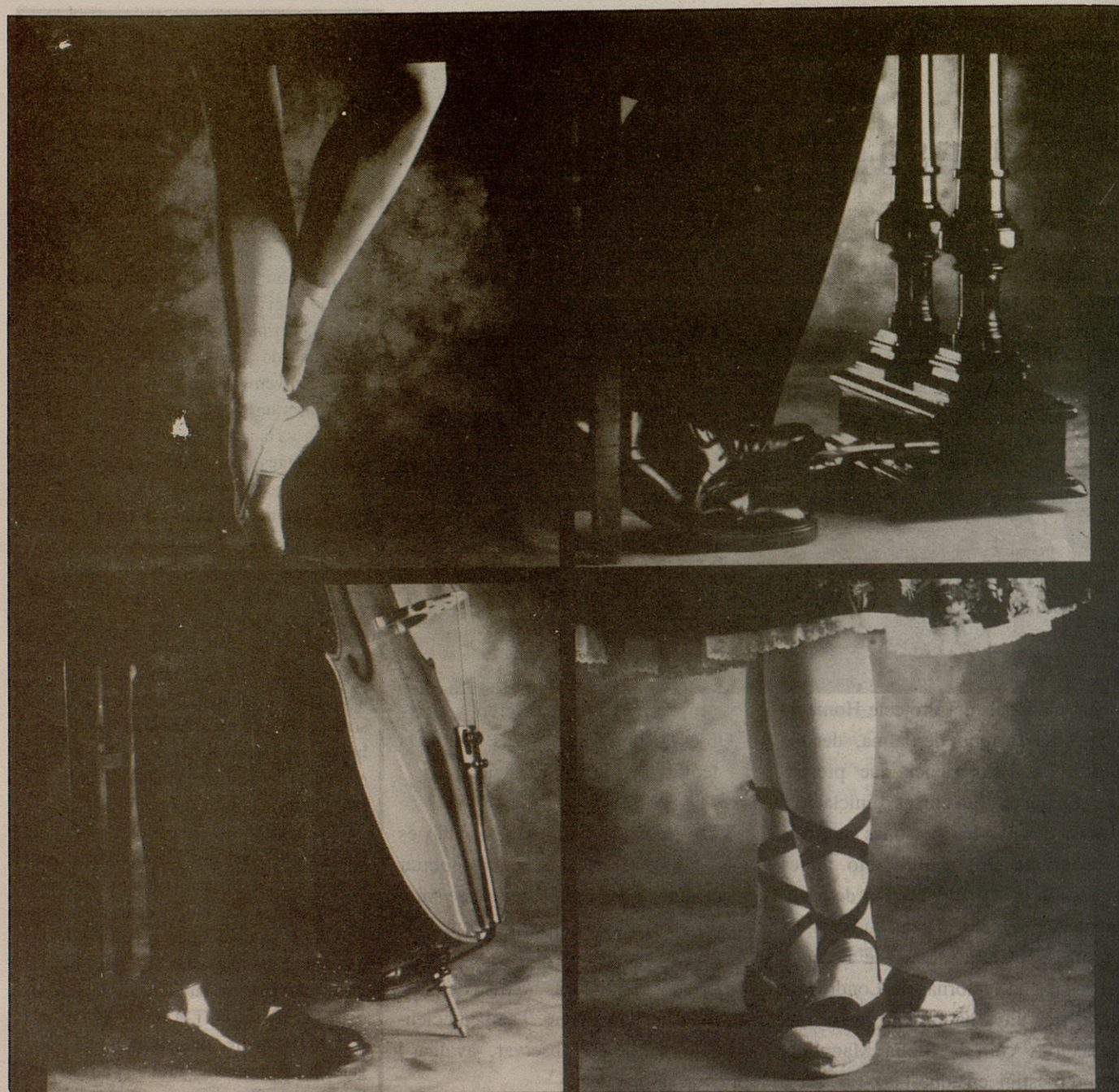
Setembre de 1975. Érem una mica més joves i visquérem amb horror i ràbia la cerimònia franquista dels afusellaments de membres d'ETA i FRAP. Dins el govern, ningú, que jo sàpiga, va fer front a un Franco pre-agonitzant i el dictador va tancar les seves orelles a tots els missatges dels governs europeus que li demanaven condonar les penes de mort. Tanmateix, com a "buen cristiano" en va condonar algunes. Era un dictador que va conquerir el poder mantant i de la mateixa manera el deixà, ja poc abans de morir.

Ara, comentant l'aniversari (sé que també se'n fa una pel·lícula) podria abundar la tendència d'atribuir a la persona de Franco els assassinats del setembre de 1975, deixant fora de tota sospita els qui en compartiren el poder i utilitzaren la mort com a arma política.

Contràriament al període prenadalenc de 1970 en què les mobilitzacions populars aconseguiren l'indult de totes les sentències de mort, cinc anys més tard ja no bastà el clam popular i quan no creïem que passaria allò que passà, unes matinades es tenyiren de sang.

Ara el record i la distància no ens han de fer creure que vivim a una altra galàxia i que aquelles morts ja no signifiquen res. Tot i que vull considerar inimaginable la repetició d'una situació semblant, és vera que els qui manegen el poder i la força de les armes, encara que hi hagin arribat mitjançant unes eleccions, massa fàcilment veuen les morts i/o la possibilitat de matar o fer morir, com una part del quefer polític (i tenim el cas recent de la fragata i les corbetes).

I no és això. No ha de ser així. El que s'ha de fer és posar noves bases (també polítiques) perquè no n'hi hagi més, de morts. Una política amb tots els mitjans per a la vida i cap per a la guerra i la mort.

Al peu de la cultura.

CAIXA DE PENSIONS

"laCaixa"

Per no utilitzar la llengua pròpia de les Balears en una campanya institucional adreçada al jovent

L'OCB deplora una actuació de Jeroni Saiz i Javier Corominas

Una campanya de seguretat vial s'està realitzant, patrocinada conjuntament per la Conselleria d'Obres Públiques i la Direcció Provincial de Trànsit, adreçada a la població de les Illes Balears entre els 18 i 25 anys. Amb un pressupost de 15 milions de pessetes, inclou cartells, tanques, anuncis en TV i una cançó que s'escolta a bars, discoteques i emissores de ràdio. *Tot en castellà únicament, com si la nostra joventut no tengués cap altra llengua!*

L'Obra Cultural Balear ha manifestat la seva sorpresa i protesta pel fet que aquesta campanya margini la nostra llengua i ignori olímpicament els criteris de l'Estatut i de les lleis del Parlament. Re-

corda, per altra banda, que, per descomptat, l'Administració Perifèrica també està obligada constitucionalment al degut respecte a la nostra llengua.

Els responsables de la campanya, a l'acte de la seva presentació conjunta, esgrimiren el pseudo-argument de la consecució d'un màxim de penetració possible per intentar justificar que s'hagi fet únicament en castellà. L'argument resulta del tot inconsistent perquè ignora la nostra realitat sòcio-lingüística i, en qualsevol cas, no hi a dubte que si s'hagués fet també en la llengua de les Illes s'aconseguiria una major eficàcia.

Palma, 14 de setembre de 1990.

L'Obra Cultural Balear homenatja Mn. Bartomeu Oliver

Totes les persones que en els molts i diversos camps en què es pot fer feina perquè els mallorquins tinguem consciència de tot allò que constitueix les senyes de la nostra personalitat nacional, sabem qui és Mn. Bartomeu Oliver. Exemple de fidelitat a la llengua i a la cultura d'un país que el va veure néixer ara fa 87 anys, home de fe, patriota insubornable, no li ha estat fàcil aquesta actitud perquè els més pròxims, aquells que l'havien de comprendre, l'han combatut aferrissadament. La junta directiva de l'OCB va voler manifestar el seu reconeixement a aquest soci fundador de l'entitat i li lliurà una placa en el transcurs d'un dinar a Sencelles, el seu poble, dia 21 de setembre. En un breu parlament, el president de l'OCB va manifestar-li que "heu estat sempre una persona de conviccions i coratge. Conviccions, més o manco

fortes, en tenim tots; però massa sovint ens manca el coratge per defensar-les, i vós heu tengut sempre el coratge, en les circumstàncies més difícils, per dir i fer el que creïeu que calia".

Un acte emotiu i absolutament necessari.

VOLTOR

Servei concertat d'assistència tècnica i Pla de Consolidació Tècnica

L'Associació Volor, comunica amb satisfacció que pràcticament està enllestida la recepció de tots els mitjans institucionals autonòmics audiovisuals dels Països Catalans a les nostres Illes (amb l'excepció del Canal 9-Ràdio, que està en curs). Les freqüències són les següents:

TV3 Canal 46 de l'UHF.

C-33 Canal 51 (programació íntegra).

Canal 9 (Televisió valenciana)

Canal 43 (també programació íntegra).

TVE-2 Sant Cugat Canal 55 (programes de matí i migdia, i els de tarda parcialment).

Catalunya Música 101.5 de FM.

RAC 105.0 de FM.

Catalunya Ràdio 94.9 de FM.

Volor està enllestint un Pla de Consolidació Tècnica que ha de permetre rebre totes aquestes emissores amb la major qualitat possible i eliminant pràcticament les interrupcions de la recepció. Això requerirà un finançament molt important, que s'està gestionant i cercant.

Per altra part, tots els socis d'OCB poden beneficiar-se (com els de Volor i entitats vinculades a l'Obra) d'un servei d'assistència tècnica concertat, que inclou un xeguei o comprovació gratuïta de l'estat de les instal·lacions i antenes individuals o col·lectives que permeten rebre les emissores en català esmentades, a fi d'arribar a la millor recepció possible, que moltes vegades depèn també de l'adequació de les instal·lacions i no solament de la qualitat de repetició del senyal d'Alfàbia. Si estau interessats en aquest servei, telefonau qualsevol horabaixa a na Magdalea Estrany, Tel. 46 26 95.

**Campaña de
Normalització Lingüística**

Sant Miquel, 18, 2^a
07002 Palma

Tel: 71 75 03
Fax: 72 06 50

Altres adhesions a la Campaña de Normalització Lingüística

AJUNTAMENTS

Ajuntament d'Alcúdia
Ajuntament d'Ariany
Ajuntament d'Artà
Ajuntament de Marratxí
Ajuntament de Muro
Ajuntament de Selva
Ajuntament de Sineu

INSTITUTS

Institut Menorquí d'Estudis. Maó.
Institut de Batxillerat R. Llull. Palma.

CENTRES D'ENSENYAMENT

C.P. "Marian Aguiló". Palma
C.P. "Sa Bodega". Eivissa.

ALTRES ENTITATS

Dep. de Ciències de la Terra. UIB.
Dep. de Biologia i Salut. UIB.
Dep. de Matemàtiques i Informàtica. UIB.
Dep. de Ciències Hist. i Teoria de les Arts. UIB.
Dep. de Biologia Ambiental. UIB.
Dep. de Física. UIB.
Col·legi Oficial d'Arquitectes. Palma.
Col·legi Oficial de Graduats Socials de Balears.
Patronat Escola Municipal de Mallorca. Manacor.

STEI

Centre Democràtic i Social
Entesa Nacionalista Ecologista (ENE)
Museu Balear de Ciències Naturals
Cosme Reus Coll

Bartomeu Colom Rotger, de Montnàber, ha mort

AGUSTÍ SERRA I SOLER

Nebot del poeta Guillem Colom, representava l'home de seny, l'home arrelat al poble i, sobretot, l'home del TREN DE SOLLER; ningú no pot negar la seva lluita i el seu afany envers aquest projecte. Vaig tenir la gran sort de poder conèixer-lo. Vet aquí una sèrie d'impressions.

Era el mes de gener de 1980. Sabia que Montnàber romania nevat, i na Margalida i jo acordàrem d'anar-hi i descansar en família i jugar amb la neu.

Arribàrem ja fosc. L'hivern feia més negra la nit. Una bombeta de claror dèbil donava una insegura raó del portal de les cases. Era impossible destriar els arbres de les ombres. No record haver vist la lluna. La neu era màgica, dins la majestat de la fosca pareixia un collar de perles blanques sobre el pit d'una verge negra.

Entràrem cap dret dins la cuina. Una gran flamada crepitava bellament aferrada a estelles seques. L'escalfor atreia a tots quants érem. Aquell mateix foc ens va donar pa i botifarons torrats i tot el porquim que volguérem. Passàrem la vetllada i, vermells d'orelles, anàrem a dormir.

He de dir que a Montnàber les coses més quotidianes es fan obres d'art gra-

cioses. La calma de la nit era plena de misteri. I les remors --més misterioses encara-- omplien la nostra cambra de cançons encantades amb somnis delitosos. Sols així hom pot despertar-se bo per albirar galaneses desconegudes.

A trenc d'alba sortírem a veure la neu com el gran espectacle d'aquell dia. Però amb un detall profundament sentit dins l'ànima: la vella alzina de la clastra, caiguda, estesa a terra, tot ocupant el mateix lloc que, durant dos-cents anys, la seva ombra havia besat quan el sol es ponía. A l'altra banda, l'alzina pariona la mirava,, s'hi mirava. D'aquest quadre es lliuraven vibracions generoses que, al meu veure, abrassolaven la presència inefable i viva de la família COLOM. Tot era perfecte, cap cosa mancava a allò que veia per cantar-ho en poesia: "Vella alzina de Montnàber,/ cavaller de dos-cents anys..."

Jo estava vora la foganya que cremava encara els mateixos troncs de la nit passada. En aquell moment entrà dins la cuina D. Bartomeu.

--Bon dia, Agustí.

--Miri què escriu...

I el comentari de text fou llarg. D. Bartomeu mai no es cansava de con-

ESPECIALISTES EN ARTICLES
DE MUNTANYA, CAMPING I ESQUÍ

ES REFUGI

Pl. Palou i Coll, 10 (Banc de s'Oli)
Telèfon 71 67 31
07002 CIUTAT DE MALLORCA

tar les coses amb tots els seus detalls. Però, tampoc, cansava sentir-lo. Donava notes petites que feien comprendre grans fets. La seva paraula era generosa: conversant arribàrem a la seva vida. Avui em plau, després de la seva mort, esbossar-la, sense cap mentida, a la meua manera.

Va néixer sota el signe dels peixos, el 16 de març de 1916. No sé si el cel el dugué sempre de la mà i aquest fou el motiu perquè estimàs la vida talment com venia i, fins i tot, amb els seus canvis repentins si milloraven l'home.

Estudià el Batxillerat a l'Institut de Palma en temps de la "Institución Libre de Enseñanza" de Giner de Los Rios. A França, a la Facultat de Montpellier, estudià d'enginyer agrònom. El camp i el bosc no són per veure des de les finestres, sinó per jugar-hi. Cada dia anava a Montnàber per tocar amb els peus a terra. A la mort del seu pare, l'any 1944, va haver de tallar els estudis de Ciències Naturals que feia a Madrid per fer-se càrrec del maneig de les seves finques i de les seves responsabilitats. És impossible posar damunt la

taula del despatx tota la terra que remou el càvec. No podia deixar de la mà tots els afers paterns; per això el va seguir en la tasca de la Tafona Cooperativa de Sóller i, com ell, la va presidir fent-la més forta. La data del seu casament me la donà la seva esposa, Donya Isabel: dia 25 d'abril de l'any 1946. Ningú més que ella ens pot parlar del bon cor de D. Bartomeu. Els dos han viscut plegats amors, dolors, il·lusions, cinc naixements de fills i els dels néts; quina simfonia entremescada de pau i lluita! Si les cròniques del Tren de Sóller poguessin parlar! Com a secretari fins a la mort, ell mateix podria signar les empentes, els arriscaments, l'ànim, l'ardidesa que va regalar al Tren. Però, així ho crec: D. Bartomeu mai no va aixecar el cap amb desdeny orgullós ni el va abaixar per cap mena de mesquinesa. "Càrites", "Creu Roja", Conferències de Sant Vicenç de Paül, Parròquia de Sant Bartomeu... La seva voluntat volia arribar a tothom per fer el bé.

"Benaürats els qui fan la pau, Déu els tindrà per fills" (Mt. 5, 3.) □

EL MIRALL aprofita l'ocasió que Octavio Paz acaba d'esser guardonat amb el Premi Nobel 1990 per publicar la traducció al català de la següent poesia:

El carrer

És un carrer llarg i silenciós.

Camino dins tenebres i ensopego i caic i m'aixeco i trepitjo amb peus orbes les pedres mudes i les fulles seques i algú darrera meu també les trepitja: si em detinc, es deté; si corro, corre. Giro el rostre: ningú. Tot és fosc i sense sortida, i volto i volto cantonades que donen sempre al carrer on ningú no m'espera ni em segueix, on jo segueixo un home que ensopega i s'aixeca i diu en veure'm: ningú.

Octavio Paz, *La calle* (de *Libertad bajo fianza*).

Traducció: T. H.

PAIS VALENCIA

Inquisicions

RAMON TURMEDA

Potser per a alegria d'alguns és que, en aquesta terra nostra, demanen el renaixement de la Inquisició perquè acabi, persegueixi, engarjoli o cremi els "catalanistes" (un d'ells jo, per cert), i és per això que a Nicaragua ha reviscolat un nou Torquemada en la persona del ministre de Cultura del nou govern de Violeta Chamorro, que tan ràpidament com ha pogut ha donat ordre de cremar les existències de llibres signats per personalitats lligades al Front Sandinista.

Si algú es pensava que l'època de cremar llibres s'havia superat, anava ben errat. Els règims de Mussolini, Franco, Hitler, Stalin o Mao es carac-

teritzaren per una certa dèria per les fogueres fetes amb llibres blaus o rojos --segons el color del règim--, però semblava que tot això ja estava feliçment superat, oblidat en les tenebroses nits d'uns anys difícils i angoixosos. Sorprenentment, però, tornen a sortir incineradors de llibres que pensen que les idees, determinades idees que ells no comparteixen, són perilloses i que, cremant les pàgines on estan impreses, d'alguna manera exorcitzen el perill.

El perill real, però, està en què arribi un dia que, per calmar determinades consciències i esperits totalitaris, cremar el llibre no sigui ja suficient i arribi a incinerar-se l'autor. Això és el

que feia la Inquisició.

Aquí no es cremen llibres, almenys de moment. Hi ha qui, però, es dedica a cremar repetidors de televisió. El cas és, si fa no fa, el mateix, perquè la televisió és un mitjà de transmissió de cultura i d'informació.

No m'entra en el cap que encara hi hagi gent que pugui cremar llibres o repetidors de televisió, com una forma d'atacar la cultura d'un poble. Tampoc no m'entra en el cap que hi hagi gent que voldria el retorn de la Inquisició per perseguir altres persones que no pensen com elles i que com a únic delictes (?) tenen la defensa de la llengua, la cultura i la identitat pròpies del seu país. No m'entren en el cap determinades coses. Jo no vull cap Inquisició que es dediqui a perseguir aquells que tenen idees diferents i/o contràries a les meves. Potser en aquesta actitud hi ha la diferència entre la democràcia i el feixisme. En aquesta actitud i en el foc. □

Sobre la clandestinitat a Mallorca durant els anys quaranta

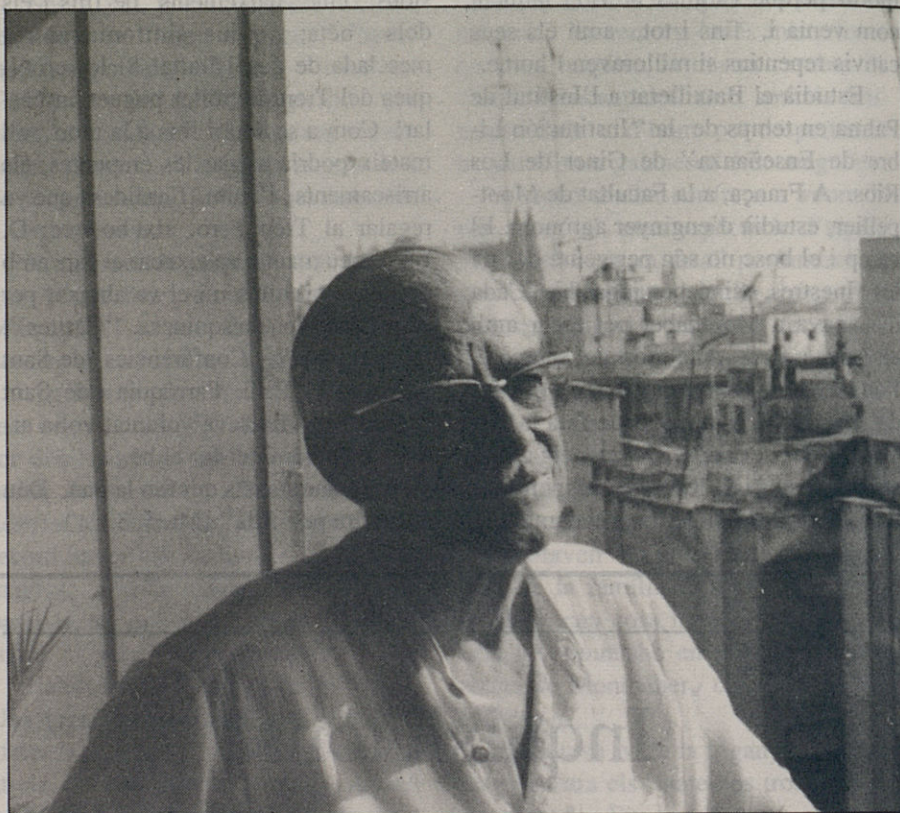
Conversa amb Gabriel Juan Mas

DAVID GINARD FÈRON

Introducció

Com a botó de mostra d'un pròxim treball més ampli sobre l'oposició antifrancquista a les Illes Balears durant la postguerra, em plau de presentar avui un petit resum d'una llarga conversa mantinguda amb el Sr. Gabriel Juan Mas, al mes de gener passat. Per a aquest article, he seleccionat fonamentalment algunes dades relatives a la reorganització --a partir de 1941-- del Partit Socialista i d'altres forces polítiques i sindicals, violentament desarticulades des del juliol de 1936 a causa de la forta repressió que durant la guerra civil s'abaté de manera molt particular sobre els seus militants dels anys de la República (1).

Es tracta, com es pot observar, d'una activitat clandestina limitada quasi exclusivament a la distribució de propaganda, però que --dins la seva modèstia-- assolí unes proporcions certament molt respectables donades les circumstàncies polítiques del moment. Sembla que els anys finals i immediatament posteriors a la guerra mundial marcaren el punt àlgid de la força d'aquests grups de resistència, els quals --relativament aïllats de la península i amb uns mitjans precaris-- desaparegueren pràcticament amb el canvi de dècada. Pens que aquesta relativa eufòria opositora a Mallorca hauria d'esser posada en connexió amb un moment internacional propici --marcat per la derrota de l'Eix i l'esperança en un hipotètica intervenció aliada a l'Estat Espanyol-- i una situació econòmica que la memòria popular ha recordat com molt pitjor que els anys de la guerra civil i on altra activitat "clandestina" --no tant heroica, però segurament seguida amb més interès per la majoria de la

Gabriel Juan Mas.

població mallorquina-- com el contraban, constituïa un element central de la vida quotidiana. (2).

Com ja he indicat anteriorment, les dades presentades ara es refereixen quasi exclusivament a les activitats dels militants socialistes. En un proper treball analitzaré de manera més àmplia i contrastada --a partir de documentació d'arxiu i d'un bon grapat de testimonis que he anat recollint des de fa temps-- la resistència comunista a Mallorca durant aquest període, com en el cas dels altres grups incomprensiblement oblidada i que tingué una incidència molt notable i amb tota seguretat molt superior a la de les altres forces (3).

Gabriel Juan Mas

Vaig néixer a Alaró l'any 1910. Vaig ingressar a la UGT l'any 1925, tenia 14 anys. Després em vaig afiliar a la joventut Socialista de Palma i escrivia a "El Obrero Balear" i a "Foch i Fum". A Alaró vàrem organitzar un grup anticlerical dins la Liga Laica i el Dijous Sant de l'any 31 varen venir n'Ateu Martí (4) i en Marian Aguiló (5) a fer un discurs en un acte anticlerical que vàrem organitzar al meu poble.

L'octubre de 1934 a Alaró jo vaig escriure un manifest clandestí convidant a la vaga. Deia: "Trabajadores de Alaró. Una vez entregado traidoramente el poder a los monarquizantes i

fascistas de Gil Robles se ha declarado en España la huelga general. Os suplicamos secundéis valerosamente dicha huelga con miras a la victoria, contra estos elementos que quieren aniquilar i aplastar al proletariado. Trabajadores: ¡A la lucha! ¡Viva la revolución social!” (6).

L'any 36, després del cop d'estat vaig estar dos mesos amagat a Palma fins que em trobaren. Vaig estar set mesos al calabós --perquè havien cridat la meva quinta-- i dia 12 d'abril del 37 em jutjaren i em posaren cadena perpètua. Em dugueren a la Presó Provincial i després a Formentera (7).

Al camp de concentració de Formentera ens hi dugueren dia 2 o 3 de gener del 41 amb el J.J. Sister. Feia molt mal temps i un dels mariners ens va dir que si haguéssim volgut ens podríem haver incautat del vaixell i haver-lo duit a Alger.

A Formentera hi havia uns barracons de fusta que els feien construir als mateixos presos. Allà els comunistes estaven organitzats i un dia va venir n'Albertí --que era de Capdepera (8)-- i em digué que si volíem muntar un comitè de tots els partits, però jo li vaig dir que no valia la pena.

Vaig sortir del camp de Formentera dia 21 de juny de 1941. Passà un mes o això, i em trob a Palma el meu amic Antoni Gil Julià (9), i ens començarem a posar en contacte amb gent per muntar el Partit Socialista. Em record que contactàrem amb en Miquel Rigo (10), en Mateu Abraham, en Pep Llabrés, en Biel Cerdà, en Miquel Fullana, en Joan Tur --que era un mestre eivissenc-- en Jaume Bestard de Binissalem, en Mateu Sancho d'Artà, i d'Alaró en Pere Juan, Joan Rosselló, Bernat Palou... però n'hi havia molts més. També reorganitzàrem la UGT i ficàrem a Rafael Rigo (11) --que ja ho era abans de la guerra-- de president.

Sí, és clar que érem molts més de cinquanta. A Palma només ja érem 25 o 30, i després teníem grupets als pobles: a Inca, a Capdepera, a Felanitx, a Sa Pobla --que hi havia en Joan Pizà i en Francisco Gost--.

Teníem un comitè provincial amb n'Antoni Gil de president, jo de secre-

«Em vaig afiliar a la Joventut Socialista i escrivia a FOCH I FUM».

tari i en Mateu Abraham i en Miquel Rigo, que feia d'administratiu. Després Joan Vallcaneres Galiana --que era ferrer i havia estat president dels ferrers-- va substituir a Gil i va esser president fins que ho vàrem deixar.

A n'Andreu Crespí i a un que es deia Joan Sanxo que havia estat delegat de Treball, els vàrem anar a veure i ens varen dir: “a noltros no ens poseu davant, perquè som massa significats i la policia mos trobarà tot d'una, però si heu de menester qualche cosa mos ho deis”. I ens donaven doblers i en Crespí un dia va venir a una reunió que férem a ca meva, a Santa Catalina, i també vàrem fer una vegada una reunió a ca seva (12).

Per establir contacte amb la Península, vàrem enviar n'Ernest Vidal, --que era alacantí-- a Alacant i va entrar en contacte amb el PSOE clandestí d'allà i ens va dur un munt d'“El Socialista” d'Alacant.

Sobretot repartíem propaganda. Jo tenia una màquina d'escriure i en Mateu Abraham --que era petit mercantil-- escrivia i teníem una multicopista d'aquelles antigues de roda que estava a un sostre de la casa d'Antoni Gil, al carrer de Sant Vicenç Ferrer. I amb això fèiem un periodiquet que sortia cada mes o això, que li dèiem “Contacto” --posàvem el nom

amb un “tampon” d'aquells de goma-- . N'enviàvem deu o dotze a un poble, vint a un altre i d'aquesta manera els distribuïem per l'illa i a Palma en donàvem als que crèiem que eren segurs. No en deixàvem pel carrer. Per dur la propaganda als pobles ho fèiem a través d'una agència de transports. El “Contacto” el fèiem en castellà, en aquell temps no teníem l'obsessió aquesta per lo mallorquí.

Ens reuníem a cases particulars, anàvem canviant. Ens asseiem a una taula i posàvem devora una botella i unes cartes i així, si apareixia la policia, podíem dir que estàvem celebrant l'aniversari d'algu.

Una de les primeres coses que vàrem fer va esser organitzar un comitè d'ajuda als presos, era l'any 41. Jo hi era pel partit socialista, Domingo Pelleró pel partit comunista, Jaume Rotger per la CNT i Bernat Palmer pel Partit Republicà Demòcrata Federal. Anàvem a fer visites a les preses peninsulars que hi havia a l'Hospital i els dúiem coses: fruita, sabates... També teníem una dona que anava a “Ses Hermanites” --la presó de les dones-- que estava davant Santa Creu. I també enviàvem doblers als presos mallorquins que hi havia a la Península, que després quan tornaven ens ho venien a agrair (13).

A partir d'aquest comitè pro-presos varem constituir a Mallorca l'Aliança Nacional de Forces Democràtiques. A la junta hi havia del Partit Democràtic Republicà Federal un tal "Pepín" March i Sebastià Serrano, que havia estat impressor del Mascle Ros; Serret, d'Esquerra Republicana; Mas, d'Unió Republicana, Guillem Galiana i Jaume Canyelles, pels comunistes; Rafael Rigo, per la UGT i Albertí, per la CNT (14). Varem fer un periodiquet imprès de les forces democràtiques que es deia "Alianza". A part, els comunistes també varen intentar organitzar la Unió Nacional, però no va prosperar (15).

Amb els altres partits, fèiem octavetes conjuntes: el primer de maig o això, però res d'organitzar vagues. Sabotat-

ge, tampoc. Hi havia Galiana, dels comunistes, que sempre parlava de fer coses i un dia un dels nostros li va dir: "Si al partit comunista tenguèssiu molts de Ferretjans, no estaríeu on estau avui".

Els altres partits també feien propaganda pel seu compte, tenien les seves organitzacions i impremtes clandestines. Sé que els de la CNT també feien un periòdic. Tenien a n'Albertí aquell, a un tal Mas, a en Febrer de Manacor -- que havia estat tancat amb jo-- (16) ...I els federals i els comunistes, també.

Teníem una dona que feia feina al consolat britànic i ens passava els comunicats de guerra i també escoltàvem les emissions de la BBC --el comunicat anglès i a Madariaga-- i la Pirenaica, i després posàvem alguna

cosa d'això al periòdic.

La policia n'estava assabantada i ens cercava i un dia en va agafar uns quants i els va donar una bona pallissa: a en Biel Cerdà, a en Pep Llabrés, i a en Roca. Però no digueren res, ni els trobaren res; varen estar un parell de dies a la presó i els amollaren.

Varem durar des del 41 fins al 48 o 49. Varem veure que tanmateix no hi havia res a fer i ens cansàrem. Així que del 49 fins al 76 només fèiem de vegades tertúlies i ens passàvem notícies, però d'això d'estar organitzats i repartir propaganda, res. □

David Ginard Fèron és llicenciat en Història.

NOTES

1. Veure al respecte els articles de Josep Massot i Muntaner: "La primera etapa de la repressió a Mallorca (juliol-setembre de 1936)" a Randa XX (1986), pp. 155-183 i "Les etapes de la repressió feixista a Mallorca", Randa XXIV (1989), pp. 53-86, que poden ésser complementats amb el treball de Llorenç Capellà: *Diccionari Vermell*, Palma, 1989. Per la meua banda, he estudiat un capítol del tema de la repressió --el de les presons i els camps de concentració-- en la meua memòria de llicenciatura "Centres de reclusió a la Mallorca en guerra (1936-1939)", d'imminent publicació al n. XXVIII de la revista "Randa".

2. Veure al respecte: Joan Burguera i Vidal: *El contraban i la seva influència sobre la població de la zona sud de Mallorca*, Ses Salines, s.d. (1989).

3. Fins ara els únics treballs que han tractat el tema de l'oposició al franquisme a Mallorca són els llibres de Bartomeu Canyelles i Francisca Vidal *L'oposició antifranquista a les Illes*, Palma, 1977 --recull, sembla que bastant precipitat, de dades sobre els diversos partits polítics que funcionaven a les Balears en aquell moment-- i d'Antoni Serra *Gràcies, no volem flors. Cròniques de la clandestinitat a Mallorca*, Barcelona, 1978 --interessants memòries on l'autor relata la seva participació a diverses "batallates" dels anys 60 i 70--.

4. Sobre Mateu Martí i Miquel --Ateu Martí-- cf. Josep Massot i Muntaner: *Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears*, Montserrat, 1990, índex de noms, i Pere Gabriel: *El moviment obrer a Mallorca*, Barcelona, 1973, índex de noms.

5. Cf. "Aguiló i Aguiló, Marià", Gran Enciclopèdia de Mallorca, Palma (1988), Vol. I, pp. 39-40.

6. Cf. Alexandre Jaume: *La insurrecció de Octubre. Cataluña,*

Asturias, Baleares, Felanitx, 1935.

7. Cf. el meu article citat a la nota 1 i l'entrevista de Jean Schalekamp a Gabriel Juan inclosa al llibre *Mallorca any 36. D'una illa hom no en pot fugir*, Palma, 1981, pp. 101-108.

8. Es tracta de Joan Albertí Moll, personatge molt destacat a l'organització del Partit Comunista durant la postguerra, sobre el qual tractaré àmpliament en una altra ocasió.

9. Sobre Antoni Gil, Pere Gabriel, op. cit., índex de noms.

10. Sobre Miquel Rigo, Cf. Schalekamp, op. cit. pp. 66-73.

11. Sobre Miquel Fullana, Mateu Sancho i Rafael Rigo, cf. Pere Gabriel, índex de noms.

12. Sobre Andreu Crespí: Joan Martorell: *Andreu Crespí. Semblança biogràfica*, Palma, 1989; Massot: *Els escriptors...*, pp. 379-396.

13. He pogut parlar també sobre les activitats d'aquest comitè amb Domingo Perelló, qui m'ha precisat que un dels presos beneficiats per aquesta activitat fou Guillem Gayà --"El mestre"-- aleshores a la presó de Gran Canària.

14. Sobre Guillem Galiana, Jaume Canyelles, i Bartomeu Albertí, cf. Pere Gabriel op. cit., índex de noms.

15. Sobre Aliança Nacional de Forces Democràtiques i Unió Nacional a nivell estatal, cf. Harmut Haine: *La oposició política al franquisme. De 1930 a 1952*, Barcelona, 1983, índex alfabètic.

16. Es tracta del fuster Guillem Febrer (Cf. Pere Gabriel, índex de noms).

XII Premis BALDIRI REIXAC

D'ESTÍMUL A L'ESCOLA CATALANA

VEREDICTE 1989-90

FUNDACIÓ
JAUME I

Dotació total: 10.000.000 de ptes.

PREMIS A ESCOLES

12 premis de 500.000 ptes.
cadascun

C.P. 21 D'ABRIL,
de l'Aldea (Baix Ebre).

C.P. ANTONI TORROJA I MIRET,
de Vila-seca (Tarragonès).

C.P. CRONISTA CHABRET,
de Sagunt (Camp de Morvedre).

**ESCOLA TÈCNICA PROFESSIONAL
D'HOSTAFRANCS**,
de Barcelona.

LLAR D'INFANTS S.C.L.C.,
de Lleida (Segrià).

C.P. MARE DE DÉU DEL CARME,
de S. Joan de Vilatorrada (Bages).

C.P. LA MONJOIA,
de Sant Bartomeu del Grau (Osona).

ESCOLA PASQUAL SCANU,
de l'Alguer (Sardenya).

C.P. POMPEU FABRA,
d'Àngels (La Selva).

**ESCOLA SASIANA MARE DE DÉU
DELS DOLORS**,
de Sant Boi de Llobregat (Baix Llobregat).

INSTITUCIÓ ESCOLAR SANT JORDI,
de Vilassar de Dalt (Maresme).

ESCOLA TEIX,
de Palma de Mallorca (Mallorca Occidental).

PREMI A MESTRES I PROFESSORS

El jurat, després d'examinar els 43 treballs
presentats, ha decidit no adjudicar el premi.
Igualment ha pres l'acord de concedir tres
accessos de 125.000 ptes. cadascun als
treballs següents:

**INTRODUCCIÓ A L'ANÀLISI QUÍMICA
INSTRUMENTAL**,
de Francesc Fernández i Borràs. Una
proposta útil i entenedora, adreçada a
l'ensenyament secundari i al reciclatge
professional, d'una disciplina amb pocs
materials editats.

EL MIL·LENARI DE CATALUNYA,
de l'equip docent de l'Escola l'Horitzó, de
Barcelona. Una experiència
interdisciplinària, que abraça tots els nivells
des del parvulari als darrers cursos de
batxillerat, duta a terme per un equip de
mestres ben cohesionat.

VOREJANT LA MEDITERRÀNIA.
CATALUNYA EN LA NIT DEL TEMPS,
d'Eulàlia Baquer, Antoni Gimeno i Camil
Gimeno, que de manera atractiva
desenvolupa una programació d'història
antiga per al Cicle Superior d'EBG, sobre els
origens de la nostra civilització.

PREMIS A ALUMNES

62 lots de llibres per valor de
50.000 ptes. cadascun

PARVULARI I CICLE INICIAL

Ocells. Al·lumnés de Parvulari.
Poemes. Al·lumnés de Parvulari. Col·legi
Públic de Santa Cristina d'Aro.

Dos contes per mirar amb les mans.
Al·lumnés de Parvulari. Escola l'Espill, de
Manresa.

Els tres tombs. Al·lumnés de 1r. C.P.
Baltasar Segú, de Valls.

La nostra escola. Al·lumnés de 1r. **Els
aliments**. Al·lumnés de 2n. C.P. Collbaix,
de Sant Joan de Vilatorrada.

Diari de Colònies. Al·lumnés de 2n.
Escoles Grimm, de Barcelona.

Una història d'ombres. Al·lumnés de 2n.
C.P. Arce Ochotorena, de Montblanc.

La Seu d'Urgell. Al·lumnés de Cicle Inicial.
C.P. Pau Claris, de la Seu d'Urgell.

Noticiari «L'Espia». Al·lumnés de
Cicle Inicial i Educació Especial. C.P.
Guillem de Balsearen, de Balsearen.

CICLE MITJÀ

El Baix Camp. Al·lumnés de 3r. i 4t. C.P.
Ciutat de Reus, de Reus.

La tenda de Rafelet. Al·lumnés de 4t.
C.P. El Convent, d'Alberic.

Titelles L'Espardenyeta. Al·lumnés de
4t. C.P. Miquel Hernández, de
Badalona.

Els núvols del temps. Al·lumnés de 4t.
C.P. Bernat de Riudemeia, d'Argentera.

Els cereals. Al·lumnés de 4t. Escoles
Alba, de Corbins.

Fruites del nostre poble. Al·lumnés de
4t. i 5è. C.P. Sol i vent, de Corbins.

**Les pintures rupestres de la Pedra de
les Orenetes**. Al·lumnés de 5è. C.P. Pilar
Mestres, de La Roca del Valles.

Hivern. Miquel Martí i Pol. Al·lumnés de
5è. C.P. Rocafonda, de Mataró.

Petit Diccionari. Al·lumnés de 5è. C.P.
El Sagrer, de Barcelona.

Una setmana a les Garrigues.
Al·lumnés de 5è. Col·legi Sant Ignasi, de
Barcelona.

CICLE SUPERIOR

Visita al Museu d'Història de la Ciutat.
Al·lumnés de 6è. Escola Montessori, de
l'Hospitalet de Llobregat.

Collserola i els turons de Barcelona.
Al·lumnés de 6è. Escola Arrel, de
Barcelona.

**Sant Llorenç del Munt i la Serra de
l'Obac**. Al·lumnés de 7è. Centre
d'Estudis Gresol, de Terrassa.

**Cinc fotovel·lules de temàtica
medieval** (5 treballs). Al·lumnés de 7è.
Escola Vedruna, de Tona.

Europa de l'Est. Al·lumnés de 7è. Escola
Cossetània, de Vilanova i la Geltru.

Plantes medicinals. Al·lumnés de 7è.
Escola Montsant, de Reus.

Un xic de toponímia de Torroja.
Al·lumnés de 6è, 7è i 8è. Col·legi Públic,
de Torroja del Priorat.

Boires a Miralles i La Llacuna.
Al·lumnés de 6è, 7è, 8è. C.P. Santa
Maria, de La Llacuna.

Oficis desapareguts de Cadaqués.
Al·lumnés de 6è, 7è i 8è. C.P. Caritat
Serinyana, de Cadaqués.

La població de Siurana d'Empordà.
Al·lumnés de 6è, 7è i 8è.
Col·legi Públic, de Siurana
d'Empordà.

Els nostres arbres. Al·lumnés de 7è i 8è.
C.P. Verge del Roser, de Vilamoll.

**Taller d'Història: Els molins d'aigua i
la societat del seu temps**. Al·lumnés de
7è i 8è. C.P. El Cabrerès, de l'Esquirol.

Xerriol, revista escolar. Al·lumnés de 7è
i 8è. Escola Flama, de Sant Fruitós de
Bages.

L'església romànica d'El Pla.
Al·lumnés de 8è. C.P. Sant Ramon, d'El
Pla de Santa Maria.

16 relats. 16 misteris. Moltes pistes.
16 solucions. 1 recull. Al·lumnés de 8è.
C.P. Bac de Cerdanya, d'Alp.

L'art romànic. Al·lumnés de 8è. Escola
El Turo, de Mataró.

**La ràdio a les escoles. Una
experiència amb l'emissora local**.
Al·lumnés de 8è. C.P. Joan Maragall, de
Sant Cugat del Valles.

Va de conte... Al·lumnés de 8è. Escola
Santa Maria d'Artes, d'Artes.

**Les fornícules i sants dels carrers de
Manlleu**. Al·lumnés de 8è. Col·legi Ntra.
Sra. del Carme, de Manlleu.

Treball sobre la visita a una filatura.
Al·lumnés de 8è. Escola Abadessa
Emma, de Sant Joan de les Abadesses.

Preparem un viatge al País Valencià.
Al·lumnés de 8è. Escola l'Horitzó, de
Barcelona.

Els indians a la nostra comarca.
Al·lumnés de 8è. Escola Cossetània, de
Vilanova i la Geltru.

Iniciació a la pràctica meteorològica.
Al·lumnés de 8è. C.P. L'Era de Dalt, de
Tona.

CICLES DIVERSOS

El segar i el batre. Al·lumnés de 3r. 4t. i
5è. d'EBG. **Quan els rius de la Segarra
porten aigua**. Al·lumnés de 6è, 7è i 8è.
d'EBG. C.P. Vall d'Ondara, de Ribera
d'Ondara.

Llamec número 18, revista escolar.
Al·lumnés de tots els nivells. Escola
Cooperativa El Puig, d'Esparreguera.

Sant Jordi 1989. Al·lumnés de tots els
nivells. C.P. Josep M. Xandri, de Sant
Pere de Torelló.

Explicame coses. Al·lumnés de tots els
nivells. C.P. Les Moreres, de Les
Pobles.

Arbres de Lleida. Al·lumnés de tots els
nivells. C.P. Joc de la Bola, de Lleida.

El follet que no tenia color. Al·lumnés
de tots els nivells i educació especial.
Escola Llevant, de Badalona.

L'escola dia a dia. Al·lumnés de tots els
nivells. C.P. Verge de la Muntanya,
d'Esparreguera.

BUP, COU i FP

Som una nació. Al·lumnés de 1r. BUP.
Estudi de «El montañés», periòdic
vigatà 1854. Al·lumnés de COU. Col·legi
Sant Miquel dels Sants, de Vic.

Pràctiques de Ciències. Al·lumnés de 1r.
BUP. I.B. Sant Josep de Calassanç, de
Barcelona.

**Personatges que han donat nom a
carrers i places de Castellar**. Al·lumnés
de 2n. BUP. Escola El Casal, de
Castellar del Valles.

Genealogia familiar (6 treballs).
Al·lumnés de 3r. BUP. I.B. Pius Font i
Quer, de Manresa.

Història de Catalunya fins al s. XVIII.
Al·lumnés de 3r. BUP. I.B. Castell
d'Estel, d'Amer.

**Retallable de l'I.B. Infanta Isabel
d'Aragó**. Al·lumnés de 3r. BUP. I.B.
Infanta Isabel d'Aragó, de Barcelona.

Estudi del Cap de Creus. Al·lumnés de
3r. BUP. Col·legi Ntra. Sra. del Carme,
de Balaguer.

**El cavaller de la creu. Aproximació a
la novel·la de cavalleries del segle
XVI**. Al·lumnés de 3r. BUP. Escola
L'Horitzó, de Barcelona.

Treballs de literatura i art (3 treballs).
Al·lumnés de 3r. BUP i COU. I.B. Gaudi,
de Reus.

**Treballs de coneixement del medi
històric i tecnològic** (4 treballs).
Al·lumnés de 3r. BUP. Centre d'Estudis
Gresol, de Terrassa.

**Graffiti a Maresme i d'altres treballs
diversos de literatura i coneixement
del medi** (18 treballs). Al·lumnés de 2n.,
3r. BUP i COU. I.B. Els Tres Turons,
d'Arenys de Mar.

Estudi ecològic del riu Foix (5
treballs). Al·lumnés de COU. I.B. Eugeni
d'Ors, de Vilafranca del Penedès.

Control d'aigües. Al·lumnés de 3r. FP II
Química. Oli d'oliva. Al·lumnés de 3r. FP
II Química. I.P.F.P. Esteve Terrades, de
Cornellà de Llobregat.

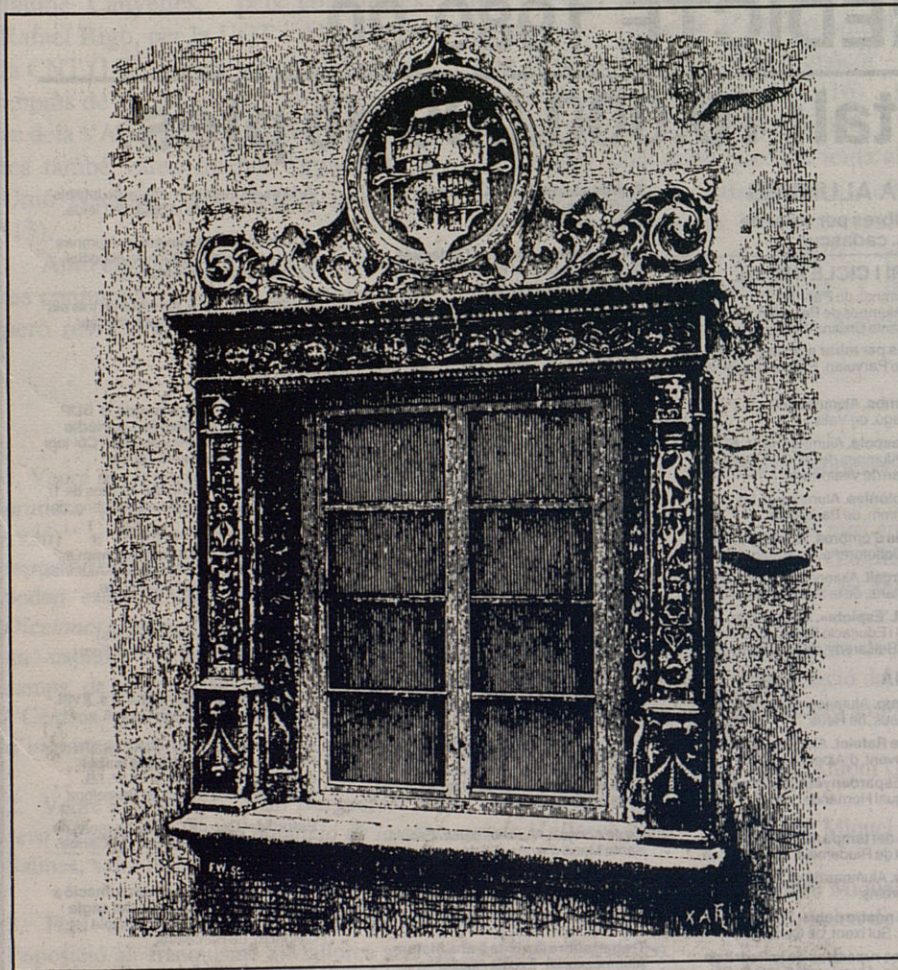
Treballs de simulació d'empresa (6
treballs). Al·lumnés de 5è FP
Administratiu. I.F.P. La Garrotxa, d'Olot.

Premi especial Mil·lenari,
dotat amb 100.000 ptes.

Catalunya 1000 anys. Al·lumnés de 8è.
Col·legi Ntra. Sra. del Carme, de
Balaguer.

Les finestres renaixentistes d'Alcúdia

MIQUEL FERRÀ I MARTORELL

Quan algú que sigui amant de la història de les arts passi la seva curiositat per la part urbana d'Alcúdia, la ciutat "imperial", la "Toledo mallorquina", com l'han anomenada els que posen sobrenoms a tot, s'haurà de sorprendre de veure la notable quantitat de portals i finestres d'estil renaixentista que ornem les cases de pertot arreu.

El renaixement, vingut de Florència i d'altres ciutats italianes en el segle XVI, arrelà molt poc a Mallorca. Quasi ens atreviríem a dir que els dos

estils arquitectònics i decoratius que predominen en aquesta illa són el gòtic i el barroc, coincidint ambdós amb les èpoques més opulentes del

nostre passat, els dies del Reialme de Mallorca i els temps dels palaus senyorials de Palma, quan hi havia encara grans mercaders, corsaris i enriquits "botiflers".

A grans trets, entre una etapa i l'altra hi ha el renaixement pur, italianitzant, embegut en els elements ornamentals greco-latins, sotmès a una total disciplina de models i entramats. Amb altres paraules, el segle XVI i el regnat de Carles I d'Espanya i V d'Alemanya (1516-1556).

¿I com són aquests portals i aquestes finestres?

Dídac Angulo ens ho explica des de la seva òptica de gran especialista: pilastres, frontons, entaulaments... constitueixen els elements constructius i decoratius clàssics que s'executen amb una certa llibertat i unes preferències que són la base de la seva originalitat. Els pilars i les barretes gòtiques cedeixen el seu lloc a la columna i a la pilastra romanes, coronades amb rics capitells corintis o composts.

Tècnicament, així és la cosa. I així, pel que fa a l'art de l'arquitectura, Alcúdia és diferent de la resta dels pobles de l'illa i s'agermana amb aquelles altres poblacions hispàniques i italianes que feren dels portals, finestrals i finestres una exposició de la moda renaixentista: Toledo, Salamanca, Peñaranda de Duero, Alcalá de Henares, Ubeda, Baeza i, com és natural, Venècia, Florència i les viles de Toscana, salvant, com cal, les distàncies.

Vull dir que si una persona és afeccionada a l'arquitectura haurà de fer més d'un tomb pels carrers d'Alcúdia tot recordant Michelozzo, Sangallo, Alberti, Bramante...

I aquesta és la incògnita. ¿Com és possible que una vila gairebé agrícola i molt poc poblada esdevingués de cop i volta una urbs senyorial?

¿Per quina casta de miracle les cases de pagès, arquitectura rústega eixida d'unes ruïnes romanes, es transformaren en petits palaus al gust humanista? ¿Per quina raó a cada cantonada es volgueren fer finestres com les del Palazzo Farnesio de Roma o la Casa de Angulo, a Burgos? Perquè aquestes tècniques eren cares i no les podia dur a terme un mestre d'obres qualsevol sinó artistes qualificats i costosos... ¿Quina és, en fi, la causa que el casc antic d'Alcúdia sigui una mena de concurs de finestres renaixentistes del segle XVI?

Supòs que tots compartim la ignorància per a donar una bona resposta al tema.

Així i tot, ens aventurarem.

Com bé sabeu, el mes de febrer de 1521 començava a Mallorca el moviment conegut amb el nom de "germania", denominació que significava la germanor entre els membres dels gremis ciutadans i que pretenia una reforma radical de l'economia pública, un

canvi en el sistema tributari i l'abolició dels impostos indirectes.

Va ser per això que s'alçaren els menestrals contra els estaments superiors, és a dir, els cavallers, mercaders i altres personatges protegits del Virrei. Dos presidents tingué aquella mena de república popular: Joan Crespi i Joanot Colom.

I començà una guerra. Una lluita aferrissada. Entre tota casta de desordres i assassinats. La germania, desbordada pel populatxo, va veure difícil d'aconseguir posar un cert ordre. A finals de juliol fou assaltat el castell de Bellver i passats a ganivet nobles i cavallers que s'hi havien refugiat.

Més sort tingueren aquells que es feren forts dintre de l'emmurallada Alcúdia, illa dins l'illa, on un gran nombre de cavallers, ciutadans i mercaders contraris a la germania hi hagueren de trobar habitatge.

Un exèrcit agermanat d'alguns milers d'homes atacaren Alcúdia, àdhuc amb artilleria, però la vila es

defensà força bé i, fins i tot, hi hagué alcudiençs que feren diverses sortides i lliuraren batalles als afores de la població.

La vila es mantingué en poder de l'aristocràcia i fidel a l'Emperador del març de 1521 a l'octubre de 1522, data en la qual hi desembarcà molta tropa de l'esquadra que comandava D. Joan de Velasco.

Allò significà la fi de la Germania. Vençuts els rebels, hi hagué molts càstigs contra la població mallorquina. Només Alcúdia se n'alliberà.

¿Seria estrany, doncs, que tota aquella gent de riquesa i llinatge, que trobaren a Palma les seves vivendes, mansions i palaus robats i saquejats pel populatxo, agraïts a la vila que tan bé els havia acollit, en fessin per un temps la seva residència i posada, enriquint-la amb tot aquell art noble que estava de moda aleshores?

Tal és la tesi per a qui la vulgui creure. □

En el llibre *La persecució política de la llengua catalana*, el seu autor, Francesc Ferrer i gironés fa una relació dels "falcons" adversaris de la llengua catalana, hi trobem professors, ministres, bisbes, senadors, clergues, dictadors, militars, etc. A la llista s'hi hauria d'afegir un director general de la Ràdio Televisió Valenciana: el señor Amadeo Fabregat.

Les seves llistes de paraules prohibides són humiliants per als qui hem estudiat la nostra llengua i hem de traduir de l'anglès al català (Jo mateix m'he indignat quan he hagut de traduir a València programes destinats a la *televisión regional* i m'he vist fermat de mans i peus quan no he pogut emprar les paraules de la nostra rica llengua i quan he hagut de fer piruetes per trobar una expressió que passés per la censura).

El señor Amadeo Fabregat hauria de publicar una llista de paraules en castellà per a ús de la *televisión regional vil lingüe*, inspirades en com parlen castellà els habitants de la ciutat de València.

Vet ací un exemple:

QÜESTIONS DE LLENGUA

Un falcó a la terra d'Ausias March

RAMON CAVALLER

<i>Pal. prohibidas</i>	<i>Pal. obligatorias</i>		
chamuscado	socarrado	abogado	abogao
mejillón	clóchina	dame el lápiz	dame 'lapi
comprar	mercar	usted	utté
sartén	paella	humanidad	humanidá
adelfa	baladre	las rosas	la' rosa
pernera	camal	los rezos	lo' reso
cojones	collons	inchado	esclatado
chico	nano	alubia	bajoca
charlar	cherrar	necio	bajoca
caramba!	che!		
cubo	pozal		
zanahoria	carlota		
esto	etto		
para	pa		
Esto para qué es?	Etto pa qué?		
Ven para acá!	Ven pa ca!		
me gusta	me gutta		
cansado	cansao		

La llista la pot continuar Don Amadeo

Estocolm, setembre 1990. □

Ramon Cavaller és professor de Llengua i Literatura Catalanes a Estocolm.

Sempre resten les preguntes. Vegem, per exemple, ¿on s'estableixen més analogies i més lligams de similitud cultural, entre un pagès italià i un aristòcrata italià o entre dos pagesos (o dos aristòcrates) de diferents cultures i nacionalitats? ¿O entre un català del segle XX i un del XIV o, per altra banda, entre un català i un francès del nostre mateix segle?

Les respostes no són senzilles ni s'exclouen.

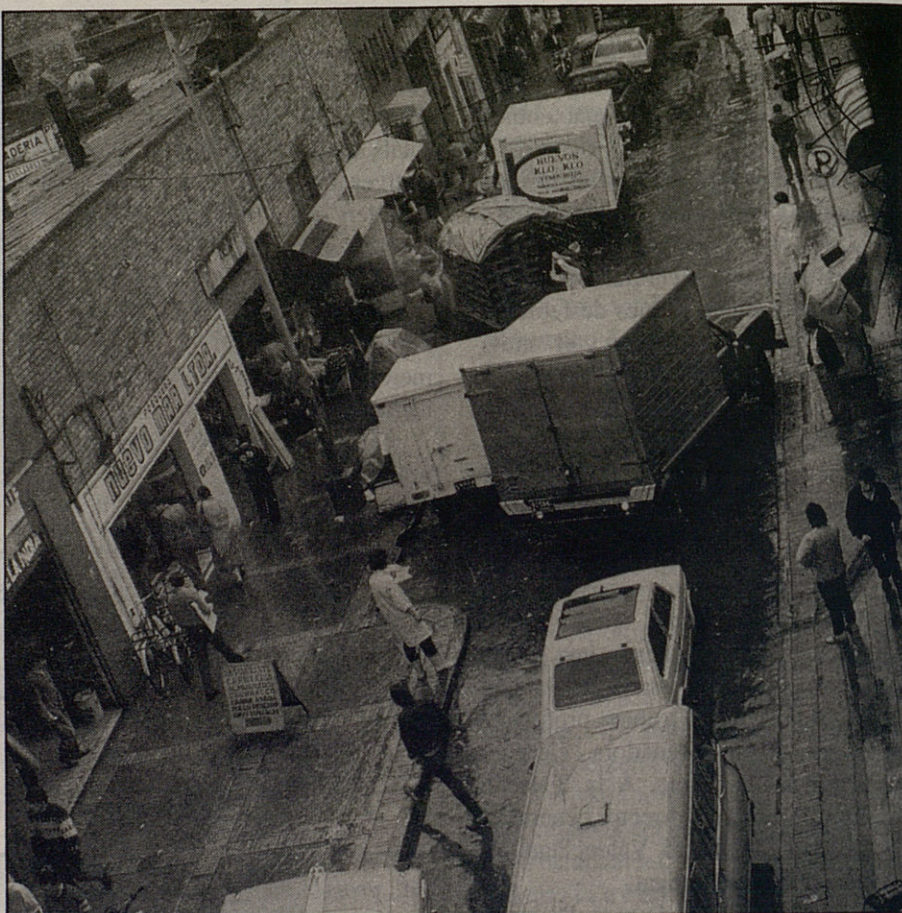
És ben clar que la classe social, la professió, l'herència biològica, el temperament personal, el sexe, i una tira llarga de circumstàncies marquen, amb distints graus d'intensitat, l'individu concret, aquest encreuament de mil coordenades. Però també un inconscient col·lectiu molt o poc precís i la cultura nacional (dins de la qual s'inclouen sovint elements tan aglutinants i estigmatitzadors com la religió) deixen les seves emprentes i interlliguen, a uns mateixos referents, nobles, camperols, homes o dones d'una mateixa contrada. Tots es veuen forçats a participar en una convivència i responen bastant afinament a les demandes d'una realitat contextual coincident en molts d'aspectes.

En les darreres dècades, però, se'ns presenten uns agents d'interferència cultural que no són fenòmens nous però sí d'una vivesa abans desconeguda. Són les noves raons i les exigències desmesurades del mercat. Són les raons al servei exclusiu d'interessos comercials i que disposen dels seus hàbils mecanismes de persuasió: publicitat directa, indirecta, animal o subliminal i a través de la ràdio, la televisió o el cinema, inauguren un colonialisme electrònic que no sempre pretén angèlicament l'interès personal dels receptors, sinó la possibilitat de "treure'n tallada" del major nombre d'incauts enlluernats.

Així interferida, la cultura deixa de ser resposta a demandes d'espai, clima o temps i se'ns fa conseqüència d'un dirigisme comercial que ja no té res a veure amb "encaixament amb el medi" ni altres romanços. Víctimes de la compra i la venda, i encantats per la fada al·lucinant d'ofertes de felicitat amb preu i etiqueta, s'oblida medi i

Cultures interferides

PERE FONT

"Les exigències del mercat o la interferència als camins de la cultura popular".

circumstàncies i s'arriba a fer-ne, del viure, un treball trepidant com a via d'accés a les ofertes del gaudi. Així l'home s'allunya de la sàvia cultura popular i s'enganxa en les xarxes de l'altra cultura, que atrapa a tot déu en el temple del gran déu: el de la pela, eina i salvaconduite vers els paradisos de l'atabalament i el somni.

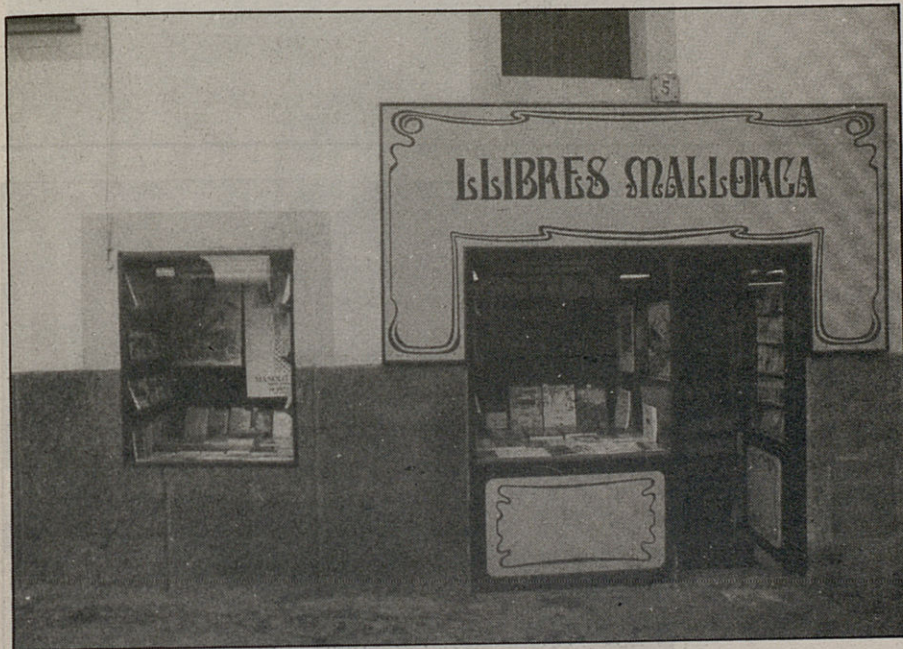
L'home, aquest encreuament de mil coordenades, se'ns esdevé ara també peixet atrapat entre les xarxes de mil lladres, agita la cua convulsionat, mal ferit i amb ulls d'hipnosi i d'estupidesa i encara atordit, dona gràcies per la seva òptima fortuna perquè la nova civilització de la compra el

té encisat. És una civilització eficient i creadora. També productivista i droga generalitzada, amb addictes incurables, però amb aspirants anhelosos a llistes d'espera. És una cultura-droga que lesiona l'home i la bolla planetària, i fins i tot extermina, però que també, com totes les drogues, ullprèn i omple d'animació, bombetes i linterres, una vida tan desnaturalitzada que ha perdut o oblidat l'orientació del relaxament, la calma i la natura.

I és que no cal fer massa més voltes: la vida és un enigma; l'home, un desgavell de contrasentits. Un embolic d'antítesis i antinòmies. Una regadora, en definitiva. □

Petits comerços

RAMON TURMEDA

Un home major entra en un comerç dedicat a la venda de discs.

--Bon dia.

--Bon dia. Vostè dirà en què puc servir-lo.

--Miri, vull regalar un disc a un nét meu, però no sé quin puc triar. N'hi ha tants!.

--Sap vostè quins són els seus gusts?

--Em pens que li agrada un tal Elton John...

--Esperi un moment, per favor.

El dependent desapareix per uns segons del mostrador i torna amb cinc elapès.

--Això és el que tenim d'Elton John: "Madman across the water"...

--Deixi-ho anar. No em digui títols, perquè la veritat és que no n'entenc jo d'això. Em vaig quedar en la música de Juanito Valderrama, Bonet de San Pedro i Jorge Sepúlveda.

--Bona música aquella, sí senyor, però els joves, evidentment tenen altres gusts. Li puc aconsellar, per exemple, aquest disc que recull les millors cançons d'Elton John o, millor encara, el seu últim elapè, pràcticament inèdit a l'illa,

gravat en directe en un concert que va fer a Melbourne.

--Creu que li agradarà al meu nét?

--N'estic convençut.

--No se'n parli més. Me'l qued!.

El client paga.

--Moltes gràcies.

--A vostè, senyor. Passi-ho bé.

Lamentablement hem de dir que tot aquest diàleg és inventat. Lamentablement també hem de dir que observar una relació com aqueixa entre comerciant i client és cada cop més difícil. Lamentablement, en un futur no massa llunyà, haurem d'arribar a dir que qualsevol semblança entre l'anterior diàleg i la realitat és pura coincidència, i és que el petit comerç està començant a perdre les formes que l'han caracteritzat sempre. Massa sovint hem de topar-nos amb dependents que no saben tractar els clients, que es pensen que el tracte que donen i les vendes que fan no estan relacionades, o que no saben, no comprenen o no volen comprendre, que el futur del negoci i el seu estan fortament lligats a tenir uns clients fidels i satisfets.

Dóna gust encara entrar en determinats comerços, on al client se'l tracta com se'l tractava fa cinquanta anys i d'on, tot i que no compris res, surts satisfet i amb ganes de tornar-hi. La imatge que està generalitzant-se, però, és aqueixa:

--Bon dia.

--Miri, vull regalar un disc a un nét meu, però no sé quin puc triar. N'hi ha tants!.

--Sé que li agrada un tal Elton John...

--Allà, al fons a la dreta, on diu *solistas extranjeros* trobarà Elton John.

L'home culeja un poc entre els discs. No sap quin d'ells ha de triar: tots li semblen iguals!. Al cap d'una estona es torna a dirigir al dependent.

--Sap que li dic?, que ja tornaré un altre dia. Bon dia.

Evidentment aquell dia, l'establiment comercial dedicat a la venda de discs que ens hem imaginat, va perdre una venda i, el que és pitjor, un client.

La veritat és que davant l'ofensiva de les multinacionals, concretada sobretot en els grans magatzems i els hipermercats, és mal d'entendre que el petit comerç de l'illa no hagi sabut organitzar-se millor. És evident que el petit comerç no pot competir amb el gran ni en preus, ni en promocions, ni en ofertes, ni en serveis complementaris com plaça d'apar-cament o targeta de crèdit, però pot estar a la mateixa altura, o fins i tot a un nivell superior, en qualitat i, evidentment, pot competir privilegiadament en dos camps que el gran comerç és, segons ens demostra l'experiència diària, bastant incompetent: l'ús de la nostra llengua i el tracte personalitzat al client.

És aquest un tema que els interessats haurien de prendre's bastant seriósment. Seria lamentable que els petits comerços anassin desapareixent dels nostres carrers, sota l'empenta d'uns preus sense possible competència de les multinacionals, però, si tant en el petit com en el gran comerç als clients se'ls parla en espanyol i se'ls tracta d'una forma bastant distanciada, freda o impersonal, evidentment triaran el lloc on sigui més barat. □

Antònia Tous, la pintura de gènere i la llar familiar

MIQUEL V. SEBASTIÁN

L'arquitectura del poble de Sant Llorenç d'Es Cardessar conserva encara una fesomia pròpia que el desgavell turístic que patim no ha aconseguit empastiferar. Les velles cases restaurades o les noves edificacions gaudeixen d'una esveltesa que no trobam a altres topants; les parets de pedra o cantó, les porxades de bigues de fusta, les persianes pintades de verd fugen aquí del pintoresquisme insultant de la vorera de mar.

La casa de la pintora Antònia Tous és un bon exemple del que acabam de dir. L'interior, impregnat de totes les tradicions que han modelat durant segles l'habitatge mallorquí, ens resulta acollidor, tot un món de sensacions visuals: la llum tamisada, la verdor de les plantes, els objectes d'aram, els quals reflecteixen l'espurneig de les flamarades del foc a la xemeneia, i els quadres de gènere --natures mortes, composicions, paisatges--, tots ells amb el denominador comú de la firma de l'autora.

N'Antònia Tous mesura les paraules sense hesitar, reforça amb adjectius i metàfores els temes que l'apassionen: la família i la pintura, així per aquest ordre, els dos puntals de la seva vida.

-No dedico tota l'energia i esforç a ésser pintora, ni de molt, perquè som una persona casada i tenc una acadèmia on don classes de dibuix i pintura; la

meva vida és la família.

Crec que és important i necessari el paper de la dona a la nostra societat, potenciat pel moviment feminista com a oposició a un altre moviment exagerat, el masclisme, el qual ha oprimat la dona durant segles. Mir el feminisme com un crit d'atenció: mirau, les dones també serveixen i tenen igual intel·ligència que els homes!

Antònia Tous.

Tots els familiars m'animen molt. El fill és el crític més feroç que tenc; sap veure la pintura i no consent que em repetesqui. El meu home també és sensible a les formes i als colors.

A un país tan conservador com el nostre, una mestressa de casa que es dedica a pintar pot semblar quelcom extravagant. Ella no es considera una

Empra la tècnica clàssica de pintura a l'oli, de textura homogènia i pastosa.

“rara avis”; sap aguantar les preguntes més embrocades sense abaixar els ulls ni perdre el bon humor, defensat amb coratge els seus principis.

-Venc de gent molt conservadora i som una persona conservadora de tot el que és bo del poble mallorquí, el qual està perdent la seva identitat. Hem espenyat les platges i ara espenyarem el pla; sintonitz amb els que lluiten contra tot això i crec que aquestes qüestions afecten la meua pintura.

La meta que pretenc no és el triomf, que m'esglaiaria un poc, sinó plasmar en art les vivències que tenc, la meua col·lectivitat, el poble on he nascut, perquè em sent molt llorencina; pertany a dues de les tres famílies històriques que el varen formar i el meu fill pertany a les tres.

Sant Llorenç és com Manacor o Ciutat, però en petit. Hi ha de tot i és un lloc des d'on es poden fer coses transcendents. A finals dels anys seixanta s'hi va fundar un club cultural del qual sortiren una revista i un partit polític independent. Les persones que

les hi donaren suport són inquietes, tremendament bones, però si he d'esser crítica amb elles diré que no han promocionat els joves de desset, devuit, vint anys: al contrari, els han aturat. Constitueixen una cultura “controlada” pels de sempre i això em rebel·la. La joventut té capacitat i ganes de fer coses; són creatius i se'ls ha d'ajudar.

N'Antònia Tous no sap que aquest cas que denuncia és freqüent per tot arreu. Els censors i vigilants de la cultura, els que comanden les premses locals i s'afiquen dins patronats i centres dels ajuntaments, haurien de fer una labor a favor que la gent jove es pogués integrar en aquestes comissions i participar de debò en llurs activitats i programar les que més l'engrescàs. Si aquests senyors no ho fan així, corren el perill de convertir-se a la llarga en un aplec de dinosaures.

-De nina petita ja volia esser pintora. Vaig començar a aprendre a pintar als tretze anys, a Ca Ses Monges de

Sant Llorenç on anava a escola, d'una manera molt senzilla. Després, als setze, Aleix Muntaner, de Manacor, em va ensenyar dibuix del natural al temps que em feia copiar quadres famosos de la història de l'art. Amb les reproduccions vaig valorar l'equilibri de les composicions, les mesclades dels colors, els aspectes formals de la pintura. Crec que no tenc influències dels meus mestres; a mi m'han ensenyat molt més els pensadors i els poetes: Kafka, Espriu, Kant... que m'han proporcionat idees i conceptes.

La inspiració li ve, per tant, de la lectura, del coneixement. Empra la tècnica clàssica de pintura a l'oli, a vegades mesclada amb qualche material, de textura homogènia i pastosa, adient per descriure els seus somnis i impressions.

-M'atreu la natura, el paisatge de Sant Llorenç, els arbres morts, els bladders grocs... Som una persona que coneix el camp; l'he trepitjat molt, i

també perquè el meu home s'hi dedica. Aquí, per anar-hi, basta travessar el carrer. Disfrut de caminar per foravila, de cercar espàrrecs, de venir plena d'imatges que em puguin servir com elements per a un nou quadre; el paisatge l'aprofit per retratar l'estat emocional que tenc en un moment donat. És com una sublimació. En canvi, les natures mortes, que n'he pintades moltes, malgrat que actualment estan altra vegada de moda, no em diuen res.

No em sol moure mai per la moda; vull esser jo mateixa. No necessit la lluna per viure, no vaig darrere els diners i procur fer el que m'agrada. Som incapaç de pintar per la gent o pel negoci.

Participa de nombroses exposicions col·lectives i individuals (la seva obra ha passat pel Palau Solleiric, el Casal Balaguer i altres galeries). Per Nadal exposà per primera vegada al seu poble.

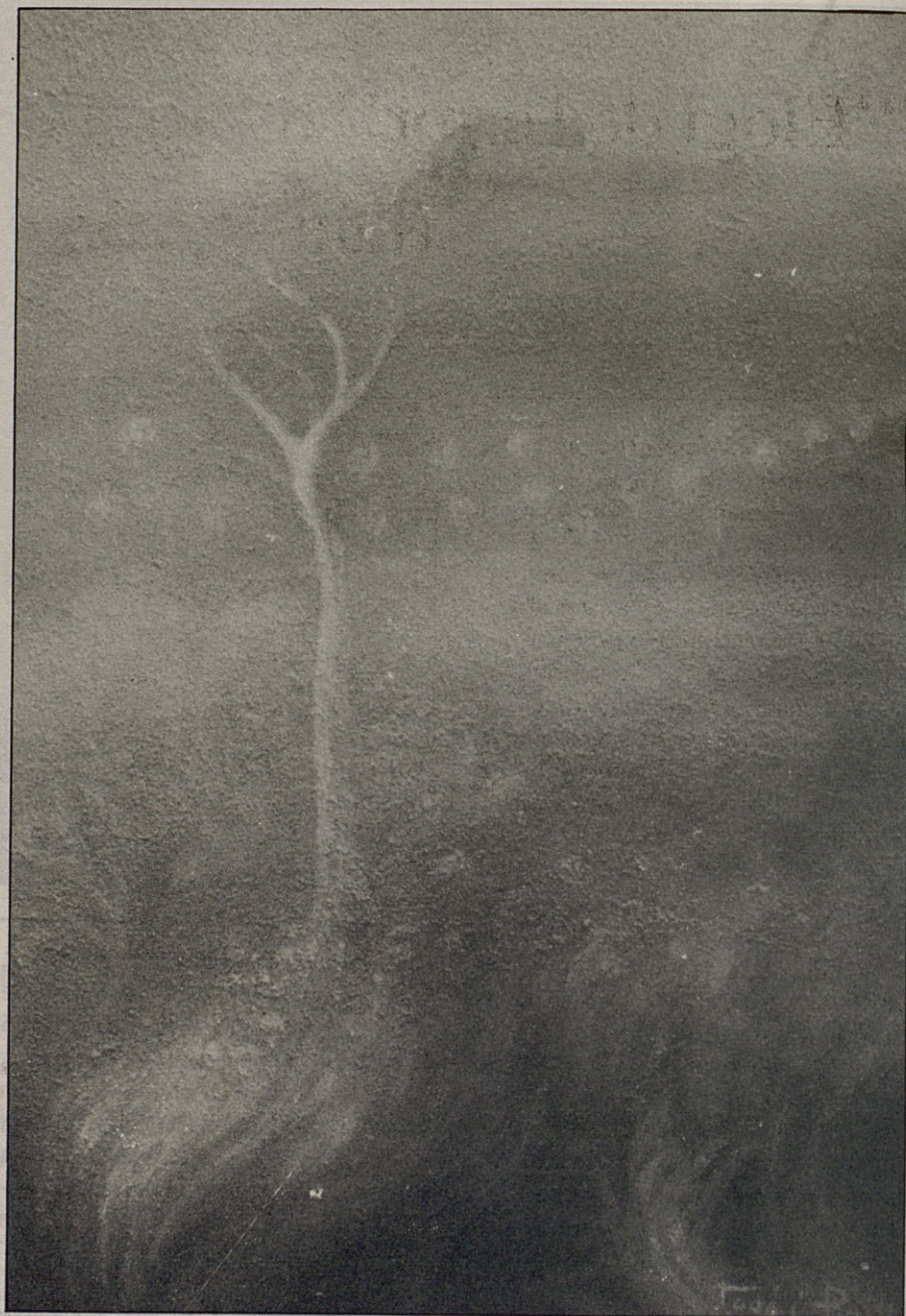
-Em varen oferir una sala que està bastant bé, un lloc adequat. Vaig presentar una mostra retrospectiva de totes les èpoques de la meua pintura, amb un muntatge del qual vaig quedar satisfeta i contenta.

A N'Antònia Tous li agrada ensenyar i el contacte amb la gent jove. Organitza excursions amb els seus alumnes per descobrir les sales i els artistes més interessants que solen exposar a Palma.

-Anam a veure tota classe de pintura, des de l'escola paisatgística mallorquina als darrers Premis Ciutat de Palma; dels clàssics als més conceptuals. Per cert, que el Certamen de Pollença el trobarem superior en qualitat al Ciutat de Palma.

Endemés de la pintura, la lectura, l'excursionisme..., pertany al grup "Blanquerna" de Ciutat.

-Per una amiga, parenta de Climent Garau, principal promotor del "Blanquerna", m'hi vaig introduir i em sent completament identificada amb aquesta avançada de la llengua i

La meta que pretenc no és el triomf, que m'esglaiaria un poc, sinó plasmar en art les vivències que tenc.

cultura mallorquines. És una associació liberal, no partidista, cristiana, investigadora de les nostres arrels, organitzadora de seminaris d'estudi a Lluc, trobades amb polítics, sindicalistes, etc., dedicada, sobretot, als joves amb inquietuds.

La portada d'aquest número d'EL MIRALL ve il·lustrada amb un dibuix força representatiu de l'estil de la pintora. La frescor del traç i els matisos del blau cian, no poden amagar una mirada tranquil·la i melangiosa cap

al seu entorn de la part forana de Mallorca.

-El projecte més proper que tenc és una exposició a la galeria Ses Frigates de Cala Millor, anar pintant sense presses i fer, vertaderament el que desitj, un poc donant l'esquena a aquest temps d'ara tan barroc, estrambòtic, eclèctic.

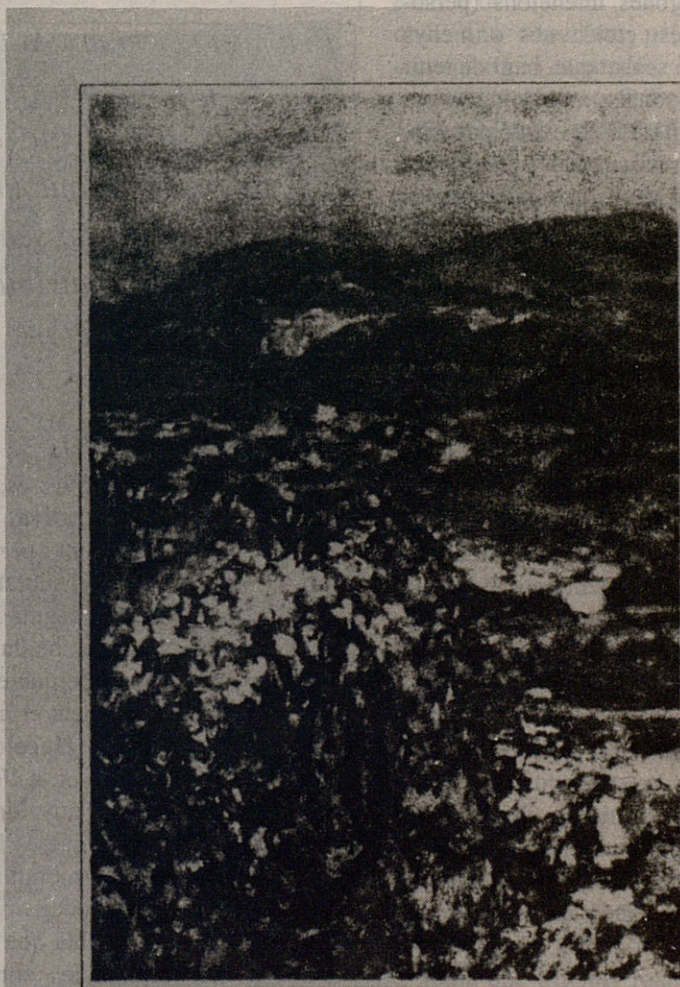
Miquel V. Sebastián és professor de dibuix i crític d'art.

“Elogi de l'error” o “Rèplica a la rèplica” (tant se val!)

PERE ROSSELLÓ I BOVER

Des del moment que vaig poder llegir l'article de Xavier Lloveras “Crítica a la crítica” * en resposta al meu (publicat al número 33 d’“El Mirall”), vaig creure que no calia fer-ne una contrarèplica. Quasi tot el que hi diu és una justificació personal que cau pel seu propi pes. Però, tot i que no vull entrar en la puntualització de totes les puntualitzacions (no voldria ésser pesat ni cruel), tampoc no vull deixar de dir-ne la meua: altrament la “polèmica” (?) quedaria coixa.

En el fons coincidisc amb Lloveras en una cosa: tots ens podem equivocar (encara que no ens agrada que ens ho recordin). Aquesta idea ja era implícita en l'article <Blai Bonet, un escriptor controvertit>, comentari que per cert també ha resultat “controvertit”. Em pensava que això quedava entès ja que en aquell text jo mateix m'atribuïa (com Lloveras remarca en la seva resposta) un error respecte de la data de naixement de Blai Bonet. Amb això pretenia intentar desfer un embull en què havia pres part. No era cap exercici de “masoquisme erudit” ni tampoc hi cercava gens de protagonisme. (Seria ben imbècil si em volgués atribuir equivocacions en un món en què, com el lector pot veure, tothom cerca llevar-se les seves). Això sí, volia fer palès que jo també comet equivocacions com les d'alguns dels autors que hi esmentava, cosa evidentment lamentable. Veig, però, que el meu article no s'ha interpretat així (no sols per part de Lloveras, sinó també per altres persones implicades directament o indirecta en el comentari) i s'hi ha volgut veure una actitud d'intransigència exagerada, en el millor dels casos.

Blai Bonet
EL MAR

Tres i Quatre

Potser la meua redacció era dolenta ("mea culpa") i ha donat peu a males interpretacions. No ho sé, potser sí. Tal vegada, també, alguns dels implicats l'han llegit **exclusivament** pel costat que més picava. Ho dic perquè s'ha afirmat que hi havia expressions fetes amb "mala fe" i coses per l'estil.

El que de veres em preocupa no és si he actuat o no com un Ceaucescu de la crítica literària. Per a mi el problema de fons és tot un altre: la dificultat del crític de dir simplement que una obra no és vàlida sense que li hagin d'atribuir segones intencions (personals, polítiques, etc) més o menys "perverses" o sense que hagi de tenir conflictes personals amb ningú, per exemple. El dret de dir el que pensam, com el d'equivocar-nos, no hauria de comportar aquestes altres interpretacions, que també, de la mateixa manera, poden ésser considerades amb facilitat mostres de mala bava. Naturalment, davant tot això el més fàcil sempre és callar. I aquesta tàctica, la del silenci, és la practicada per la majoria dels crítics del nostre país, segurament perquè estan escalivats. Tots sabem que, davant un llibre que no els agrada, la majoria dels comentaristes sol optar per no parlar-ne. És ben comprensible... Evidentment és el que jo havia d'haver fet. Aquest ha estat el meu error més greu.

La resposta de Lloveras en bona part m'ho confirma. Naturalment li respect (i li aplaudesc) el dret de "criticar el crític" (de fet, "criticar el crític que criticava el crític"). Però resulta que jo també puc retreure a la seva rèplica algunes de les equivocacions que ell m'atribueix. És a dir, una roda, "un-mai-acabar"... En posaré dos exemples.

En primer Lloc, diu: "Em sembla excessiu, també, que invalidi el meu article de <A l'ombra de l'esperit> només per dos lapsus calami evidents i, em sembla, perdonables." No sé d'on s'ha tret que jo "invalidi" el seu article. Simplement posava aquests casos, entre d'altres, com exemples dels errors dels volums comentats. Res més. (Fins i tot, dins un parèntesi, assenyalava la possibilitat que un d'ells es tractàs d'un error d'impremta") Ara,

en canvi, resulta que he invalidat **tot** el seu treball...

En segon lloc, Lloveras diu que quan parla de **Haceldama** he citat els seus mots malament, de manera incompleta, cosa que tergiversa el sentit. Resulta que, segons ell, he de trobar unes paraules que no coincideixen amb les que almenys hi ha al meu exemplar de **A l'ombra de l'esperit**. Lloveras diu (cita textual): Si es vol tornar a llegir l'article, a la pàgina 39 hi trobarà

PER A MI EL PROBLEMA DE fons és tot un altre: la dificultat del crític de dir simplement que una obra no és vàlida sense que li hagin d'atribuir segones intencions

"**Haceldama**, del 1959, és, per l'estudi de la seva narrativa, potser la novel·la més interessant, perquè és la més transparent..." (el subratllat és seu). Idò bé, he llegit la pàgina 39 i he quedat ben sorprès (àdhuc he dubtat si la vista no em fallava), perquè el meu exemplar no diu exactament el mateix, sinó (cit textualment): **Haceldama**, publicada en 1959, és potser, a l'estudi de la seva narrativa la novel·la més interessant, sobretot perquè és la més transparent" (Ara el subratllat és meu). Per molt que ho rellegesc no ho veig ben igual. Em sembla que hi ha algunes petites diferències entre les quals advertesc el canvi d'una preparació "per" per un "a". Potser els que no creuen en la gramàtica opinaran que aquest canvi de preposicions no té cap importància, tot i que em va fer entendre (o no entendre) d'una altra manera al frase. La veritat: no vaig saber què volia dir amb "a l'estudi de la seva narrativa", vaig comprendre malament la frase i, precisament perquè no hi trobava cap sentit al complement subratllat, no el vaig citar. En tot cas, si la sin-

taxi no em falla, el fragment seria ben entenenent si, en lloc de "per" o en lloc de "a" sola, hi posàs la preposició (pobra i bandejada!) "per a". Déu meu, quines coses! Evidentment l'error és meu, no vull llevar-me cap responsabilitat, però no sé si se'm pot acusar de "mala fe" i de cometre la frivolitat de tergiversar la lectura d'una frase que evidentment estava redactada d'una manera poc clara.

Aquests dos exemples -insistesc: són "exemples", no "crítiques"- em demostren que sempre tots els errors (els del crític i els del criticat) tenen sovint una explicació ben senzilla, no necessàriament malintencionada. La "Crítica a la crítica" de Lloveras en conté una bona mostra.

Segurament deu ser ben senzilla la causa, que desconec, perquè unes vegades surt que en Blai va néixer en 1926 i altres en 1929. (Per cert, no he dit enlloc que aquesta última data només sigui "un simple error de contraportada" de **Mister Evasió**, 1987: si Lloveras rellegeix el meu article potser ho entendrà). En resum, les equivocacions que el nostre amic em retreu en la seva rèplica són les mateixes que ell comet. Naturalment no vull atribuir-li "mala fe", ni acusar-lo de no saber llegir, ni de no saber copiar el seu text o de cometre la frivolitat d'esmenar-ne a **posteriori** la còpia (ja seria massa!). Jo estic segur que no és així. I no ho dic amb gens d'ironia (com, de la mateixa manera, no ús la ironia quan escric la biografia de ningú). Pens que tal volta cita de memòria o llegeix massa aviat o treballa massa o, en el pitjor dels casos, necessita anar a l'oculista. Tanmateix descobrir la causa de les nostres equivocacions sempre ens és útil (veig que en això també estam d'acord) per no tornar-hi caure, però dissortadament no ens pot fer variar els resultats del que ja està fet.

En tot cas, per trobar una solució "salomònica", se m'ocorre que potser podria donar la culpa de tots els errors d'aquelles obres que comentava el mes de desembre en **EL MIRALL** 33 al fet que algú em va vendre un exemplar tarat. No voldria, però, que ara fos el llibreter que s'enfadàs amb mi... □

La temptació d'associar-se al desig

CARME BENNÀSSAR

Si parlem de literatura eròtica o pornogràfica --com vos agradi més anomenar-la--, em veig obligada a dir que, malauradament, és un element a favor o en contra del qual ens definim. Però la pornografia va més enllà de la imatge que ens en formam. No és només un símptoma patològic ni un objecte més de problemàtica social. No és tampoc la representació de fantasies de la vida sexual infantil o adolescent que compren els adults ni la malaltia de tota cultura. En aquests temps, on gairebé tot és permès, l'aparició de revistes i llibres pornogràfics és atribuïda al llegat que ens ha arribat d'antic per la repressió sexual, sobretot religiosa. L'ètica sexual jueva, abans que la cristiana, ja havia condemnat la masturbació de manera severa i, per al Talmud de Babilònia, la seva pràctica mereixia la mort. La Càbala israelita del segle XVI atribuïa fruits demoníacs a l'esperma així perdut.

Però de llavors ençà, la cultura occidental ha canviat molt i ha admès la barreja ideològica i l'arribada d'influències orientals, amb el seu peculiar tracte de la sexualitat. El gaudi del pla-

er sexual no és ara un privilegi burgès ni aristocràtic. El progrés científic, l'alfabetització i altres elements han propiciat un canvi en la mentalitat de l'home i li han fet més proper tot l'univers pornogràfic, al qual només podien accedir alguns iniciats.

Aquest univers pornogràfic, mirat encara de reüll quan es presenta en for-

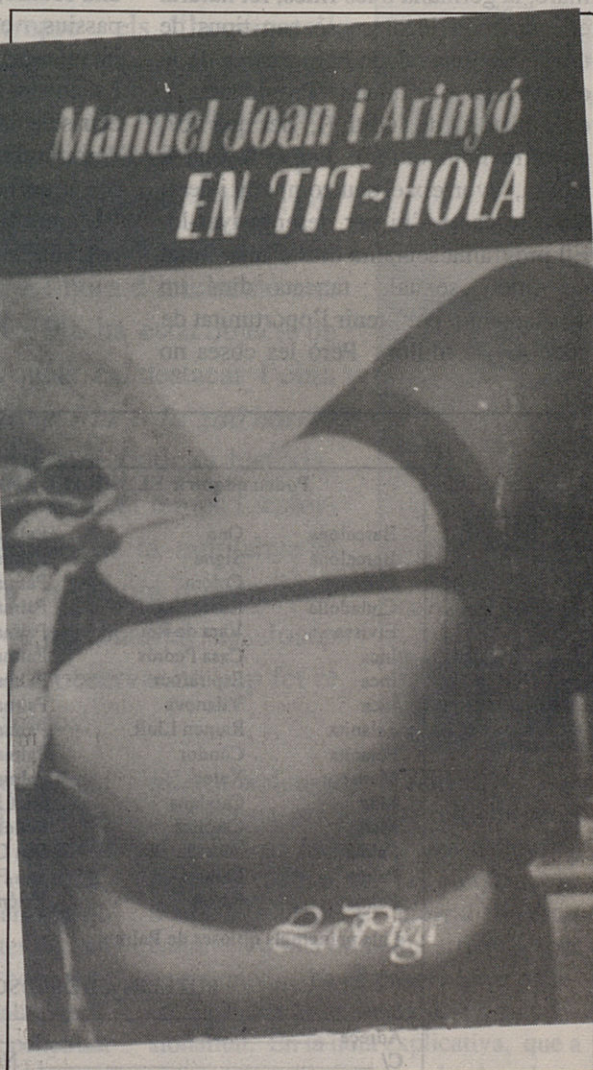
ma de literatura --bona o dolenta--, és inherent al gènere humà. Es basteix a si mateix amb sentiments de luxúria, desig, vergonya i por. Té el poder de transformar qualsevol dels elements que s'hi endinsen. No té fronteres ni cap norma prèviament establerta, llevat del desig, que tot ho domina.

La narració pornogràfica és una trobada sexual contínua, limitada només per la mort, arrel de les energies vitals, que supera l'obscc en una inacabable agonia de luxúria. La mort, però, no és present encara a l'obra eròtica de Manuel Joan i Arinyó, al qual ens acostarem pel seu humor esperpèntic i esgarriós.

En *Tit-Hola* (col·lecció La Piga, editorial Pòrtic, 1988), de Manuel Joan i Arinyó, resulta per a alguns una paròdia esborronada de la religió cristiana tradicional on es combinen arbitràriament escenes estrambòtiques i pornogràfiques. Comença amb un introit, l'inici d'una oració sacerdotal o d'un escrit, en el qual els membres de l'Associació de Seductors Tímids (A.SS.TT) es reuneixen per fer un intercanvi d'experiències sexuals i per immolar el seu secretari general, un tal Jesús. És interessant de remarcar l'assiduitat de noms bíblics que apareixen en el llibre, totalment contraposats a altres terriblement suggestius com Ferran Pardal Gran, Josep Lluís Piu Petit, Pepito Guia Telalleparia, Salvador Canut Doctor, i d'altres (aquests noms, inventats per l'autor, estan relacionats amb personatges reals). El nom que agafa de personatges bíblics i que apareix en aquesta i en altres obres seves, amb altres variants, és Jesús.

Després de l'introit, comença el Via Crucis, de quatre estacions. Sembla que Manuel Joan havia concebut i escrit tot un via Crucis sexual, amb dotze estacions paral·leles al camí de la creu que el cristianisme reviu cada any en arribar la Pasqua. El llibre quedà retallat en publicar-se (a causa de la seva llargària) i, per aquest motiu, en llegir l'obra tenim la sensació que es tracta d'una paròdia incompleta. Però haurem d'esperar que es publiqui completa en futures edicions.

De totes maneres, analitzar les quatre estacions publicades ja ens pot do-

nar una idea de la totalitat del llibre, però no --això mai-- satisfer-nos de caure en la temptació de llegir-ne la resta. La primera duu el títol d'"Ull per ull, dent per dent", frase que pertany a l'antiga llei jueva i fa una clara referència a la venjança. Jesús, el secretari general, conta el que li succeí en la trobada del 1979, quan "mossèn Joan Pau II encara no havia arribat a ser-ne el màxim Director Espiritual". Aquell any tengué una gairebé frustrada relació amb Ruth (nom bíblic), per les moltes interrupcions que sofrien i perquè finalment ella l'abandonà víctima d'un atac de nervis, davant el problema d'ejaculació precoç que atabala Jesús. I és llavors quan se li presenta la clara venjança. Va veure com copulava Tot-Terreny amb una dona casada damunt la plataforma mòbil d'una màquina d'imprimir, anà a cercar l'espòs desamparat i, cínicament, posà la màquina en funcionament.

"Visions celestials" és el títol de la segona estació d'aquest Via Crucis

esperpèntic. S'hi contenen un parell d'anècdotes sobre *voyeurs*. Jesús també n'ha viscuda una, quan festejava Esther (un altre nom bíblic). Però el pitjor del cas és que el mateix *voyeur* el trobà amb la germana de la núvia el dia que havien anat a veure un film sobre Olimpíades Sexuals, que, per cert, és una de les històries més divertides i més ben reeixides del llibre.

La tercera estació es titula "Sagrada Família" i s'hi relaten les incestuoses relacions que han mantingut alguns membres de l'Associació amb la mare, la germana o les filles, fet natural en un món ideat sense cap tipus de tabú. La punyalada humorística de la quarta estació, titulada "Providència", és la història de Judith (i, per què no?, un altre nom bíblic). Judith festeja i, alhora, avorrex el seu company i decideix de casar-s'hi per desenganyar-lo. El programa seixanta dies d'una lluna de mel sexual, tancats dins un apartament, per tenir l'oportunitat de conèixer-se millor. Però les coses no

funcionen així com pensava el promès i ha d'esser ingressat en una clínica.

Finalment l'epíleg, paròdia de l'última cena, és una tragèdia en un sol acte, dividida en tres escenes, on apareix l'amor típicament burgès, quan Jesús accedeix a casar-se davant l'aparició de la futura sogra.

Aquesta només és una petita mostra del que pot suposar-nos la lectura d'*En Tit-Hola*, paraula que dins el llenguatge eròtic fa referència al membre masculí. És una lectura contra l'avorriment vital que ens convida a una reunió, de la qual serem membres passius, enduts sempre per la nostra imaginació i guiats de la mà de l'autor. I si encara n'hi ha que creuen que associar-se al desig és caure en la temptació d'entrar dins l'inconscient, els recordaré aquella cita planiana que diu: "L'amor físic és inseparable de la pornografia". □

FES-TE CONÈIXER Anuncia't en EL MIRALL

«EL MIRALL» amb el suport:

Associació promoció de cultura catalana

Podeu adquirir EL MIRALL a les següents llibreries:

Barcelona	Ona	Palma	Byblis
Barcelona	Signe	Palma	Embat
Campos	Colom	Palma	Fondevila
Ciutadella	Roser Seguí	Palma	Jaume de Montsó
Eivissa	Vara de Rei	Palma	Llibres Mallorca
Inca	Casa Pedrós	Palma	Manera
Inca	Espirafocs	Palma	México
Inca	Vilanova	Palma	Papereria Mallorca
Felanitx	Ramon Llull	Palma	Quart Creixent
Felanitx	Còndor	Palma	Selecta
Manacor	Xaloc	Palma	Totem
Maó	Catalana	Sant Joan	Ca na Blanch
Maó	Católica	Sóller	Calabruix
Palma	Alcaide	Son Cladera	Arbós
Palma	Balmes	Son Ferriol	Verd en Blau
Palma	Baron	València	Tres i Quatre

I als principals quioscos de Palma.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sr./a. _____
 Adreça _____
 C/ _____ Núm. _____ Pis _____
 Codi Postal _____ Població _____
 Telèfon _____
 Em subscric a la revista EL MIRALL, al preu de 2.800 ptes. de quota anual.
 Podeu presentar els rebuts a l'entitat bancària / d'estalvi que indic a continuació a la qual deman que els accepti i els carregui al meu compte:
 Banc/Caixa _____
 Agència/Oficina _____
 Cte/Lta. núm _____

Signatura _____

Josep Pla: una vida amb incògnites

PERE ROSSELLÓ I BOVER

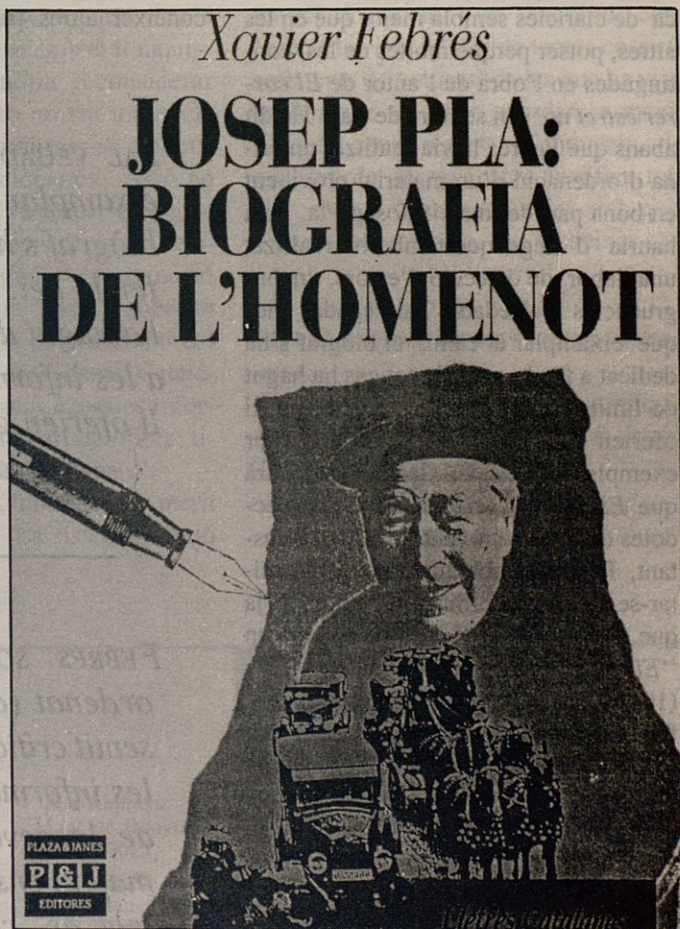
Josep Pla és una d'aquestes personalitats que per si soles contribueixen a fer avançar una literatura molt més que dotzenes de generacions d'escriptors més o menys corrents. Tot i la seva excepcionalitat, no sempre els "homenots" d'aquesta casta són objecte de l'atenció i l'estudi que mereixen. En aquest cas els motius són ben clars: per una part, l'actitud ideològica de Pla pot haver fet desistir a més d'un d'introduir-s'hi; i, per altra part, l'excessiva fecunditat de la seva ploma imposa un cert respecte a l'hora d'iniciar-ne una anàlisi detallada. Tot i això, Pla ha estat objecte de moltes anàlisis, entre les quals cal destacar l'obra de Josep M. Castellet *Josep Pla o la raó narrativa* (1978). Tanmateix molts de crítics i historiadors de la literatura li han dedicat temps i esforços. De cada vegada l'altitud de la muntanya és un motiu menys decisiu a l'hora d'abandonar l'escalada de l'obra i de la personalitat de Josep Pla. El paisatge que s'hi pot observar un cop fet el cim compensa tots els esforços.

Proporcionalment a la quantitat i a la qualitat de l'opus planià, la bibliografia existent encara segueix essent deficitària. Una de les obres absolutament necessàries que encara no teníem era una biografia extensa, en què se sistematitzàs el que coneixem de la vida de l'escriptor de Palafrugell. L'home que va escriure tot penetrant fins al més pregon de l'ànima humana i de l'època que li va tocar viure encara no havia estat objecte d'un llibre en què es recollissin les informacions conegudes de la seva existència. Xavier Febrés en *Josep Pla: Biografia de l'homenot* ha intentat d'omplir aquest buit. Es tracta d'una feina més tost d'urgència, essencialment periodística (potser fins i tot divulgativa), i no la

recerca prolongada i exhaustiva que encara resta per fer. De totes maneres el treball de Febrés és una magnífica primera pedra en la construcció d'aquest edifici. El biògraf ha estat conscient d'allà on podia arribar i, per aquest motiu, ha emprès la seva recerca amb una absoluta modèstia i provisionalitat. En la nota explicativa, que a manera de pròleg encapçala el volum, Febrés afirma que "l'estudi de la vida de Pla dona per dedicar-li tota una vida. Estirant cada fil fins a l'últim detall, la biografia podria arribar a tenir els mateixos 45 volums de la seva *Obra Completa*" (pàg. 9). Potser aquesta és una afirmació una mica exagerada, però fa palès que encara queden molts d'aspectes a aclarir res-

pecte del personatge biografat. De fet, aquesta és la sensació que ens queda després de llegir la "biografia de l'homenot". Febrés sobretot ha ordenat (amb un bon sentit crític, és clar) les informacions que de la seva vida Pla mateix ens dona i les que ja es coneixien a través de documents publicats i de persones que el varen conèixer. El biògraf ens confessa que només una part reduïda de les dades del llibre prové de converses amb persones que el tractaren o de documents inèdits a què ha pogut accedir. "Quan surti a la llum el conjunt de documents privats existents, alguns dels punts d'ombra s'aclariran" (pàg. 10), afirma finalment Xavier Febrés.

La biografia de Josep Pla és pre-

sentada en quatre etapes, que a grans trets coincideixen amb quatre moments històrics diferents. A la primera, "L'hereu de can Pla", assistim a la *belle époque* dels primers anys del segle. Febrés dedica la seva atenció a desmuntar el mite del Josep Pla pagès, que ell mateix havia creat voluntàriament. En aquesta primera part la manca de clàrícies sembla major que en les altres, potser perquè moltes de les contingudes en l'obra de l'autor de *El carrer estret* no són sempre de fiar. He dit abans que Febrés havia realitzat un feina d'ordenació d'un material provinent en bona part del mateix Josep Pla. Ara hauria d'afegir que també ha realitzat una labor de detecció d'errors, incongruències i falsedats. Tal vegada, més que eixamplar el camí, el biògraf s'ha dedicat a fer-lo net. En tot cas ha hagut de limitar-se a les informacions que li oferien garanties de veracitat. Per exemple, qualsevol lector recordarà que *El quadern gris* conté moltes anècdotes de la seva joventut. Això no obstant, Febrés sembla haver preferit limitar-se a les informacions segures, ja que, com va observar Lluís Bonada en "El quadern gris", de Josep Pla (1985), l'autor va manipular molts dels fets reals. En canvi, Febrés ha preferit dedicar-se a parlar-nos de l'ambient de Palafrugell i de Barcelona que el jove escriptor degué conèixer, així com de l'assiduitat a les tertúlies que tant el va caracteritzar.

En la segona part, "El viatger impenitent", Febrés es refereix a l'etapa en què Pla s'inicia com a periodista. Aquí tornam trobar un altre exemple de la distorsió freqüent de les dades autobiogràfiques en l'obra de l'escriptor de Palafrugell. Per exemple, Pla afirma que, quan treballava en *Las Noticias*, va realitzar "un reportatge de primícia sobre l'assassinat del Noi del Sucre, amb el cadàver encara calent damunt la vorera del carrer de la Cadena". Febrés afirma que això és impossible ja que en 1923, quan Salvador Seguí fou mort, ja feia quatre anys que Pla no treballava en aquell periòdic. "Aquesta mena de confusions --afirma Xavier Febrés-- són freqüents en la vasta obra de l'escriptor, que es refia sempre de la bona memòria o bé no té

inconvenient a forçar la realitat quan convé a la narració" (pàg. 48).

Un dels temes que Josep Pla: *Biografia de l'homenot* s'encarrega de desmitificar és el de la figura del corresponsal a l'estranger. Sembla que, més que un treball atractiu, era una feina mal pagada i ingrata, que tan sols tenia un únic al·licient: poder viatjar i conèixer altres països. Pla havia de

*TAL VEGADA, MÉS QUE
eixamplar el camí, el
biògraf s'ha dedicat a
fer-lo net. En tot cas,
ha hagut de limitar-se
a les informacions que
li oferien garanties de
veracitat*

*FEBRÉS SOBRETOT HA
ordenat (amb un bon
sentit crític, és clar)
les informacions que
de la seva vida Pla
mateix ens dona i les
que es coneixien a
través de documents
ja publicats i de
persones que el
varen conèixer*

realitzar altres feines, com traduccions o col·laboracions en els periòdics madrilenys, per tal d'arrodonar el sou. Però, això sí, els anys de sojorn arreu d'Europa (i sobretot a París i a Itàlia) foren per a ell una experiència única. Contràriament al que podríem creure, mai no va dur en aquests anys de periple europeu una vida bohèmia, com la de molts d'artistes. Així, "les estades a

París sempre van ser d'allò més utilitàries, lligades a la feina periodística que l'hi havia conduït i poc proclius a la divagació permanent, a l'aventura com a mode de vida o a la inspiració artística com a detonador de la feina. Josep Pla sempre va treballar --i viure-- a tant la peça. Veia el món en forma d'articles o de llibres, quotidianament manufacturats des dels 22 anys fins als 83" (pàg. 94).

En referir-se als anys en què fou diputat --tasca que en realitat mai no va exercir, ja que coincidí amb el sojorn a l'estranger--, Febrés adverteix una altra de les "mentides" de Pla. A *Notes disperses* afirma que fou un dels tres diputats que va votar en contra de la "defenestració" d'Eugeni d'Ors, quan aquest ocupava el càrrec de Director General d'Instrucció Pública de la Mancomunitat de Catalunya. Però resulta que en produir-se aquests fets (1920) Pla encara no era diputat.

La tercera part, "La guerra ho va grapejar tot", és dedicada a estudiar l'etapa dels anys de la Guerra Civil i de la postguerra. Un dels aspectes més obscurs ha estat el de la seva presumpta activitat com a espia del bàndol franquista. Febrés només s'atreveix a constatar la possibilitat que efectivament realitzàs feines per als SIFNE (Serveis d'Informació del Nord d'Espanya), que consistien principalment en la vigilància als ports estrangers dels moviments dels vaixells que portaven ajut als republicans. Igualment encara està sense aclarir per què, després d'haver entrat les tropes de Franco a Barcelona, Pla tan sols va durar uns mesos com a director de *La Vanguardia*. "Sobre aquests mesos de direcció de *La Vanguardia*, Pla no va escriure mai ni una paraula, com un dels capítols més hermèticament reservats dels diferents episodis muts de la seva vida. En endavant, l'escriptor no publicaria mai més una lletra en aquest diari, malgrat que li va ser cordialment sol·licitat" (pàg. 127). Molt més intensa fou, en canvi, la seva col·laboració a *Destino*. Però aquí també hi ha qüestions a estudiar --això sí, amb majors probabilitats d'èxit--, com és el cas de la filiació de molts dels seus articles ja publicats anteriorment.

Si qüestions referents a la vida pública de l'escriptor són motiu d'especulació, encara ho són molt més les que afecten la seva vida privada. ¿Col·laborà Josep Pla en algun negoci de contraban, experiència de què s'hauria servit en redactar el llibre titulat precisament *Contraban i altres narracions*? O ¿com fou en realitat la vida amorosa del nostre autor, precisament tan discret a l'hora de parlar-nos de les dones amb què va tenir relacions? En realitat, pràcticament no sabem res d'Adi Solveig Enberg o d'Aurora. L'escriptor es va endur a la tomba els secrets més personals.

Cal fer un petit retret a Febrés: l'expressió "exili interior" en parlar dels anys de sojorn a l'Escala i Cadaqués, distanciat dels cercles intel·lectuals i lliurat a una activitat frenètica d'escriptura, no em sembla adequada. Tot i el propòsit de restituir la memòria col·lectiva del nostre poble, la seva actitud no fou en absolut de resistència contra el Règim. Si es va

"recloure" fou per altres motius que tenen poc a veure amb el que s'ha denominat "exili interior". De l'actuació en aquests mateixos anys de Salvador Espriu a la de Josep Pla hi ha un abisme. ¿No és lògic pensar que s'allunyà dels cercles dels intel·lectuals catalanistes precisament perquè aquests no veien amb massa bons ulls una persona que havia col·laborat obertament amb el franquisme? Potser convendria reconsiderar fins a quin punt això no era un cercle viciós que el feia reafirmar-se en actituds clarament reaccionàries. Això no obstant, Pla mai no va trobar-se a gust en determinats ambients. Aquesta relativa (en part, volguda) marginació s'accentuà als últims anys, sobretot arran de l'afer de la no concessió del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. Febrés recull totes aquestes informacions en la darrera part del llibre, titulada "La vellesa del grafòman".

Tot això, però, no lleva cap mèrit a l'obra de Febrés. La sistematització

del que sabem de la vida de Josep Pla és el millor camí per decidir cap a on hem d'emprendre la recerca, no sols pel que fa a la seva biografia sinó també a la seva obra. Febrés ho apunta diverses vegades al llarg del treball: establir la filiació de tots els escrits de l'autor i recopilar-ne l'epistolari són algunes de les tasques més urgents a fer. Curiosament, un escriptor com Josep Pla, que ens conta tantes coses (i amb tants de volums) de les que ha vist, sembla que va saber guardar la majoria dels seus secrets. Tanmateix, la qualitat de la seva obra justifica tots els oblits i incongruències amb què, voluntàriament o no, ens va deixar. □

Pere Rosselló i Bover és crític literari.

Xavier Febrés, *Josep Pla: Biografia de l'homenot*. (Barcelona, Plaza & Janés, 1990).

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

1990

Son Rapinya

Llac de Banyoles, s/n.
C.P. 07013

Son Ximelis

Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011

Rafal Vell

Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008

Gènova

Barranc, 2
C.P. 07015

Establiments

Pça. Immaculada, 3
C.P. 07010

Sant Jordi

Bauçà, 31
C.P. 07199

Arenal

Pça. G. Rul·lan Garcías, 5,
1er pis. C.P. 07600

Coll d'en Rabassa

Bailèn, 38
C.P. 07007

Blanquerna

Sant Joaquim, 9
C.P. 07003

Son Gotleu

Regal, 105
C.P. 07008

Sa Indioteria

Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009

Polígon de Llevant

Ciudad de Querétano, 3
C.P. 07007

Molinar

Xadó, 7
C.P. 07006

Horari

Dilluns a divendres: 15-21 h.
Dissabtes: 10-14 h.

Cort

Pça. Cort, 1
C.P. 07001

Horari

Matins: 9'30-13'30 h.
Horabaixa: 17-20 h.
Dissabtes: 9'30-13 h.

SA TALAIA

I vostè, com ho diu?

BENIGNE PALOS

Malgrat la bona voluntat que hi posen els qui s'ocupen de la normalització lingüística, crec que no passarà d'una lloable il·lusió si abans no s'ha aconseguit crear una consciència favorable entre la gent que faci comprendre que és un deure de tots recolzar-la.

Els anticatalanistes malaltissos, els que s'han inventat la "llegua balear" i els que volen fer creure que el català i el mallorquí són dues llengües paral·leles, han d'ésser el primer objectiu.

Després vénen els qui "sempre ho han dit així". Aquests són els més preocupants i no són pocs. Parlen al seu aire sense analitzar mai el que diuen ni com ho diuen. Tots ells, si en una conversa els manca un mot en mallorquí, el substitueixen per un altre en castellà que prèviament han mallorquinitzat. Vegem-ho.

La frase fóra; "El miratge és una il·lusió òptica"

I el que es diu; "S'espejisme és una

il·lusió òptica"

Un bon amic, ja desaparegut, va tenir l'encert d'anomenar "castellorquín" a la mescladissa lingüística que constitueix el mallorquí ple de barbarismes i castellanismes que parlen tots els qui "sempre ho han dit així" els quals, a més, consideren una pèrdua de temps estudiar la pròpia llengua. Com és lògic, amb gent com aquesta no es pot arribar gaire enfora.

Fa uns dies, en una conversa vaig utilitzar els mots "cruïlla" i "invers semblant". Un dels companys que no ho havia entès, després d'explicar-li el que jo volia dir, va contestar que ell "sempre havia dit CRUSE I INVEROSIMIL"

I vostè, com ho diu?

N'hi ha tants de "castellorquineses" que bé valdria la pena d'esforçar-nos per usar mots correctes i ajudar amb l'exemple a fer llum en les tenebres dels qui romanen voluntàriament en el més pregon obscurantisme. □

Fundació Congrés de Cultura Catalana

campanya "el país a l'escola"

Feim saber a les escoles i als mestres interessats, que l'OCB disposa d'una primera informació sobre les activitats i orientació de la Campanya 1990 / 91 del País a l'Escola. Es preveu que les activitats es desenrotllin en els següents àmbits:

1. Concurs de teatre (1r a 8è d'EGB)
2. Aprenentatge de Sardanes (1r a 6è d'EGB)
3. Concurs d'Auques (1r a 8è d'EGB)
4. Poesia (6è a 8è d'EGB. BUP, COU i FP)
5. Defensem la Natura (EGB, BUP, COU i FP)
6. Concurs de treballs (BUP, COU i FP; 8è d'EGB)
7. VIII Jornades d'intercanvi d'estudiants.

El rapsoda Celdoni Fonoll efectuarà, probablement, dos recitals a Mallorca sobre el material editat per la Campanya el País a l'Escola.

Qualsevol informació, demana-la a l'OCB, tel. 72 32 99.

ICARIA
ciutat

**Els millors
preus en
fotografia**

- 31 de desembre, 12
- Jaume II, 24
- Balanguera, 8

FEINA DE QUALITAT

Xisco
ARTS GRÀFIQUES

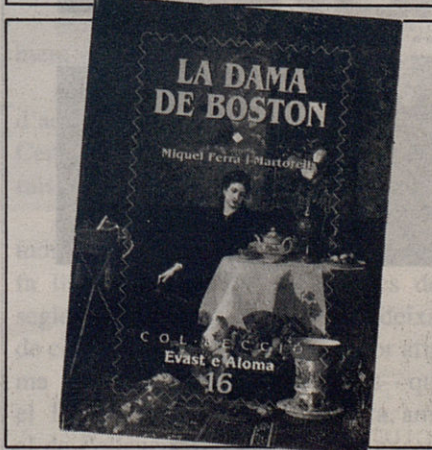
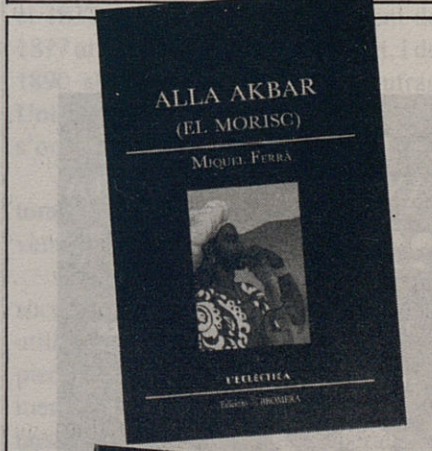
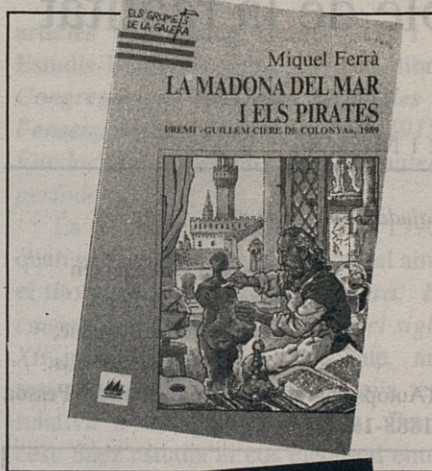
C. del Baix Riera, 1-B
Telèfon 24 03 86
07008 Palma

Tres novel·les de Miquel Ferrà

AINA PERELLÓ

Bregant amb totes les forces contra la irregularitat del mercat editorial, Miquel Ferrà (Sóller, 1940) acaba de publicar tres novel·les que s'afegeixen a una dotzena de novel·les, vuit llibres de contes i un munt d'articles sobre una gran varietat de temes (gastronomia, investigació històrica, crònica ciutadana...). Especialment hàbil en el conreu de la narració històrica, Miquel Ferrà s'ha anat consolidant com a autor destacat dins la nòmina dels narradors contemporanis. Vint anys de treball constant és el llarg camí que Ferrà ha hagut de recórrer per aconseguir-ho; un procés no sense penes, però també ornat amb premis tan importants com el Ramon Llull o el Ciutat de Palma. Per si no n'hi hagués prou amb l'exemple de la seva vocació literària i la seva vàlua com a escriptor, Miquel Ferrà assoleix amb la seva obra uns objectius tan necessaris al nostre país com són ara el de vendre llibres i el d'augmentar el nombre de lectors, entre els quals Miquel Ferrà ha esdevingut ben popular.

Les tres darreres novel·les de Miquel Ferrà no es decanten de l'estil de la resta, tot i que amb l'ús més accentuat d'algun recurs literari com per exemple el flash-back: *Alla Akbar (El morisc)* (Edicions Bromera, 1990) narra l'epopeia d'un morisc valencià del segle XVI, Ahmed Al-Farrasí, que va intervenir en la conquesta de la ciutat de Timbuctú, a l'Àfrica central, pels fusellers del Marroc. *La dama de Boston* (Miquel Font, Editor, 1990), és la història de Mary Griffith Hunter, l'única dona enterrada al cementiri nord-americà de Maó, amb el rerafons del destí i la voluntat. Llàstima, però, que ni l'autor ni l'editor no ens hagin sabut o volgut estalviar l'enfilall d'errades i errates que s'hi poden advertir. Finalment, *La Madona del Mar i els pirates* (La Galera, 1990), la primera novel·la per a joves que ha escrit Miquel Ferrà, relata, entre moltes

d'aventures, la història de l'escultor Girolamo Della Robbia i la de la seva obsessió per reproduir la imatge de l'estimada, amb fons renaixentista i florentí. És la història novel·lada de la imatge de Santa Caterina del port de Sóller i de la llegenda de la seva troballa. □

La Fundació Jaume I
concedeix un premi
d'actuació cívica a
Mn. Pere Xamena

FUNDACIÓ
JAUME I

Cada any, la Fundació Jaume I concedeix els premis destinats a reconèixer i agrair la tasca de servei al país que concorre en les entitats i persones susceptibles de ser guardonats. Els Premis d'Honor 1990 s'han atorgat al científic **Ramon Folch i Guillén**, biòleg i ecòleg, pel que fa a persones; i el d'entitats, a l'**Orfeó Català**. La Fundació concedeix també sis Premis d'Actuació Cívica Catalana, un dels quals ha correspost a l'eminent historiador Mn. **Pere Xamena i Fiol**, de Felanitx, "pel llarg testimoni de fidelitat que ha palesat en la seva tasca sacerdotal, com un dels principals impulsors de la litúrgia en català a Mallorca i, sobretot, en les seves obres d'història de Mallorca, de la seva vila natal (d'on és cronista oficial) i sobre l'església mallorquina, en totes les quals ha posat de manifest la seva profunda identificació amb la llengua i la cultura que ens uneix i ens és comuna".

L'Obra Cultural Balear i EL MIRALL transmeten amb tota sinceritat i cordialitat la seva felicitació a Mn. Xamena pel guardó tan merescut com reconegut.

El banquer anarquista o la lògica inefable de la realitat

FELIP MUNAR I MUNAR

(Al professor Perfecto-E. Cuadrado que ens ajudà a retrobar-nos)

"El poeta és un fingidor.
Fingeix tan completament
Que fins fingeix d'ésser dolor
El dolor real que sent.

I senten els qui el llegeixen
En el dolor que han llegit,
No els dos que aquell tingué,
Sinó el que no han tingut ells."

(Autopsicografia, cit. a Fernando Pessoa
1888-1935. Homenatge)

O banqueiro anarquista va ser enllestit el gener de 1922 i va ser publicat al primer número de la revista "Contemporanea", el mateix 1922. En una coneguda carta dirigida a Cosais Montero el 13 de gener de 1935, poc abans de morir cirròtic, Pessoa assenyala l'interès que té de fer-ne una edició anglesa i ironitza sobre el Premi Nobel: "Ara estic completant una versió enterament remodelada de *El banquer anarquista*; ha d'estar acabada de seguida i, a més, tan bon punt sigui acabada, publicarla immediatament. Si ho fes, traduesc immediatament l'escrit a l'anglès, i vaig a veure si el public a Anglaterra. Tal com ha de quedar, té probabilitats europees. (No prengui aquesta frase en el sentit del Premi Nobel imminent)".

(NUNO JUDICE, A era do "Orpheu". Edit. Teorema, Lisboa 1982. Cit. per MANEL GUERRERO al post-facil).

El banquer anarquista s'inclou

dins la línia del diàleg sofista on qualsevol argument pot esser emprat per defensar o refutar qualsevol ideologia, per molt contràries que semblin. La paradoxa esdevé fonamental i el discurs roman sempre en funció del fi.

L'acció és situada en un cafè. Ens recorda aquells llocs, gairebé foscos i amagats de la Lisboa vella i decadent. La lògica deductiva del banquer fa arronsar les espatlles i fa capejar l'interlocutor que s'ha limitat --com el mateix lector-- a escoltar-ne --llegir-ne-- els infal·libles raonaments sobre dos conceptes en principi irreconciliables. Sembla que només l'acció pugui respondre aquesta paradoxa i que, per això, és inefable.

Parteix de les ficcions naturals i socials entre els individus. L'anarquista no pot aconseguir la llibertat dels altres --encara que el seu objectiu sia la llibertat de la humanitat--: s'ha d'alliberar ell mateix tot destruint les ficcions socials. L'individualisme és fonamental en tot procés: "Auxiliar algú és prendre'l per incaç: si aquest algú no és incaç i se'l fa tal, o se'l suposa tal, això és, en el primer cas una tirania, en el segon un menyspreu". Matar un capitalista o deu o mil, no és sinó un plantejament equivocat --pel mitjà--: abolint els ganyets no s'aconseguirà abolir els assassins. Si els diners esdevenen el tirà, però no podem esquivar-ne la influència, l'única forma per combatre'l és adquirir-ne, adquirir-ne en quantitats suficients per no sentir-ne la influència. D'aquesta manera hom pot alliberar-se'n i així aconseguir la llibertat. La llibertat, però, només per si mateix; la llibertat col·lectiva només s'aconsegueix mitjançant les revolucions. Però, alerta amb el que en surt, d'una dictadura revolucionària!: "Què en sortí de les agitations polítiques a Roma? L'imperi romà i el seu despotisme militar. Què en sortí de la Revolució Francesa? Napoleó i el seu despotisme militar. I ja veuràs què en sortirà de la Revolució Russa... Qualsevol cosa que endarrerirà desenes d'anys la realització de la societat lliure..." No deixa de sorprendre l'actualitat d'aquest text en una època de descrèdit de les ideologies com la nostra. □

"El banquer anarquista" Fernando Pessoa. Traducció Manuel Guerrero. Edicions de La Magrana, 6.

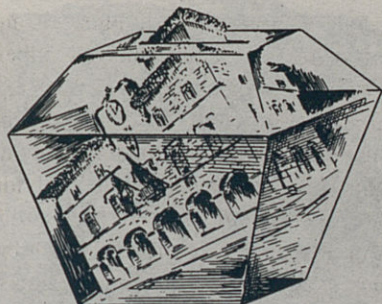
Electors, eleccions a Felanitx al s. XIX

L'economia en canvi

Isidro Antuñano/Josep M. Jordan

ANTONI MARIMON

Francesc Sàez Isern

EL COS ELECTORAL
DE FELANITX
AL SEGLE XIX*
(1837 - 1899)

CAS CONCOS D'ES CAVALLER
1990

Ha aparegut un nou tomet de la col·lecció "Coses Nostres", el núm. 32, titulat *El cos electoral de Felanitx al segle XIXè (1837-1899)**, de Francesc Sàez Isern (1990).

Aquesta col·lecció s'edita a cas Concos des Cavaller (Felanitx), des del 1981, per difondre treballs de creació literària, de literatura popular, o, com en aquest cas, d'investigació històrica. N'és director Josep Grimalt Vidal i hi han col·laborat, entre d'altres, Blai Bonet, Miquel Dolç, Josep M. Llompart, Joan Maimó i Miquel Pons. Té un tiratge important: uns mil exemplars.

Francesc Sàez Isern (1947), és mestre d'escola des del 1971 i llicenciat en història per la Universitat de Palma de Mallorca el 1978. Al 1984, va llegir la seva tesi de llicenciatura sobre les congregacions religioses dedicades a l'ensenyament, després va publicar dos

articles a Mayurqa (núm. 21) i a Estudis Baleàrics (núm. 24) i el llibre *Congregacions religioses dedicades a l'ensenyament a Mallorca, 1794-1915. Fundacions a Felanitx dins el mateix període*.

És doctor en història des del 1990, quan va llegir la seva tesi doctoral amb el títol de *Ciudadanos de primera. El cuerpo electoral mallorquín en el siglo XIX, 1837-1899*. El llibre que ara ressenyam és la part de la seva tesi relativa a la ciutat de Felanitx. Francesc Sàez estudia el cos electoral entre el 1837 i el 1867 i posteriorment del 1877 al 1886, sota sufragi censari, i del 1890 al 1899, sota la Llei de Sufragi Universal del 1890. La seva anàlisi s'orienta en tres direccions:

--Estudi de l'evolució del cos electoral respecte al total de la població i als veïns de Felanitx.

--La segona, analitza la situació socio-professional dels electors. Sàez utilitza quatre categories: agraris (propietaris i arrendadors sobretot); comerciants i industrials; serveis (militars, jubilats); i professions liberals.

--La participació i el comportament electoral.

La font bàsica per a l'elaboració d'aquest ingent treball ha estat els Censos electorals per a eleccions generals a Corts.

En definitiva, es tracta d'un estudi detalladíssim i completíssim que fa llum sobre múltiples aspectes del segle XIX felanitxer. No podem deixar de citar alguns exemples. L'autor afirma --amb el suport de les dades-- que el 1864, l'electorat felanitxer era, amb el de Pollença i Manacor, i si exceptuam Palma, el més ric de Mallorca. També assenyalava que, al 1885, a Felanitx no hi havia cap noble entre els cinc contribuents més importants. Però el que més ens ha impressionat ha estat la xifra segons la qual el 26,80% dels electors (és a dir, homes majors de 25 anys) estaven alfabeticats al 1890. □

T. H.

Els Serveis de Publicacions de la Universitat de València han editat el volum 9 de la col·lecció Cultura Universitària Popular. Es tracta de *L'economia en canvi*, escrit pels professors del Departament d'Economia Aplicada de la Universitat de València, Isidro Antuñano i Josep M. Jordan, amb l'objecte de reflectir-hi els canvis dràstics que s'han produït en l'economia i en el mateix pensament econòmic en les dues darreres dècades. Anant de les coses generals a les concretes, el llibre s'estructura en cinc capítols que analitzen el pensament econòmic contemporani, l'economia internacional, la Comunitat Econòmica Europea, l'economia espanyola i l'economia valenciana. Tot i que es tracta d'un volum col·lectiu, en cada un dels apartats que componen els capítols esmentats s'ha fet constar el nom de l'autor, perquè sovint tots dos tenen una perspectiva o un enfocament diferent dels problemes analitzats (més crític, Isidro Antuñano). Un text viu, obert i senzill sobre la problemàtica econòmica actual de la nostra societat.

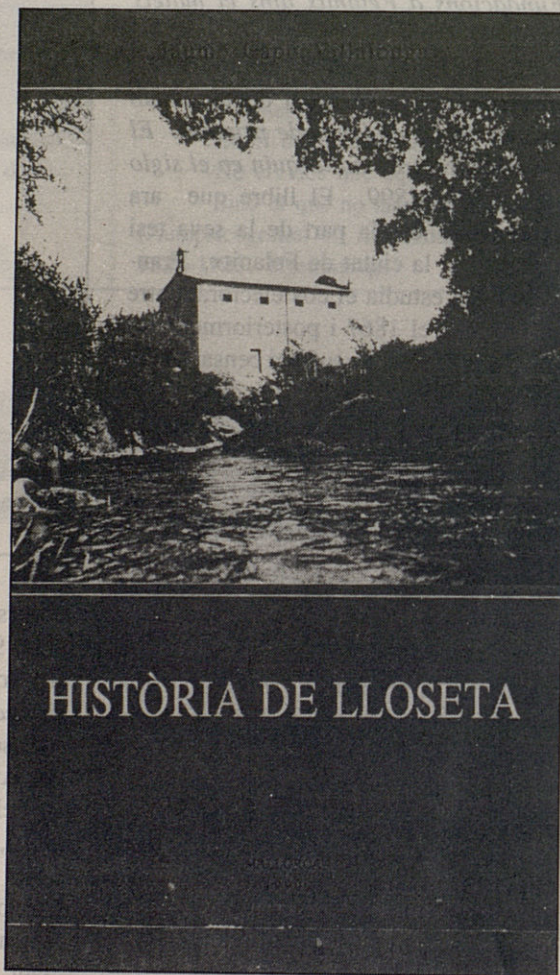
Jaume Capó Villalonga: *Història de Lloseta* (tom IV), 1990. Patrocinada per la Conselleria de Cultura del Govern Balear, la Conselleria de Cultura del CIM, l'Ajuntament de Lloseta, La Caixa i la Caixa de Madrid.

ANTONI MARIMON

En la millor tradició dels preveres i historiadors locals, com Ensenyat (d'Andratx), Bauzà (de Felanitx), Bordoy (també de Felanitx), Rullan (de Sóller) i Roger (de Pollença), el pare Jaume Capó Villalonga té en curs de publicació la història de Lloseta.

Aquest estiu ha aparegut el quart volum, que s'ocupa del s. XIX. Aquest segle és bàsic per la història de Lloseta, ja que durant aquest període es desfà dels lligams del sistema baronal dels Aiamans, i de la dependència municipal de Binissalem (en un llarg procés que es perllongarà del 1812 al 1843). El pare Capó també recull una àmplia informació sobre la vida religiosa: l'església de Lloseta, els oratoris del Cocó i de s'Estorell, el convent de les religioses franciscanes, etc. No falta tampoc una detallada informació social, econòmica i demogràfica, així com la repercussió dels principals esdeveniments del s. XIX (les guerres del Francès i de Cuba, etc...).

S'ha de destacar l'importantíssim esforç documental realitzat. El pare Jaume Capó ha consultat l'Arxiu del Regne de Mallorca, l'Arxiu Diocesà de Mallorca, l'Arxiu Notarial de Balears, l'Arxiu Capitular de Mallorca, l'Arxiu d'Aiamans, l'Arxiu del Temple, l'arxiu municipal i parroquial de Lloseta, el municipi de Binissalem i l'Arxiu de la Casa de la Missió de Palma.

HISTÒRIA DE LLOSETA

El pare Jaume Capó i Villalonga, exerceix actualment a Orient i és autor de diverses obres sobre Orient --recordam haver llegit "Les toponímies majors d'Orient, al segle XIII"--, el Cocó de Lloseta i l'oratori de la Bonanova. També col·labora en la Gran Enciclopèdia de Mallorca. A partir del 1985 inicià la publicació d'aquesta exhaustiva història de Lloseta.

És evident, que per a la història general de Mallorca necessitam, no una, sinó moltíssimes històries locals com la que realitza, amb tanta paciència i documentació, el pare Capó. □

Antoni Domínguez:
"La figuració del paisatge.
Roques i minerals"

PAU LLABRÉS

Dins la ja extensa col·lecció "Biblioteca de la classe", l'editorial GRAÓ acaba de treure el número 42 *La figuració del paisatge. Roques i minerals* d'Antoni Domínguez. Tots els llibres d'aquesta col·lecció són d'exposició molt senzilla, molt a l'abast dels alumnes dels cursos superiors d'EGB i, especialment dels alumnes de BUP. Per tant summament pedagògics. La temàtica de la col·lecció és variadíssima. Comprèn temes tant de ciències com de lletres, d'Història, etc.

El llibre que avui ressenyam és un tractat sobre un capítol de la geologia: les roques i els minerals. Les roques i els minerals ens ajuden en gran manera a conèixer la història de la terra i, a la vegada, constitueixen importants matèries primeres utilitzades per la indústria. L'autor ens hi descriu els diferents tipus de roques i les seves aplicacions pràctiques, així com les característiques de cada un d'ells, i proposa algunes activitats d'observació i experimentació amb roques i minerals i, finalment, proposa jocs que ajuden a memoritzar els noms que han après en la lectura del llibre. Tot plegat un llibre ben útil i digne de figurar en la biblioteca escolar. □

"Papers de l'Allapassa"

Miquel Sbert Garau, *Maria Antònia Salvà i Ripoll*. Apunts per a una cronologia mínima. Lluçmajor, Ajuntament de Lluçmajor ("Papers de l'Allapassa"), 1), 1990.

Jaume Vidal i Alcover, *La poesia casolana de Maria Antònia Salvà*. Lluçmajor, Ajuntament de Lluçmajor ("Papers de l'Allapassa", 2), 1990.

MIQUEL SBERT I GARAU

MARIA ANTÒNIA SALVÀ I RIPOLL

Apunts per a una cronologia mínima

JAUME VIDAL I ALCOVER

LA POESIA CASOLANA DE MARIA ANTÒNIA SALVÀ

"Papers de l'Allapassa" és el títol de la col·lecció de l'Ajuntament de Lluçmajor destinada a l'estudi de l'obra i la personalitat de Maria Antònia Salvà. Segons paraules de Maties Garcies, l'objectiu d'aquesta nova publicació és "el fonament de la investigació sobre la nostra escriptora i la divulgació dels seus valors literaris entre el públic lector i, particularment, entre la població escolar i el món de l'ensenyament".

Els dos volums publicats fins ara són *Maria Antònia Salvà i Ripoll*. Apunts per a una cronologia mínima, de Miquel Sbert i Garau, i *La poesia casolana de Maria Antònia Salvà*, de Jaume Vidal Alcover. El primer és una cronologia de la vida i l'obra de la poetessa, de força utilitat tant per als investigadors com per als estudiants i el públic en general. El seu autor, Miquel Sbert, director de l'institut de batxillerat de Lluçmajor, és un bon coneixedor de l'obra de Salvà, sobre la qual ja havia publicat altres treballs anteriorment. El segon és el text d'una conferència del catedràtic i escriptor Jaume Vidal Alcover pronunciada a Lluçmajor el 27 de gener de 1989, amb motiu de la commemoració de l'aniversari de la mort de la poetessa. Vidal Alcover combina perfectament l'anàlisi dels poemes més representatius de Salvà ("El Pi ver", "Espigolalles", "L'ensaïmada", "Providència", etc.) amb les notes humanes proporcionades per la coneixença personal de la poetessa. N'és un exemple "la cruel i absoluta aversió" que Llorenç Villalonga professava a la nostra escriptora. En resum, és tracta d'una col·lecció a la qual cal desitjar continuïtat i bona salut.

Passatge Joan XXIII, 1-B

**Llibreria
Jaume de Montsó**

Geranis Centre Telèfon 72 19 31

07002 Palma (Mallorca)

YBLOS

llibreria universitària
galeria d'art

Agència d'informació
bibliogràfica (AIB)

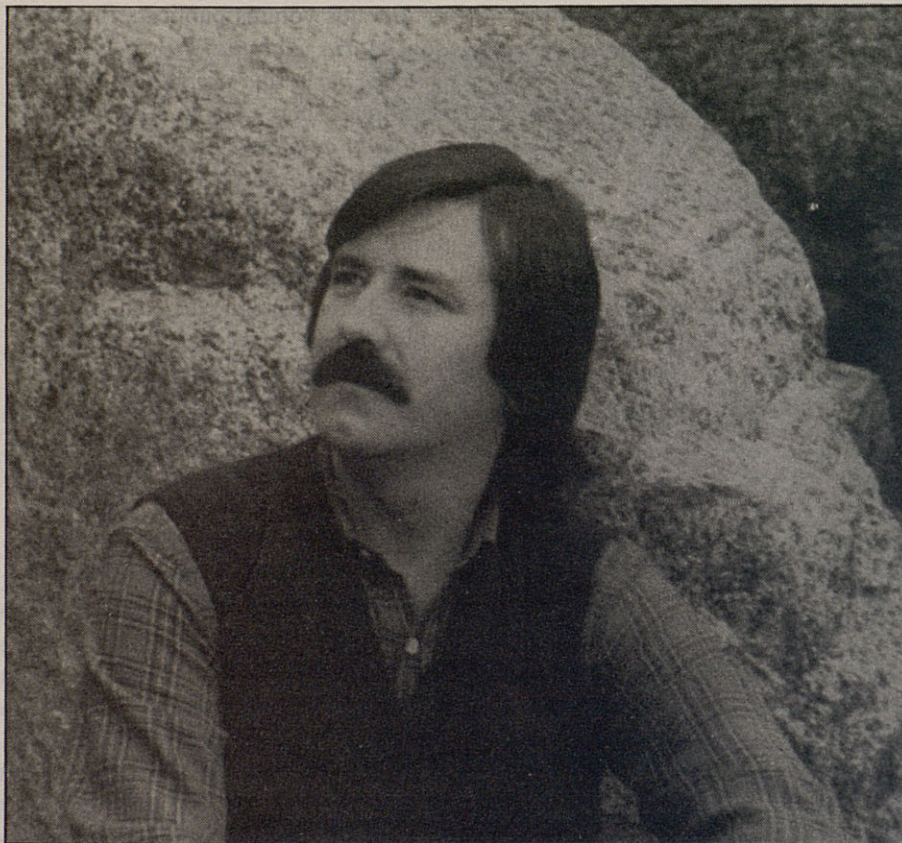
Avda. Argentina, 16

Tel. 23 80 12

07011 Palma de Mallorca

Anton Carrera

MIQUEL LÓPEZ CRESPI

Anton Carrera.

Anton Carrera i Busquets va néixer a Vic el 25 de juny de 1943 (és setmesó). Els quinze primers anys de la seva vida va sojornar-los a St. Julià de Vilatorrada (Osona). Nét de mestres d'escola. Fill de fuster rural. El seu avi matern, Anton Busquets i Punset, significa l'antecedent literari familiar. Als deu anys va descobrir el fenomen poètic llegint l'obra completa de Verdaguer. Els seus primers intents de poema daten d'aquesta època. A partir de 1967 i al llarg de vuit anys va fer de trobador arreu dels Països Catalans. Com a documents d'aquesta experiència té editats tres discos: *Anton Carrera diu els seus poemes* (1969), *Anton Carrera* (1971) i *Piràmide* (1974). La seva obra poètica publicada en llibres comprèn set títols: *Llibreta de poemes* (1968), *Poemes* (1970), *Ex-vots* (1971), *Tribu* (1973), *Volum inevitable* (1975), *Les gestes essencials* (1979) i *Nívia* (1981). En prosa ha publicat un llibre-objecte sobre la vida i l'obra del pintor vigatà Fidell Bofill (1984). És casat i pare d'una nena de dotze anys. En el seu periple literari ha obtingut 21 premis. Els dos darrers són: la "Viola d'Or i Argent" als Jocs Florals de Barcelona (1983) i el Premi "Grandella" de Poesia a la VII Nit Literària Andorrana (1984). Actualment resideix a Barcelona on exerceix de professor numerari a l'Institut de Batxillerat Infanta Isabel d'Aragó en la matèria de Llengua i Literatura Catalanes.

-Per què ets poeta i no escriptor en general?

-Tinc una tirada a la síntesi i sóc tossut; el poema reclama aquestes condicions. Escric en vers perquè és la forma que m'ofereix més garanties d'autenticitat.

-Tots tenim mites, racons en els quals aixoplligar-nos, dèries... Què és la plana de Vic en la teva vida d'ara?

-És, i ha estat sempre, el meu recer mític. A partir d'aquest indret em projecto cap a l'Univers. Una mena de Súnion d'ús personal.

-Tu escrius poemes com has tingut una filla, per passar a la posteritat i per tenir descendència?

-Escriure i engendrar són dos actes d'amor, no d'egoïsme.

-Ens vols parlar d'alguns dels problemes de l'escriptor català?

-L'escriptor català no tindrà mai el nombre suficient de lectors que li permeten la professionalització en el sentit més estricte. El català, recordem-ho, és una llengua d'àmbit restringit i congènitement limita el tiratge de l'obra impresa. Cal, per això, que no menyspreem l'esforç que significa escriure i publicar en català. Per altra banda, la majoria dels escriptors reconeguts graviten a l'en-torn de certes editorials per tal de poder publicar (és a dir, la competència). De no poder-ho fer, només els resta la possibilitat dels premis literaris (és a dir, la competició). Globalment, la literatura catalana actual, gaudeix de bona salut. Fins hi tot s'ha reprès el conreu de la narrativa i s'han potenciat les traduccions del català a d'altres llengües i a l'inrevés. Manquen, però, més autors teatrals i guionistes de cinema. La poesia, ja se sap, ha estat sempre el salvavides de la nostra literatura.

-Què són per tu els polítics?

-El polític és un tipus humà sotmès al lluïment personal. És una víctima de la pròpia imatge. El bon polític té un armari ple de cares. Una bona persona no serà mai un polític eficaç. El polític hauria de ser l'home al servei d'una col·lectivitat que prospe-

ra d'una manera digna.

-Muntanya o mar en la teva obra?

-Ambdues coses i més encara: muntanya, mar i plana.

-Poesia agònica o poesia d'amor, de vida, sensual, poesia de mar o de grans horitzons?

-Bellesa intrínseca, vital, còsmica.

-El poeta ha de ser professional?

-No he cregut mai amb els poetes ocasionals, esporàdics, autors epitelàmics o necrològics, venedors de panegírics. El veritable poeta té l'exigència diària, és a dir, professional, de la feina ben feta.

-Què vol dir, per a tu, crear del no-res?

-Jo del no-res, no en faig res, no puc fer-ne res. Necessito estímuls, sensacions, coneixences, esforç per fer poemes.

-Algunes etapes en la teva formació poètica.

-Hi ha tres etapes de la meua vida que en configuren la trajectòria: l'experiència com a trobador que coincideix o parteix dels fets del maig francès. Era una poesia, la d'aquesta època, directa, afectada, regida per l'èpica i la denúncia. La segona meua etapa ve delimitada pel meu pas per la Universitat. Hi vaig entrar tard (després de superar la prova de majors de vint-i-cinc anys) per fer Filologia Catalana. Em vaig llicenciar l'any 1978. Aquests cinc anys d'aules uni-

versitàries van suposar el millorament de la meua eina (la llengua) i el coneixement, no gaire profund, ep?!, dels escriptors catalans de tots els temps. És clar, vaig contraure amistat i tarannàs que, a hores d'ara, conservo d'una manera gelosa. La poesia d'aquells moments era, per força, molt acadèmica. L'última peripècia del meu periple literari ve marcada per la feina que com a professor de llengua i literatura catalanes al batxillerat implica: contemplo, analitzo, estudio, transmeto el fet literari dels que m'han precedit; alhora, creo el meu propi text literari.

-Què et sembla el "canvi" del PSOE?

-La transició em fa pensar en les crisàlides: lenta, cautelosa, gairebé imperceptible. Pel que fa al "canvi" del PSOE diré que sí és cert, en la mesura que contempla l'accepció 2 del Diccionari General de la Llengua Catalana de Pompeu FABRA que diu: **Acció de canviar una cosa (que hom dóna) per una altra (que hom rep).** De les sigles del PSOE, dues responen a la veritat més objectiva: la primera (P) i l'última (E); les dues medials (S i O), l'arribada al poder les ha difuminades. Jo diria que fan més nosa que servei als dirigents del partit. D'això en poden venir esberles en el futur, contradiccions amb els militants de base.

Jo em sento nacionalista català i no penso dedicar-me mai a la política. No serveixo, sóc massa pur ideològicament, per pactar o imposar.

-Ens pots parlar del teu mètode de treball?

-Treballo en la creació poètica els matins. Hi destino, diàriament, un tres hores. Tant si en tinc ganes com no. La resta del meu temps quotidià l'emporten les lectures, la preparació de classes, la correcció de proves i treballs, etc.

-¿Projectes actuals?

-Acabo d'enllestir disset poemes (Allaus de Llum) que, conjuntament amb fragments de l'obra pictòrica de Fidel BOFILL, formaran un llibre-objecte titulat Colors. Mil exemplars seran impresos en català i uns altres mil en anglès, segons la versió que D. Sam ABRAMS ha fet dels disset poemes. L'edició en llengua anglesa va destinada a les exposicions que Fidel Bofill farà a Viena, Nova York i San Francisco. Com a projecte més immediat, escriure un nou llibre de poemes. La setmana que ve, finals de juny, començaré a treballar-hi. En tinc el títol triat: Recer (que és un palíndrom). Serà compostat per setantadues tannkas que correspondran a setanta-dos capitells del claustre de l'Estany (Bages), més quatre poemes de nou versos decasíl·labs que formen els quatre cantons del claustre. Serà un llibre amb evidents connotacions cabalístico-trobadoresques.

-Què desitges per a la resta de la teua vida?

-Que sigui llarga i, artísticament, fecunda. □

hilario

- Material Tècnic de dibuix
- Llibreria Tècnica de dibuix
- Papereria

EN CATALÀ:
 Blocs impresos de factures,
 albarans i rebuts.

C/. Aragó, núm. 10 Tel. 46 45 72
 Palma de Mallorca
 C/. Quint, núm. 3 Tel. 71 54 33

Viatge a Suècia

I. Impressions del nord

JOAN BARCELÓ I COLL

Hom no pot reproduir completament en mots ni tan sols les seves idees.
(Friedrich Wilhelm Nietzsche, Rocken, 1844; Weimar, 1900)

Aquest estiu, per qüestions professionals (assistència al Congrés europeu de Fisiologia Vegetal), he passat gran part del mes d'agost a Suècia. A part de l'interès científic del viatge, que no tractaré aquí, em sembla adient transmetre algunes impressions personals que el contacte amb aquella gent del nord m'ha permès viure i elaborar. Valguin doncs aquestes notes com simples consideracions personals que, per això, estan molt lluny de tenir un valor general.

En el nostre país hi ha tota una pila de tòpics sobre Suècia i els suecs. Potser el més destacable es refereix a les "sueques", amb tot un rerafons típicament turístic relacionat amb les deliquescències amoroses, l'atractiu sensual i la llibertat i promiscuïtat sexual. L'altre, ve més del fons de la història, almenys de la que majoritàriament se'ns ha ensenyat. Es tracta dels víkings, de les característiques de la seva expansió i de la seva ferocitat batalladora. Per últim, afegim la imatge tibant, afilada i lluent dels ganivets, la sòlida seguretat dels Volvo, el fi equilibri de les balances i altres estris científics o la delicada fragilitat del cristall, per acabar d'arrodonir el component de fredor i perfecció tècnica.

Obviament, no seré jo, ara, aquí, qui vagi contra aquests i altres tòpics. Més que una qüestió de combatre'ls, és una qüestió de comprensió del seu origen i de les limitacions que tenen o

demostrin. Així vist, el punt central, potser, és tractar d'entendre la gent d'aquest poble de la franja nòrdica d'Europa.

Per començar diguem que el suec és molt seu en totes les seves relacions personals. Entre gent, habitualment mostra una presència aparentment freda i expectant. Difícilment sortirà d'ell la iniciativa. El clima dur i la dificultat del viure i del sobreviure en les condicions geogràfiques del país, al llarg de milers d'anys, lògicament deixen en la raça i el tarannà un fons vigilant, escèptic i reflexiu. Ara bé, no penseu que aquesta actitud mostri una tendència passiva o de desinterès envers els altres. Tot el contrari, els suecs són molt atents i servicials. Molt més que altres pobles, aparentment més sociables. Però, això sí, tot ho fan en el seu just moment i amb el grau pertinent.

No són parladors ni gaire expressius, d'entrada. Aquesta circumspicció

expressiva inicial té una clara avantatge: són precisos, educats i interrogatius fins uns límits que us poden crear un cert neguit i incisiva nerviositat, si no trenqueu la costra del seu formalisme polític i distant.

Ara bé, no deduïu d'això que rebutgen la sociabilitat. Tot el contrari. Però, mantenen la seva individualitat. La llarga foscor i fredor exterior de l'hivern sens dubte els ha obligat a crear i guanyar el seu "interior". El guany net és la seva identitat personal

*EL SUEC, FINS I TOT DES
de la seva casa, sempre
té un ull posat en el
paisatge. Difícilment
trobareu un altre poble
que posi tanta cura i
tanta estimació per la
naturalesa*

i el saber perdurar i viure a plaer en el temps, dins d'aquest interior. Per això, el suec estima molt la seva casa i tot el que l'ajuda a identificar-se. És casolà i intimista. En les seves cases hi trobareu una extrema cura en els detalls més petits, rutinaris i impensats. Saben unir i fer conviure el pragmatisme diari i un hàbit de poesia que es mou entre l'expressionisme i el romanticisme. La col·locació del foc, la distribució de la calefacció o de l'aire condicionat, la protecció amb fusta noble de l'interior i de l'exterior, els mobles robustos i confortables, uns llits amples i ben enconxats, la presència d'animals domèstics (amb parcs propis), les plantes, làmpares i cortines adossades a les finestres d'àmplies vidrieries, la selecció dels llibres disposats folgadoament en les raconeres i prestatgeries, l'estimació pels sons musicals més variats, una televisió discreta i no esmentària, els racons d'esbarjo, de sociabilitat i d'entotsolament, us parlen alhora d'aquesta identitat personal.

És més, aquesta identitat i intimitat

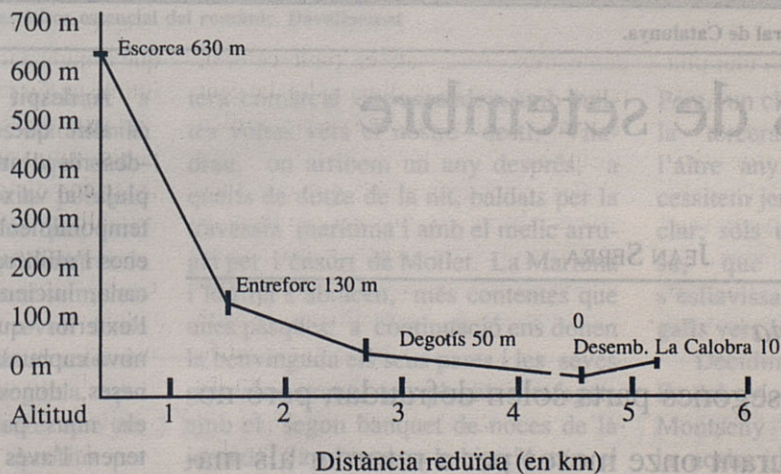
no acaben en la casa ni en el jardí propi, sinó que es perllonguen més enllà. El suec, fins i tot des de la seva casa, sempre té un ull posat en el paisatge. Dificilment trobareu un altre poble que posi tanta cura i tanta estimació per la naturalesa. El cotxe (llargues berlines per portar tots els estris personals), la bicicleta i les pròpies cames són els mitjans que els caps de setmana, en el bon temps de l'estiu, en les delícies colorístiques de la primavera o tardor, o en els espais no excessivament dolents de l'hivern, permetran trobar la pau natural de la vora d'un riu, el retallament complicat d'entrants, sortides, illes i illots que fa el perfil terra-mar, la caseta a les afores, aplomada sobre el paisatge silenciós i greu, o endinsar-se dins les ombres filtrades del bosc on tota fantasia en el temps és possible. Passada la festa o esbarjo, en el retorn a casa, l'ull atent mantindrà la visió expectant del món exterior. Durant la resta de la setmana aquest individu troba el plaer en el treball, fet amb cura i reflexivament i estima especial-

ment una sèrie de manifestacions culturals i socials (teatre, música, poesia...) que, en definitiva, li mantenen viu el record del bosc proper, la muntanya amatent, el mar de profund alè, la planura fèrtil.

Aquesta forta individualitat ens explica també, sense contradicció, que Suècia hagi assolit un grau de "socialisme" tan complet, evolucionat i progressiu. El suec sap que els seus drets i avantatges li vénen del compliment dels deures cívics i d'un fort sentit de l'organització i cooperació. I que tot això té un fort cost econòmic. El socialisme així entès li assegura la independència i seguretat en el temps. Per comprendre aquest fet hem d'oblidar els esquemes simplistes del nostre socialisme meridional, prim i oportunista, basat en la improvisació contínua.

Si tornem ara als tòpics que assenyalàvem inicialment veiem com són fàcilment explicables. El grau d'intimitat i de reflexió interna, el sentit metòdic i acurat del treball i la coope-

ració (no oblidem que els suecs provenen històricament de la invasió de tribus germàniques) i una actitud expectant i vigilant envers el món exterior, tan típica d'un país fred i tradicionalment pagès, donen uns individus que, des d'una aparent fredor analítica, mostren o aboquen el seu sentit vital en les seves manifestacions personals, amb una aplicació continuada per una supervivència activa i agradable. En aquest sentit, la ferocitat vikinga, el grau d'intimitat amorosa, la perfecció del producte metàl·lic, la fragilitat sonora del vidre o la delicadesa harmònica i subtil de la ceràmica són diferents aspectes d'un fons comú que no sols hi ha permès sobreviure en el temps sinó que ha fet del suec un dels pobles amb un més alt i elaborat nivell de vida que sap gaudir del seu i en el seu entorn natural, mantenint la rica gamma de vivències personals i culturals. □

Tall topogràfic de l'itinerari Escorca-La Calobra, de l'excursió que publicarem a EL MIRALL / 38.

Santa Fe del Montseny, parc natural de Catalunya.

Dies de setembre

JEAN SERRA

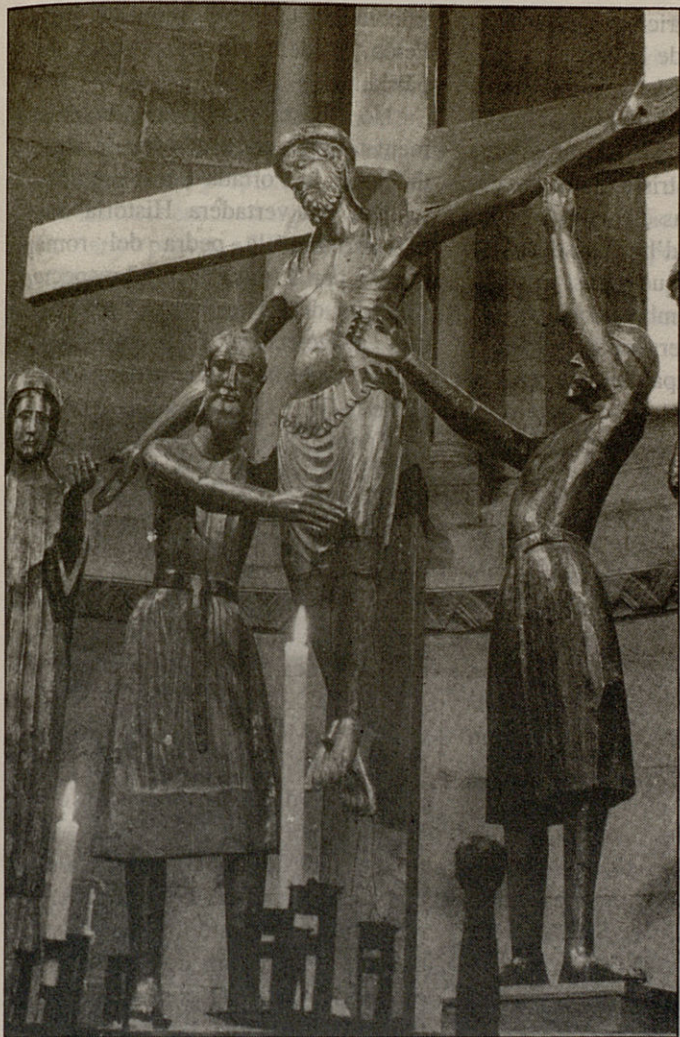
Altra vegada en doina

Hom diu que segones parts solen defraudar, però nosaltres hem frisat durant onze mesos per a retornar als mateixos indrets on sojornàrem dies planers del setembre de l'any anterior, per tal d'aprofundir en el coneixement i l'amor d'una naturalesa privilegiada i d'uns tocs humanitzats on podem resseguir petjades d'una història comuna.

A despit de saber que una nau no és altre que un taüt anticipat, pugem -després d'una hora de retard sota la pluja- al vaixell que ens ha d'allunyar temporalment de l'illa; quan les gúmenes l'alliberen i gira proa cap a la bocana, iniciem de bell nou viatge vers l'exterior -que és com escometre una nova capbussada en les pròpies pregoneses, doncs en entrar en relació amb els nous paisatges que els ulls no tenen l'avís de contemplar, el cor fluctua en sentiments segons la mena d'empatia que establim.

En aquesta avinentesa, però, volem salvar Barcelona -no la que ja ens batega en el cor, sinó la del tràfec estressant de gran ciutat-, de manera que quan a dos quarts de deu ens esllavíssem del Ciutat de València sobre el moll que Colom vigila, dirigim el nostre 4L rumb al Montseny.

Tanmateix, no tot havia de ser

Sant Joan de les Abadesses, l'estètica essencial del romànic. Davallament de la Creu (segle XIII).

El «Beatus» de Girona (segle X).

bufar i fer ampolles, i arribant a Mollet ens engarjolen dos automòbils, un davant i l'altre darrera, que endevinem avinguts. Eixim de la població escoltats en una situació que, així com van escolant-se els quilòmetres de carretera solitària, va tornant-se molesta. A la fi, després d'un revolt sense acaball ens avança un tercer automòbil que ha de cercar de seguida espai entre el nostre 4L i el cotxe que ens precedeix, ocasió que aprofito per accelerar aferrant-m'hi al darrera, rompent així l'inesperat parany. Els furtius, veient desbaratada la cacera, aviat es fan fonadissos per trencants laterals...

Amb el cor en joli no tardem gaire a passar per l'Ametlla del Vallès, per La Garriga i El Figueró, a partir del qual ensumem aires del Montseny. A Tona deixem la N-152 girant cap a la dreta, circulant llavors per una carre-

tera comarcal que ascendeix amb moltes voltes vers el nostre destí, Viladrau, on arribem un any després, a quarts de dotze de la nit, baldats per la travessia marítima i amb el melic arrugat per l'ensurt de Mollet. La Mariona i la filla s'abracen, més contentes que unes pàsquies; a continuació ens donen la benvinguda els seus pares i les seves germanes grans, tots plegats atrafegats amb el segon banquet de noces de la jornada. Ja a la nostra habitació, oïm el rebombori i la gatzara que armen els convidats a ritme de valsos, cuplés i pas-dobles.

Santa Fe del Montseny

No ens alcem, avui, tan dejornet com de costum. Ho fem amb parsimònia, i un darrera l'altre passem per la dutxa tonificadora. Sortim a l'exterior després d'esmorzar en el menjador, coincidint amb el senyor

Pere, un client solitari i caminador de la tercera edat, que recordem de l'altre any. Enguany fa més fred i necessitem jerseis. Tanmateix, el dia és clar; sols una lleugera filagarsa boirosa, que ací en diuen marinada, s'esllavissa des de les altures del Matagalls vers la riera Major.

Decidim d'acostar-nos fins a Santa Fe del Montseny, perquè ascendir al Montseny és també un acte de fe en la nostra identitat col·lectiva, nascuda fa un mil·leni a Catalunya. El macís, convertit en Parc Natural protegit, on hi cohabiten una botànica i una fauna riquíssimes, esdevé un centre d'atracció espiritual (goso dir) pels catalans... Ens hi atrauen els valors de la seva naturalesa, bella i senzilla com l'esquirol que salta per branques de faigs, o sublim com l'arboleda del pla de Santa Fe o la panoràmica que s'albira, en dies clars, des del cim del Turó de l'Home.

Ací, en referir-nos al caràcter espi-ritual que emana de la muntanya, ho diem palesament en el sentit religiós més pregon, car creiem que la Natura tota és sempre una manifestació plural de la divinitat, la qual s'agrada de predicar-nos la seva presència en indrets escollits -com ara aquest Parc Natural del Montseny-, que els homes a vegades encerten de descobrir, venerar i protegir.

Mínims d'aigua a l'embassament de Sau

Tot i que estem convençuts del seu benefici, aquestes obres producte de l'enginy humà no solen despertar les nostres simpaties, però ens atrau poderosament l'espectacle de l'aigua embassada, formant una mena de llac que, per íntima necessitat de la nostra condició d'illencs, ens recorda la mar. El paisatge rocós de la contrada és d'un atractiu singular. Les Guillerries. Collsacabra... Parets rojoses gairebé verticals, de relleu tabular, assuaugit per l'erosió, que assoleixen en alguns punt altures de vertigen. A la vegetació arbòria distingim, a més dels pins familiars, faigs i alzines, amb claps de trèmuls i aurons cap als cims, d'on l'esperver n'és zelós guardià. Les dacseres predominen en aquesta època - finals d'estiu- als conreus...

El poble de Sau havia fet la seva vida durant segles vora el Ter, en la vall submergida sota les aigües pluvials que embassa la presa artificial. Si l'any anterior el nivell sobrepassava el campanar de l'església, enguany, per mor de la sequera, l'embassament desguassat fins als mínims, ha deixat al

descobert, com aparicions del passat, la carcassa ruïnosa de la nau i la torre del campanar silenciosos de Sant Romà, que sembla vigilar els nínxols buits del rònc cementiri... Tot plegat fa una impressió estranya, trista i fantasmagòrica. Per poc que us esforceu veis les canastes de fruita i d'hortalisses banda fora de la botiga de queviures, ensopegueu a la voravia amb la canalla, escolteu els avis conversant del temps i la collita, oïu les campanades de migdia o contempleu un enterrament a l'horabaixa...

Petjades de Guerau de Liost

La sequera d'enguany ací també es fa notar. La font raja, tristíssima, un gotimeig que més aviat sembla una lamentació. L'alegria la donen sis noïetes, fent gatzara amb llurs bicicletes, tantost arriben per berenar sota els vells castanyers i pollancres que, com guardians fidels, ombregen la font.

Bevem, no de l'aigua que no brolla, sinó de l'aura intemporal que el lloc emana, i dels versos que, estergits damunt la pedra, podem llegir: *Filla del cel, jo so la font de l'Oreneta. Em descobrí l'ocell i em coronà un*

poeta.]

Bressol de Catalunya

Arribant-hi per la carretera que flanqueja al Ter, un rètol us avisa: *Ripoll, bressol de Catalunya*. Ací, per tant, el que hi venim a cercar són els testimonis més antics de la nostra nació. Venim a vivencialitzar els orígens, ja sigui en el Museu Folclòric i Etnològic, de gran interès educatiu, ja sigui en la Basílica i el Monestir de Santa Maria, la cons-

trucció dels quals va impulsar Gifré el Pelós, un dels primers artífexs de la pàtria...

No cal ser catòlic, ni fonamentalment religiós per a admirar la bellesa única de la Portada de l'entrada al temple, una vertadera Història Sagrada resolta en la pedra del romànic català; per a sentir profund respecte, a l'interior de les cinc naus, pel fervor que reflecteixen, l'austera magnificència, tanta harmonia artística nascuda de la Fe...

Tanmateix, si ens corpen la història d'aquests murs, del transepte i els set absis, dels pilars i columnes que separen les naus, de l'espai recol·lecte del Claustre del Monestir... és encara més pregon la nostra emoció quan descobrim -i fotografiem- banda fora de la Basílica, la nova làpida que diu: **EN MEMÒRIA DE TOTS ELS RIPOLLEŒS MORTS A LA GUERRA CIVIL 1936-1939.**

A la tarda confirmem, al Monestir de Sant Joan de les Abadesses -també fundat pel comte Gifré el Pelós-, l'estètica essencial del romànic. El recolliment de l'interior de la basílica us fa vibrar davant del colpidor grup escultòric del Santíssim Misteri. La tradició parla d'una hòstia consagrada conservada incorrupta durant set segles en una cavitat protegida del front del Sant Crist, al qual fan al·lusió els versos expressius de Josep M. Baranera:

*August front del Crist clavat,
que, del Ter a la ribera,
coroneu la capçalera
del bressol del Principat;
vostra llum ha persignat
de la pàtria el pensament.*

Papers pintats

Marc i Motlures

Pintures

Casa Pomar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES

Sant Miquel, 77. Tel. 72 14 83

07002 PALMA

Hotel-Hostal de la Glòria

1. L'ambient

A Viladrau hi ha pocs establiments hostalers; els suficients, així mateix, per a acollir els estiuiejants que no hi tenen torre pròpia.

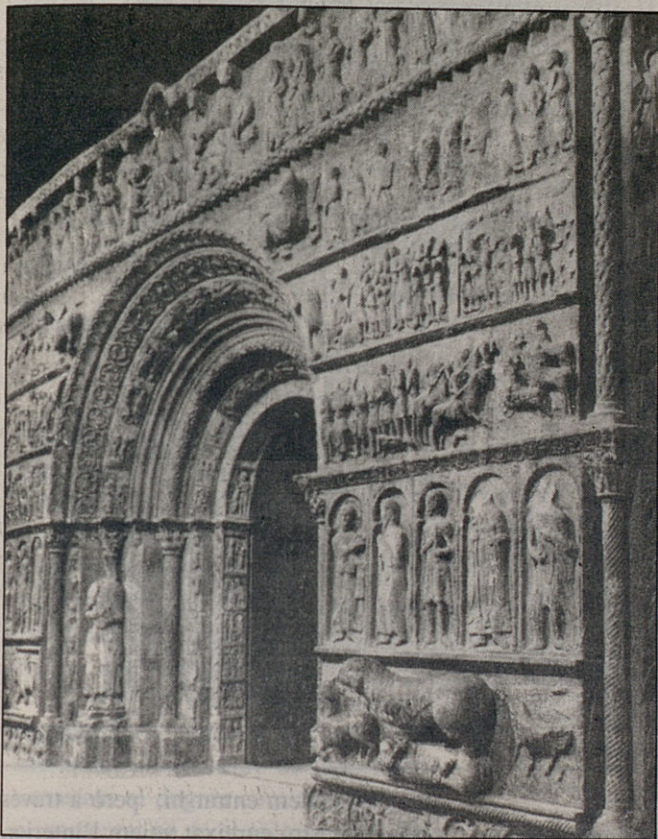
Nosaltres ens hostatgem -enguany com l'any passat- a l'Hotel-Hostal de la Glòria, que s'ubica al final del carrer Torre Ventosa, al costat mateix de la font de Sant Miquel -d'aigua salubre-. És un edifici de tres plantes,

amb menges de la nova restauració. El servei, dirigit per Montserrat, i on contribueixen notòriament les filles grans, Margarita i Montse, no defrauden gens ni mica.

L'orientació de l'hotel cap al migdia, sense edificacions per davant que el destorbin, permet de gaudir d'un grapat d'hores de sol, tot albirant la cara nord del Montseny, amb el Matalgalls en primer terme i el santuari de Sant Segimon, més cap a la dreta,

ha, a l'esquerra, la barra de la recepció -amb el clauer i la centraleta telefònica-; a la dreta del distribuïdor queda el menjador; al fons, a una banda, els serveis; a l'altra, l'inici de l'escala que mena als pisos d'habitacions.

Avançant en la descripció del Tramvia trobem una finestra central que el separa d'una saleta d'estar mitjana. Una segona arcada és el llindar al bar, decorat amb força estris d'aram

Portalada de la basilica de Santa Maria de Ripoll.

Pont romànic de la ciutat vella de Besalú.

resultat de successives ampliacions afegides a l'originària casa de família que, ja fa més de cinquanta anys, va transformar en hostel la tia d'Eudald Formatgé, actual propietari i director.

Experta tradició que avalen Eudald Formatgé i la seva muller Montserrat, i que descobriu així que arribeu a l'Hotel: l'acolliment amable i franc és la seva tarja de presentació, que llur tarannà respectuós i amical de cada dia refermarà. Però no són les úniques virtuts que us faran agradable l'estada a l'Hotel-Hostal de la Glòria: si encara no sou un gourmet, la cuina d'Eudald us en convertirà, no sols amb plats tradicionals catalans, sinó també

assentat en uns rocs de privilegi.

2. El Tramvia

És una de les estances més simpàtiques de l'hotel. Es tracte, en realitat, del pòrtic, de cinc arcades frontals i dues laterals, amb vidrieres, adossat a la façana principal de l'edifici. La coberta inclinada és de teules sobre un envigat de fusta. A l'extrem sud-est hi ha l'entrada a l'Hotel, un petit rebedor; la resta del pòrtic, amb dues fileres de cadires i taules que l'evoquen, recorda l'interior d'un tramvia.

A continuació del rebedor d'entrada tenim, a la dreta, una primera arcada, que dona al distribuïdor de la casa: hi

penjant de les parets. Encara queda la part final del tramvia amb un sofà semicircular.

Ací, al Tramvia, a primeres hores del matí s'hi llegeixen els periòdics hi s'hi comenten els projectes de la jornada. Al cap vespre, quan l'ambient exterior fresqueja, la gent s'hi arreceira, cercant una temperatura més suau. Mentre arriba l'hora de sopar, es pot jugar al dominó o a les cartes, o simplement s'enraona sota la vigilància ieràtica dels caps dissecats de dues daines que pegen respectivament part damunt de les dues arcades interiors, i del cap més majestàtic d'un cervol que presideix l'estança des de damunt, la

finestra central.

Els dies de pluja afavoreixen la concurrència. Enllà de la riera Major tot desapareix darrera de la boira... Qui arribi a Viladrau en un dia així, desconeguent d'antuvi el paratge, res el farà sospitar que part enllà de la cortina nuvolosa s'aixeca la massa impressionant del Matagalls.

La Pietat

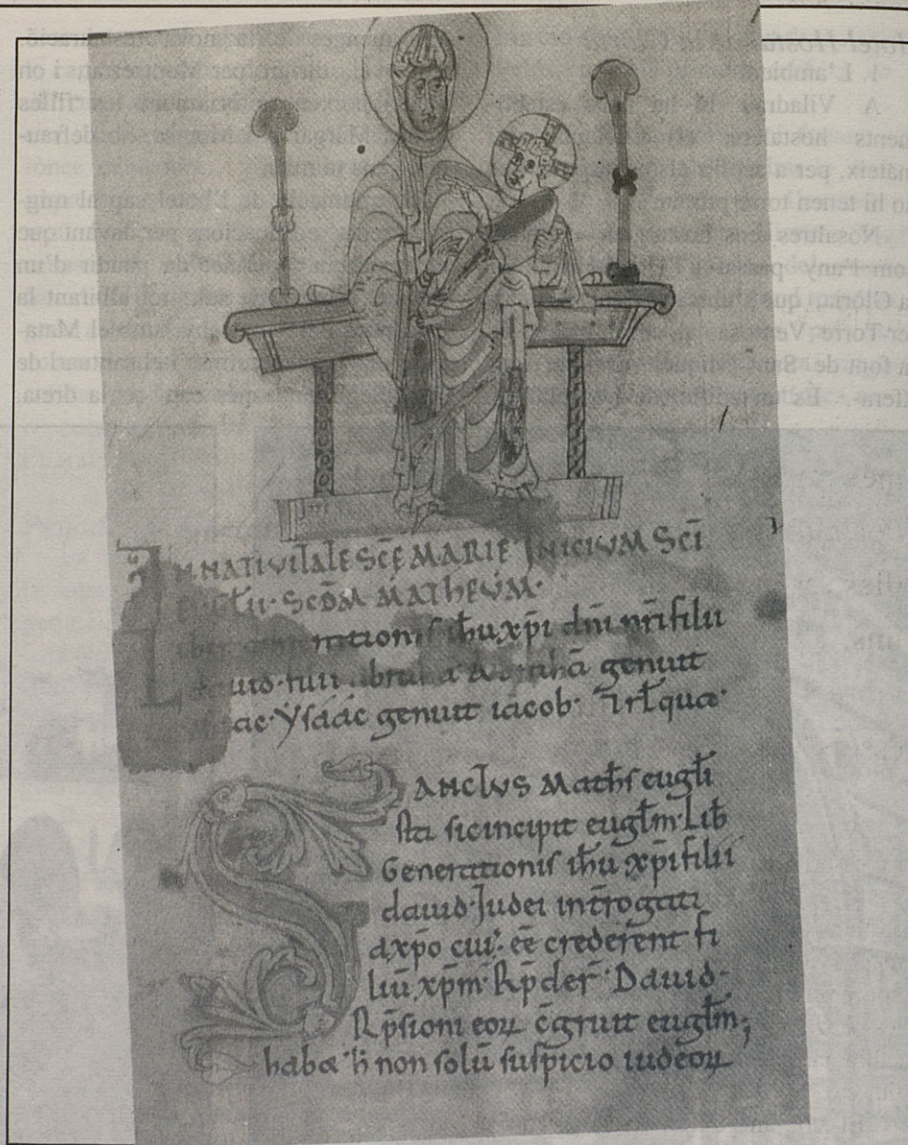
Un pòrtic de laterals oberts i de coberta de doble teulada, protegeix la porta d'entrada; el vell envigat de fusta de fusta, per una banda, a mitja altura sobre la façana; per l'altra, sobre l'arc frontal. El sòl és cinc escalons més alt que el nivell del carrer Torre Ventosa. Una petita i espatllada espadanya amb campana remata la façana. L'interior de la capella és senzill i acollidor. Els murs i la volta mostren senyals de vellesa. Dels laterals penegen imatges de sants i verges. Però l'altar, sobre el qual brillen les flames bellugadisses d'espelmes enceses per la devoció, és presidit per una imatge de la Verge de la Pietat, a qui es va consagrar el temple -en el segle XVII-. Al costat de la capella s'obre espai, damunt la riera, la plaça del Sr. Carulla, amb bancs i esgronsadores ombrejats pels castanyers, on s'esbargeix la canalla del barri. Devers mitja nit hi hem identificat la silueta dels enamorats...

L'Arola

Hem constatat que les hermites s'erigeixen en llocs escollits, on la vida de contemplació i de recerca interior és estimulada per la bellesa i la quietud del paratge elegit, amb la clara consciència que un indret de naturalesa privilegiada reflecteix l'essència divina de què som tots i totes les coses originaris.

Si la panoràmica que s'albira ja confirma el que diem, l'aigua -d'una font o d'un corrent- és l'element primordial que mai no manca a les engines.

Part darrera de l'hermita dedicada a Santa Maria Mitjancera, entre El Brull i Collformio, hi ha una font i, gravats en una pedra, els versos prou significatius del prevere Joan Colom:

Monestir de Ripoll, Còdex Miscel·lani, s. XI.

*Per la font sota l'alzina,
oh Mare del doll més net,
doneu-nos l'aigua divina,
que ens estem morint de set.*

El camí que mena, des de la carretera de Viladrau a Vic, a dos quilòmetres i mig del poble, a Can Gat és particular i cal demanar permís per circular-hi. Des de Can Gat a l'Arola el camí és costerut i, encara que s'hi pot pujar en cotxe, és millor de fer el trajecte caminant.

L'esglesiola -al dintell d'una porta pot llegir-se la data de 1641-, s'asenta sobre un pla voltat de castanyers, principalment, però també abundan alzines i ginebres; els flancs nord i de ponent de l'edificació són domini d'esbarzers farcits de mòres en el seu millor punt de maduració. No gaire lluny passa la riera...

No podem entrar-hi, però a través d'un finestró enreixat veiem l'interior, senzill, amb l'altar presidit per una imatge de Santa Maria d'Arola. Al pòrtic, de sòl empedrat, a coberta plana i dos arcs s'obre també el llindar de l'estable. L'hermita és adossada a la casa dels religiosos, la qual ocupa també l'única planta superior, amb dues cobertes teulades de doble aigua, l'una de les quals coincideix amb la planta rectangular del temple, orientat cap al migjorn. A la part nord sobreix rònega espadanya sense campana.

Més amunt de l'Arola, encastat en els rocs cimers de la mateixa muntanya -estem parlant encara de la vessant viladrauena del Montseny-, distingim el gran santuari de Sant Segimon.

Eivissa, 1989. □

Quaderns d'Ecologia I: El Sòl

EMILIA LÓPEZ MARTÍNEZ / LLUÍS SANCHIS LLABRÉS

I. INTRODUCCIÓ

Tots els éssers vius necessiten d'un substrat on recolzar-se, que pot ser l'aigua, l'aire, el tronc d'un arbre, però el més important és el sòl, suport i origen de tot l'ecosistema. Per altra part, és molt gran la varietat de sòls a les nostres illes: calcaris, al·luvials, terra rosa, hidromorfs o salins. Condicionen la varietat dels éssers vius que hi poden viure i constitueixen el nexa d'unió entre la roca inerta i els éssers vius.

A les Ciències de la Naturalesa és necessària una pràctica adaptada al nostre entorn, és a dir, una educació ambiental (sense necessitat de crear una nova assignatura) que a més a més podrà plantejar i tractar problemes com les pèrdues de sòl de les nostres serres, salinització dels nostres camps de cultiu, etc.

El conjunt d'activitats que aquí es desenvolupen pretenen ser un material alternatiu, no un llibre de text, ja que tornariem al dogma com a font de coneixements; no és el mètode científic i mai un material definitiu, sinó una alternativa dins la renovació de l'ensenyament de les Ciències i del marc de llibertat que disposam a l'Escola Pública.

2. PROGRAMACIÓ

2.1. Objectius:

2.1.1. *Interdisciplinaris.* Coneixement de l'entorn.

- Tallers d'experimentació
- Hàbits de treball (rigor i precisió)
- Hàbits (orde i neteja)
- Sociabilitat: necessitat de tots.

2.1.2. *De les ciències.* Respecte de la natura

Coneixement del mètode científic (curiositat, observació, estudi i experimentació)

Fomentar l'interès per l'assignatura

Relacionar-la amb la vida

Influència que exerceix l'home com agent modificador directe i indirecte

Adquirir vocabulari

2.1.3. *Del sòl (tema).* Conèixer què és el sòl i el subsòl; característiques, propietats, granulometria i la seva relació amb els éssers vius (comunitats)

Adquisició de vocabulari

Coneixement del mínim material de laboratori

Reconeixement dels horitzons del sòl

Conèixer la meteorització i classes

2.2 *Continguts.* Els Programes de l'EGB:

Nivell 6è

2.3. *Temps i Agrupaments.*

Quadre I.			
Activitats	Temps	Agrupaments	Llocs
1,2,3,4,5, 6, 8	2h.	T.E.	Laboratori
2,7,10	3h.	G.C.	Sortida (Mostra)
9,10 (Control de cada quadern de pràctiques)	2h.	T.I.	Laboratori i Biblioteca

T.E. Treball en equip.

G.C. Grup col·loquial.

T.I. Treball Individualitzat.

Laboratori. Aula Laboratori.

2.4. Pla de treball

2.4.1. Experiment núm. 1

--El que has de saber: la diferència entre el sòl i el subsòl.

--Material: Bosses de plàstic, aixada, cintes mètriques, quaderns de pràctiques, llapis.

--Procediment o tècnica a seguir: Cava un forat, quan observis que la terra canvia de color, anota el gruix de la primera capa.

--Repeteix el mateix a diferents llocs.

DIBUIX 1

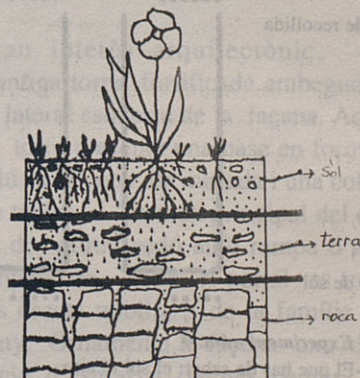
2.4.2. Experiment núm. 2

--El que has de saber: Conèixer el perfil d'un sòl.

--Material: Quadern de pràctiques i llapis.

--Procediment o tècnica a seguir: Cava amb esment les parets d'un torrent o quarantena dels fonaments d'una casa; també les parets marjades esbaldregades i dibuixa les diferents horitzontals que trobis. (Com orienta serveix el dibuix núm. 2).

DIBUIX 2

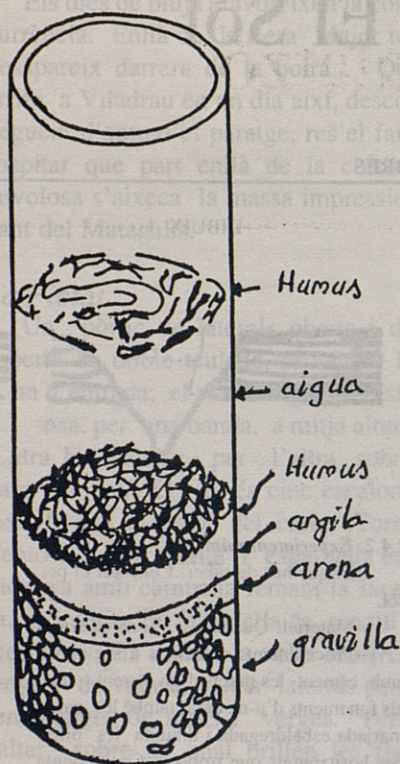
2.4.3. Experiment núm. 3

--El que has de saber: la composició i classificació dels sòls.

--Material: Bosses de plàstic, aixada, etiquetes, tubs d'assaig grans (pots), aigua, quadern de pràctiques, llapis.

--Procediment a seguir: Col·loca mostres de sòls dins bosses de plàstic prenent nota i etiquetant el terreny que és (lloc). A classe, aboca el contingut de les bosses dins els pots, afegeix aigua en abundància, bat amb força, deixa-ho reposar unes hores, dibuixa els resultats i digues quin tipus de sòl és.

DIBUIX 3

La substància (el material) de major quantitat donarà el nom al sòl: argilós, arenós, humífer...
Dibuixa els resultats.

--Procediment a seguir: Pesa el sòl.....grs.
Escalfa'l i torna'l a pesar.....grs. La diferènciagrs. Aquesta és l'aigua que s'ha convertit en¿per a què serveix l'aigua?.....

2.4.6. Experiment núm. 6

--El que has de saber: El sòl té matèria orgànica.

--Material: el mateix que l'experiment V.

--Procediment a seguir: Quan s'escalfa la terra hi ha partícules que s'enfonsquen i surt fum (com la llenya amb el foc). L'únic que es crema del sòl és.....

2.4.7. Experiment núm. 7

--El que has de saber: Fabricar adobs.

--Material: aixada, herba, quadern de pràctiques i llapis.

--Procediment a seguir: Neteja el jardí o el pati de les herbes comunes; fes-ne un caramull i tapa'l de terra. Quan passin uns mesos tindràs adobs a punt pel jardí. ¿Quin procediment segueixen els pagesos del teu poble per obtenir adobs?.....

2.4.8. Experiment núm. 8

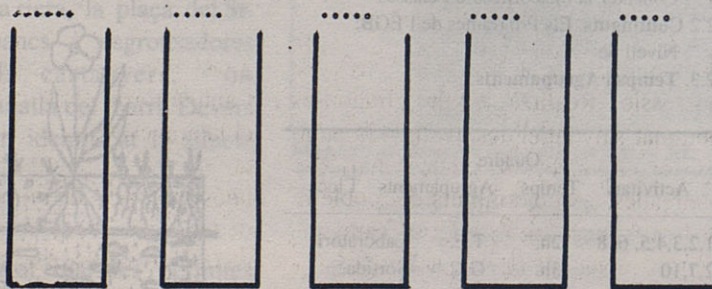
--El que has de saber: L'aigua del sòl té sals.

--Material: Atuell plans o plats, quadern de pràctiques i llapis.

--Procediment a seguir: Aboca: l'aigua de l'experiment III dins el plat o l'atuell, i espera que s'assequi; dibuixa les marques que deixa i escriu el color

DIBUIX 4

Lloc de recollida

Tipus de sòl

2.4.4. Experiment núm. 4

--El que has de saber: el sòl té aire.

--Material: Bossa de plàstic amb sòl, tassons precipitats, aigua, quadern de pràctiques i llapis.

--Procediment a seguir: Aboca el contingut de la bossa de sòl a un tassó precipitat (2 cm.), afegeix-hi aigua poc a poc, veuràs com surten bombolles, escriu el que vegis, fes-ne un dibuix.

¿Quin sentit té llaurar la terra?.....

¿És beneficiós el cuc de terra?.....

Si vols comprovar-ho, posa dins un pot de vidre diverses capes de sòl, posa-hi cucs de terra, deixa'ls uns dies a les fosques i observa'ls després.

2.4.5. Experiment núm. 5

--El que has de saber: El sòl té aigua.

--Material: balances, foguer i forn d'alcohol, recipient, quadern de pràctiques i llapis.

2.4.9. Experiment núm. 9

--El que has de saber: distingir els sòls pel seu color.

--Material: Botelletes, quadern de pràctiques i llapis.

--Procediment a seguir: Umpl les botelletes amb mostres de diferents tipus de sòl, ordena'ls per etiquetes. Fes-ne una col·lecció.

2.4.10. Experiment núm. 10

--El que has de saber: els components del sòl i la seva retenció del calor.

--Material: Cinc tassons de precipitats grans, termòmetres, humus, aigua, arena, argila i pedres.

--Procediment a seguir: Posa cada component del sòl dins un tassó de precipitats, col·loca-hi a dins el termòmetre, observa la temperatura al cap de deu minuts de tenir-los a l'exposició del sol i després de deu minuts d'haver-los retirat del sol.

	Sol	Ombra
humus		
aigua		
arena		
argila		
pedres		

	Solana	Obaga
9 h.		
12 h.		
17 h.		

2.4.11. Experiment núm. 11

--El que has de saber: La diferència de temperatura a la solana i a l'obaga d'una muntanya.

--Material: Porespan i termòmetres.

--Procediment a seguir: Amb dos trossos de porespan, fes una muntanya, col·loca-hi uns termòmetres a cada costat, observa'ls a diferents hores del dia, treu la mitjana i les conclusions.

2.4.11. Experiment núm. 12 (General)

--El que has de saber: Lectures:

--ALZINA J.; CRESPI S.; SUREDA J. (1985): *Els boscos de les illes Balears*. Palma de Mallorca. Ed. Caja de Baleares "Sa Nostra".

--BONNER A. (1977). *Plantas de les Balears*. Palma de Mallorca. Ed. Moll. Manuals d'introducció a la naturalesa, 1.

--BONAFÉ F. (1977-80). *Flora de Mallorca*. Palma de Mallorca. Ed. Moll. 4 toms.

--MASCLANS F. (1981). *Guia per a conèixer els arbres*. Barcelona. Ed. Montblanc-Cec.

--CHANES R. (1979). *Deodendron-Arboles y arbustos de jardín en clima templado*. Barcelona. Ed. Blume.

--FOLCH R. *La vegetació dels Països Catalans* (1981). Barcelona. Ed. Ketres.

--Bases cartogràfiques:

--Mapa Militar d'Espanya 1:200.000

--Mapa Geològic d'Espanya 1:50.000

--Activitats

--Identificar i cartografiar les distintes àrees forestals de les Balears.

--Col·leccionar una fulla de cada arbre que hi ha a les Balears.

--Redaccions, temes...:

"El sòl com a pont entre els éssers vius i les roques".

"Establir les condicions per a un terreny de cultiu".

"Espècies cultivades dins l'agricultura mallorquina". □

Excursió al Puig de Galatzó

GASPAR VALERO I MARTÍ

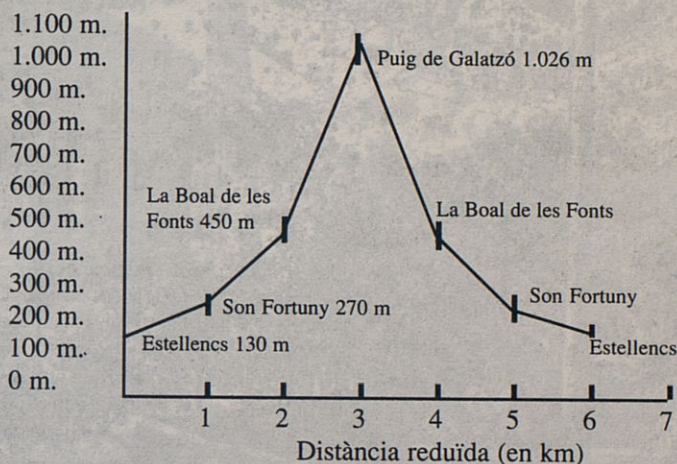
Itinerari

Estellencs - Son Fortuny - La Boal de les Fonts - Puig de Galatzó - Estellencs.

Horari

	Estellencs
25 min.	Cases de Son Fortuny
40 min.	La Boal de les Fonts
45 min.	Caseta-refugi
25 min.	Puig de Galatzó
2 h.	Estellencs

Tall topogràfic

Total: 4 h. 15 min.

(Temps aproximat de marxa, sense tenir en compte les aturades).

Orientacions de camí

Just a l'entrada al bell i petit poble d'Estellencs, des de Banyalbufar, es troben els antics rentadors públics. Representen un bon element de la cultura material pre-turística i actualment encara s'utilitzen, tot i que no tan sovint com en temps passat. Val la pena observar la canalització d'entrada d'aigua, l'ampla pica envoltada en tot el seu perímetre per les lloses inclinades cap a l'aigua, per facilitar la bugada, i l'estructura exterior. Aquests rentadors tradicionals ens ofereixen un bon punt de referència per començar l'excursió.

El nostre camí s'inicia a la dreta dels rentadors. Va pujant amb paviment d'asfalt entre les darreres cases del poble definint dos estrets revolts. Passada la darrera casa s'acaba l'asfalt i prest avança entre oliveres, garrovers i camps de conradís. Constitueix un típic camí de carro, com tants d'altres

que condueixen a les grans cases de possessió. Realitza amples giragonses per anar salvant el desnivell de la pujada, acompanyat d'esveltes marjades conreades. A cinc minuts del poble hi ha una primera bifurcació: el camí que parteix recte i amb asfalt condueix a una altra possessió, Son Jover; el nostre camí continua la volta cap a la dreta, en direcció a ponent. Sense deixar aquest camí, a mitja hora curta d'Estellencs, arribam a les cases de Son Fortuny.

Son Fortuny

Son Fortuny és una gran possessió de muntanya que s'estén per tot el coster de tramuntana del puig de Galatzó. Les seves cases són ben representatives del genuí casal de muntanya. Es troben orientades cap al sud-est, i presenten al davant una espaiosa esplanada amb dos grans platets. El conjunt de l'edifici té alguns elements de

gran interès arquitectònic, com l'antiga torre fortificada embeguda en el lateral esquerre de la façana. Aquesta torre presenta una base en forma de talús o de peu de murada i una coberta de teules. L'entrada principal del casal és de portal rodó amb rampa d'accés empedrada. Sobre el portal es troben els escuts nobiliaris de la família Fortuny. Ornamenta la façana una decoració d'esgrafiats (petites pedres que combinen línies i figures sobre el referit de la paret), ja deteriorada pel temps. A l'interior, un arc rebaixat dona accés a la clastra, que ha patit modificacions que l'han desfigurada.

En el repartiment de després de la conquesta catalana de 1229, tota aquesta zona correspongué al bisbe de Barcelona, Berenguer de Palou. Sabem que al segle XIV, Son Fortuny era anomenat alqueria Bernivella, i l'any 1343 el bisbe i el capítol de Barcelona hi estableixen el magnífic Guillellem de Sant Martí, a cens de 38 lliures.

El puig de Galatzó i Estellencs des del Collet (Arxiduc Lluís Salvador).

Jeroni de Berard, en el llibre *Viaje a las villas de Mallorca* (1789), en fa la següent ressenya: “Son Fortuny. De los mayores predios con agua, huerto, viña y dos molinos de agua. Es de D. Ramón Fortuny, caballero de Palma”.

A partir de Son Fortuny, el camí es converteix en un sender de muntanya, dels anomenats popularment camins de ferradura. Des de l'esplanada de les cases surt pel costat de la torre, vorejant el lateral esquerre de l'edifici i dibuixant tot d'una volta cap a migjorn. Es deixa l'era de batre a la dreta que, com és tradicional, es troba situada en un lloc ventós. El camí avança en direcció cap al sud, directe al puig de Galatzó. Mentre pujam, giram la vista per observar la imatge de les cases de Son Fortuny des de dalt, i un dels descobriments detallístics que podem fer és l'espadaña de la campana, en forma d'arc de mig punt, vora el fúneral.

Podem entreveure restes de l'antic camí empedrat i esglaonat just abans

de passar la primera barrera, així com el que queda d'un ruïnós aljub i de la seva inutilitzada canaleta, a la dreta del camí. Poc més envant descobrim un altre d'aquests elements hidràulics, un gran aljub, aquesta vegada en bon estat de conservació, que recollia i redistribuïa les aigües de la contrada, en especial les de la canal que ve de la Boal de les Fonts. L'aljub es troba a l'esquerra del camí, i s'hi pot accedir per una desviació, a poc més de 50 m. de distància. Té dues obertures, volta de canó sobre uns graons laterals que salven la desigualtat del terreny i unes escaletes que condueixen en davallada a una aixeta situada a la base de l'aljub.

Tornam al camí i passam vora una fonteta amagada sota un marge. Cinc minuts més envant, entre alzines, trobam una bona fita: una pedra treballada, de forma lleugerament troncocònica, destinada probablement a ser el quintar o contrapès de la biga de prem-

sar d'una tafona, però es va trencar i fou abandonada. Ara resta com un testimoni mut dels delicats i penosos treballs d'altre temps. Continuem vora la canaleta, a la nostra esquerra, situada sota altes penyes, i passam una barrera de fusta, que ens situa en una zona amb diverses cruïlles de camins. Identificam el més marcat fins que arribam, ara entre alts pins, a una gran bifurcació. Hem d'anar cap a l'esquerra, en lleugera pujada, per un ample camí amb una estora de fullaca de pi. També hi destriam alguna alzina entremesclada, a més de càrritx i xiprell.

Un interessant punt de referència és una ampla esplanada que ens pot servir de mirador sobre Estellencs, amb Son Fortuny just davall nostre. A la dreta identifiquem els puntals de Planícia, i a l'esquerra, el coll del Pi, avall, i l'agut cim del puig de Galatzó, amunt. Retornam al camí, ja en la contrada que rep el nom de les Fonts, zona de rotes dependents de son Fortuny, i on, com

Torre de Can Tem Alemany, Estellencs (Arxiduc Lluís Salvador).

indica el seu nom, existeixen algunes fonts, avui ja mig perdudes. La part més baixa de les Fonts es denomina la Boal de les Fonts, en al·lusió a la dedicació d'aquesta zona a la pastura de ramat. Poc més amunt, a la dreta del camí veim un antic aljub esbucat i sovint apareixen rotlles de sitja i marjades abandonades, que indiquen la localització del terreny conradís de les rotes, així com la gran activitat derivada de l'explotació d'aquest bosc.

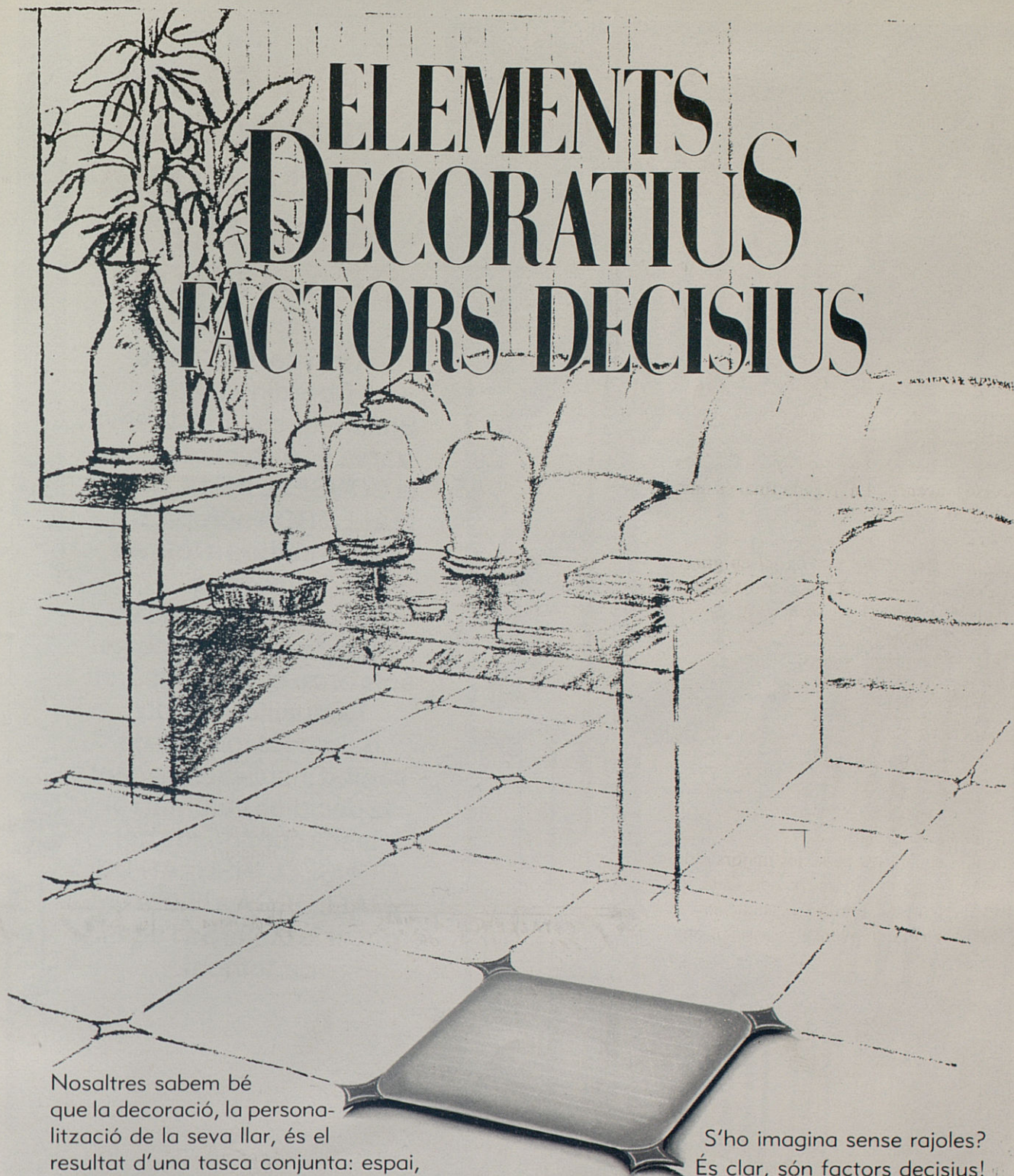
Mantenim la direcció cap a migjorn, tot i que les giragonses del camí sovint s'allarguen i la ruta es va descabdellant cap a llevant, a estones, fins que, immediatament gira cap a ponent. Aquest és un indret on fàcilment el

vianant es pot despistar de l'itinerari correcte per la presència de laberíntics camins de carboner. Mentre, les alzines van substituint els pins i de tant en tant se'ns fa present la imatge del cim del puig de Galatzó.

Deixam al darrere grans rotlles de sitja i, amb ells, el bosc d'alzines. Ara gaudim d'una ampla vista, testimoni de la bona pujada assolida. Descubrim el coll del Carnisseret, el puig de Galatzó ben a prop, així com els puntals de Planícia, més llunyans. Continuem pujant, ara per un paisatge deforestat. Se'ns obri la vista cap a ponent, cap al coll del Pi, i deixam a la nostra dreta, vora una petita balma oberta en la penya, el camí de la moleta

Rasa. Més amunt, la nostra via s'endinsa mig perduda entre carritxeres, tot i que també podem destriar-hi estepa joana, asfòdels i coixinets de monja. A la fi arribam a una petita caseta-refugi de vigilància forestal bastida per l'Icona, antiestètica i ja en ruïnes. Aquest indret és un entreforc de camins: cap a l'esquerra, mirant el cim, surt el camí de la font del Pi, que condueix a Puigpunyent i a Galilea; just enfront surt el camí del cim; i cap a la dreta, el camí d'Estellencs que acabam de pujar. Un nou element paisatgístic és l'Agulla Forcada, amb les seves agudes puntes rocoses, a l'esquerra del penyal que configura el cim. Algú hi ha descobert també el perfil del cap d'un indi.

ELEMENTS DECORATIUS FACTORS DECISIUS

Nosaltres sabem bé que la decoració, la personalització de la seva llar, és el resultat d'una tasca conjunta: espai, mitjans, formes i productes diversos. Elements decoratius que donen forma i vida exclusiva al seu entorn familiar.

S'ho imagina sense rajoles?
És clar, són factors decisius!
Completi la seva decoració a PREFAMA.

PREFAMA

■ PALMA DE MALLORCA:

Exposició:
Anxid. Lluís Salvador, 84 - Tels. 75 54 45 - 75 16 31

Magatzems:

Poligon San Castelló, Gran Via Asima - Tel. 29 40 04
Poligon Ca'n Valero, C/ 4 Novembre, 11 - Tel. 20 66 66
Ca'n Blau, C/ Socrates, s/n - Tel. 27 01 61

■ LLUCMAJOR:

Oficines, Fàbrica i Exposició:
Bisbe Pere Roig, 29 - Tels. 66 01 50 - 66 01 54

■ S'ARENAL:

Magatzem i Exposició:
Cometera Militar, 228 - Tel. 26 22 38

■ CALA D'OR:

Magatzem i Exposició:
Ctra. Calonge - Cala D'Or, Km. 1'500
Tels. 65 82 10 - 65 82 28

■ PORRERES:

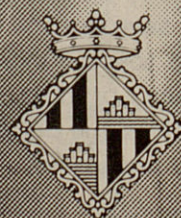
Fàbrica i Magatzem:
Ctra. Campos, Km. 0'400 - Tel. 64 71 05

FEIM FEINA PER POSAR LA CULTURA A L'ABAST DE TOTTHOM

A través del Centre
Coordinador de
Biblioteques i amb la seva
xarxa de 52 biblioteques,
el CONSELL INSULAR DE
MALLORCA apropa, dia a
dia, la cultura a tots els
ciutadans.

Aquest Centre, que va
nèixer l'any 1985 amb tan
sols onze biblioteques, en
l'actualitat cobreix
gairebé la totalitat de
l'àmbit insular, refermant
la decidida voluntat i la
tasca continuada del
CONSELL INSULAR DE
MALLORCA a l'hora de
posar la cultura a l'abast
de tothom.

**CONSELL INSULAR
DE MALLORCA**